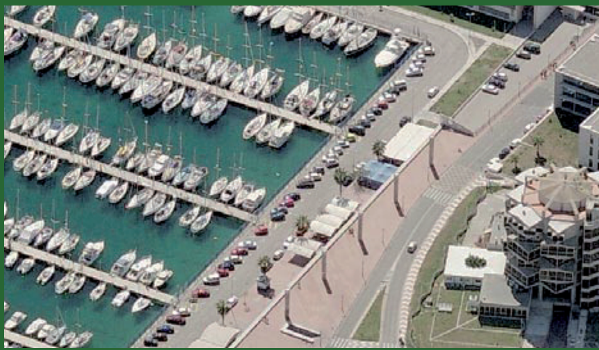
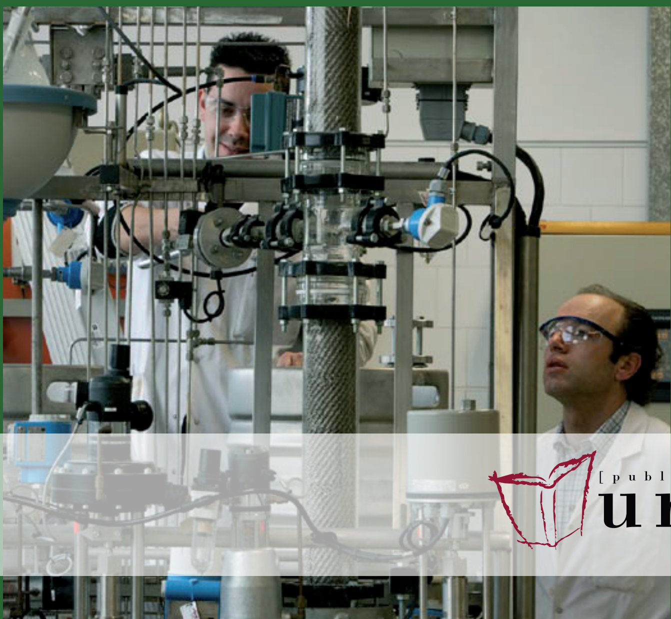
Quaderns del Camp

El Camp de Tarragona

Realitat actual i propostes per a la planificació estratègica

Agustí Segarra (coordinador)
Joaquim Margalef
Mercedes Teruel
Juan Antonio Duro
Josep Maria Pinyol
Daniel Miravet

Grup de Recerca d'Indústria i Territori
Universitat Rovira i Virgili

[publicacions] urv

El Camp de Tarragona: realitat actual i propostes per a la planificació estratègica

El Camp de Tarragona:
realitat actual i propostes
per a la planificació estratègica

[publicacions]
urv

Tarragona, 2007

Edita
Publicacions URV
Arola Editors, S.L. - Gràfiques Arrels

1a edició electrònica: Abril de 2014
ISBN: 978-84-8424-279-6
1a edició en paper: Desembre de 2007
DL: T 608-2014

Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili:
Av. Catalunya, 35 - 43002 Tarragona
Tel. 977 558 474
www.publicacionsurv.cat
publicacions@urv.cat

Arola Editors:
Polígon Francolí, parcel·la 3, nau 5 - 43006 Tarragona
Tel. 977 553 707 - Fax 902 877 365
arola@arolaeditors.com

Gràfiques Arrels:
Polígon Francolí, parcel·la 3, nau 5 - 43006 Tarragona
Tel. 977 547 611 - Fax 902 877 365
arrels@grafiquesarrels.com

Aquest estudi és un encàrrec de la Generalitat de Catalunya a la Universitat Rovira i Virgili que recull la iniciativa de la Mesa Socioeconòmica del Camp per dur a terme, en un futur proper, la planificació estratègica del Camp de Tarragona. L'estudi preveu tres àmbits:

a. Detecció i anàlisi de tots els estudis de caràcter socioeconòmic de les comarques de Tarragona.

b. Proposta d'aspectes a tractar en el marc d'un pla estratègic d'actuació.

c. Proposta de calendari de treball per a l'elaboració d'un pla estratègic i de la metodologia de treball en el marc de la Mesa Socioeconòmica del Camp de Tarragona.

Membres de la Mesa Socioeconòmica del Camp:

Agrupació per a la Promoció del Port de Tarragona
Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Reus
Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona
Cambra de Comerç i Indústria de Valls
Confederació Empresarial de la Província de Tarragona
Comissió Obrera Nacional de Catalunya
Unió General de Treballadors
Unió de Pagesos
Universitat Rovira i Virgili

Agustí Segarra (coordinador)
Joaquim Margalef
Mercedes Teruel
Juan Antonio Duro
Josep Maria Pinyol
Daniel Miravet

Grup de Recerca d'Indústria i Territori
Universitat Rovira i Virgili

Sumari

«El Camp de Tarragona: realitat actual i propostes per a la planificació estratègica»

El febrer de l'any 2006, nou institucions i entitats del Camp de Tarragona vam decidir establir-nos com a Mesa Socioeconòmica del Camp. Així és com les cambres de comerç de Tarragona, Reus i Valls, la Confederació Empresarial de Tarragona, els sindicats UGT i CCOO, Unió de Pagesos, APPORT i la Universitat Rovira i Virgili, vam posar-nos com a objectiu treballar plegats per ajudar a potenciar el desenvolupament social i econòmic, la qualitat de vida i l'equilibri territorial d'aquestes comarques. A aquestes nou entitats s'hi va unir posteriorment PIMEC-Tarragona. A través de la confiança de la resta d'entitats, la Universitat Rovira i Virgili n'està duent a terme la coordinació, que desenvolupem de molt bon grat d'acord amb el paper creixent que es demana a la Universitat en la seva implicació social i econòmica, més enllà de les missions docents, investigadores i de transferència de coneixement. He de dir, també, que gràcies a una entesa del tot positiva, el nostre treball és profundament enriquidor alhora que planer.

Una de les primeres passes que realitzà la Mesa Socioeconòmica fou demanar a la Generalitat de Catalunya el suport institucional i econòmic per elaborar un estudi que servís de base per a la planificació estratègica al Camp de Tarragona. L'estudi que teniu a les mans és el primer resultat d'aquest suport. Dirigit pel professor Agustí Segarra, ha establert les bases per a l'elaboració del Pla Estratègic del Camp, el qual, en el moment d'escriure aquestes línies, es troba en plena fase d'elaboració.

Des de fa anys es percep el dinamisme del Camp i la forta pressió a la qual està exposat el seu territori i, alhora, s'aprecia que les velles dinàmiques locals que fomentaven la dispersió han donat lloc a unes noves dinàmiques on predominen les forces que tendeixen a la col·laboració i faciliten percebre els problemes del Camp des d'una

perspectiva global. És possiblement aquesta constatació la que va empènyer a la creació de la Mesa Socioeconòmica.

L'intens creixement econòmic i demogràfic del Camp posa cada vegada més de manifest la necessitat d'abordar moltes problemàtiques de manera global i coordinada. Les sis comarques que conformen aquesta demarcació tenen una població que ultrapassa els 500.000 habitants, amb un creixement demogràfic de més de 100.000 habitants en pocs anys que algunes previsions situen en 800.000 persones en un futur molt proper. Aquest exercici col·lectiu i de futur ens ha d'ajudar a interpretar el paper d'aquest territori en la Catalunya del segle XXI, entre l'eix de Barcelona i les Terres de l'Ebre.

Aquest estudi ens assenyala un seguit d'indicadors sobre les comarques del Camp que ens permeten copsar el canvi d'escenari que estem vivint. Així, ens trobem davant un territori amb 388 entitats de població, amb un creixement del PIB del 10,5% entre el 2001 i el 2004, tres punts per sobre de la mitjana de Catalunya, si bé amb un petit decreixement del PIB per càpita lligat al fort creixement de la població i a un estancament de la productivitat. La població del Camp de Tarragona en edat de treballar passà de 305.000 persones l'any 2000 a 370.000 el 2005, i també s'ha donat un increment significatiu de les pernoctacions per motius turístics, fet que ha suposat una forta pressió per a molts serveis i infraestructures. Una altra dada prou significativa és que el nombre de treballadors en activitats intensives en coneixement, l'any 2004, era del 28,6%, 6 punts per sota de la mitjana de Catalunya.

Que el Camp de Tarragona estigui emergint com la segona àrea metropolitana de Catalunya ens marca la responsabilitat d'analitzar tot un seguit de qüestions, però en qualsevol cas ens obliga a dissenyar una estratègia atractiva per localitzar en el Camp tot un seguit d'empreses dinàmiques i intensives en coneixement que, com hem vist, a hores d'ara tenen encara una baixa participació en l'estructura productiva de la zona. La qualitat de vida del Camp, l'atractiu del territori i la presència cada vegada més important d'una població activa jove i qualificada esdevenen grans atractius per a les activitats econòmiques basades en el coneixement. El Pla Estratègic ens ha de permetre prendre consciència no sols del que som, sinó també del que podem fer tots plegats.

El Camp gaudeix d'un gran potencial per materialitzar un escenari ambiciós, amb una aposta ferma per una sèrie de vectors clau: coneixement, qualitat de vida, cohesió social i sostenibilitat mediambiental. Així, l'elaboració d'un Pla Estratègic pot ser un instrument que impulsi més cohesió territorial i social, que busqui sinergies entre les administracions i la societat civil, perquè cadascú trobi en aquest territori l'espai vital que li permeti desplegar tot el seu potencial per progressar i aspirar a nivells de benestar socials més alts.

A Catalunya tradicionalment s'han dut a la pràctica poques iniciatives de prospectiva col·lectiva. En canvi, en altres indrets sovint es convida les persones a participar en exercicis de reflexió sobre disseny del futur. Entenem que és així com també podem contribuir que les nostres decisions personals estiguin, en bona manera, condicionades pel futur que hem imaginat entre tots.

Aquest estudi analitza les dades més rellevants que configuren la realitat actual de les comarques del Camp i assenyala les temàtiques i el procés per dur a terme aquest exercici de prospectiva col·lectiva. És la base i el punt de partida per a l'elaboració del Pla Estratègic del Camp de Tarragona, i esperem que serveixi, també, a tots els qui vulguin conèixer la realitat econòmica i social del Camp de Tarragona als inicis del segle XXI.

Francesc Xavier Grau Vidal
Rector de la Universitat Rovira i Virgili

Introducció

El Camp de Tarragona, o simplement el Camp, és un nom documentat des de 1315 i va servir segurament per formar altres corònims com Camp de Morvedre o Camp de Túria (al País Valencià). El concepte surt segurament per oposició a la ciutat, per oposició a muntanyes i marines i també a àrees o conceptes agrícoles com horta o ribera.

El Pla Territorial General de Catalunya distribueix el territori en àmbits territorials. Un dels àmbits territorials considerats és el Camp de Tarragona, que comprèn les tres comarques que en sentit estricte formen part del Camp –Alt Camp, Baix Camp i Tarragonès– amb una extensió de 1.557,1 km^2 i les comarques veïnes del Baix Penedès, la Conca de Barberà i el Priorat. Les sis comarques que formen l'àmbit territorial del Camp de Tarragona tenen una extensió de 2.997,7 km^2, que representa el 9,4% de la superfície de Catalunya, i tenen una població oficial de 553.004 habitants, que l'any 2006 era el 7,75% de la població catalana.

En els darrers anys el Camp de Tarragona ha estat objecte d'intenses transformacions –demogràfiques, econòmiques, socials– que han configurat un territori cohesionat que encara el futur proper amb un doble repte: crear dinàmiques pròpies de desenvolupament que cohesionin les sis comarques sota un mateix projecte compartit i, d'altra banda, cercar compromisos amb la resta d'àmbits territorials de Catalunya, i en particular amb l'àrea metropolitana de Barcelona, per reclamar un paper actiu en el disseny futur de Catalunya.

En primer terme, el present estudi efectua una síntesi dels trets més destacats del Camp de Tarragona, des del medi físic fins a les institucions. En segon terme, presenta l'«estat de l'art» del gruix de recerques i treballs que s'han ocupat d'abordar la realitat del Camp des de diferents perspectives. En darrer terme, planteja tot un conjunt d'aspectes claus per a la planificació estratègica del Camp de Tarragona.

L'estudi és fruit d'un encàrrec de la Generalitat de Catalunya a la URV per tal d'elaborar un estudi inicial per a la posterior confecció d'un pla estratègic, en el marc de la Mesa Socioeconòmica del Camp de Tarragona, amb l'objectiu d'impulsar el desenvolupament econòmic i social de les comarques tarragonines.

Segons el conveni previst entre la Generalitat de Catalunya i la URV, «aquest estudi de caire preliminar per a la futura confecció d'un pla estratègic d'actuació, s'estructurarà en aquestes tres àrees: a. Detecció i anàlisi de tots els estudis de caràcter socioeconomic de les comarques de Tarragona; b. Proposta d'aspectes a tractar en el marc d'un pla estratègic d'actuació; i c. Proposta de calendari de treball per a l'elaboració d'un pla estratègic i de la metodologia de treball en el marc de la Mesa Socioeconòmica del Camp de Tarragona».

L'estudi té per objectiu determinar una sèrie de qüestions estratègiques derivades de la realitat socioeconòmica actual del Camp de Tarragona i que puguin constituir les bases d'elaboració d'una planificació estratègica que assenyali les grans línies i objectius de la dinàmica futura de la zona, a través d'un procés de participació institucional i social. És imprescindible, doncs, al llarg d'un procés de reflexió estratègica, configurar un consens entre les administracions i les institucions implicades a fi i efecte de donar resposta a la problemàtica que es derivi.

Des dels anys seixanta del segle xx el Camp de Tarragona ha experimentat una transformació intensa en tots els nivells. L'intens procés d'industrialització que es va donar als voltants de Tarragona durant els anys seixanta, centrat en el sector químic i energètic, va implicar uns canvis econòmics i socials determinants per a la zona. Després dels efectes de la construcció i de la posada en marxa de les plantes industrials es va assolir una integració productiva de les grans plantes químiques i energètiques. En el decurs dels anys, es va donar pas a un teixit industrial més diversificat, complementat per un major desenvolupament de l'activitat terciària, centrat per una part en el turisme i per l'altra en els serveis necessaris per satisfer les demandes de l'augment de la població que es produïa principalment a les àrees urbanes.

Les transformacions econòmiques són les principals responsables del canvi intens registrat per la trama urbana del Camp. No sols per l'augment de la població, sinó també per la creixent interrelació entre les seves ciutats i els seus pobles. En especial, les curtes distàncies entre les principals ciutats, junt amb la construcció d'autovies i carreteres interurbanes, han facilitat la constitució de tres mercats importants a la zona, que podríem identificar com el del treball, el del lleure i comerç, i el de l'habitatge.

Aquest fenomen ultrapassa sovint els límits geogràfics del Camp, ja que els trajectes per motius de treball amb les Terres de l'Ebre i, sobretot, amb Barcelona són cada vegada més intensos. No obstant això, la mobilitat obligada pel treball posa de manifest que el Camp, especialment el seu nucli central, forma un mercat de treball

local que propicia la mobilitat laboral i, alhora, beneficia les empreses que gaudeixen d'una oferta laboral més àmplia. Els fluxos de comunicació formals i informals que tenen lloc entre els diferents agents del Camp mitjançant la rotació dels treballadors, les relacions verticals –amb clients o proveïdors– o les relacions horitzontals –amb empreses de la competència– dels agents econòmics, i els majors fluxos informatius, esdevenen un actiu important que cal potenciar a fi i efecte de millorar la interrelació entre els agents que participen en el sistema productiu del Camp de Tarragona.

Sortosament el model productiu actual és molt més complex i variat. Catalunya i el Camp en particular gaudeixen d'una forta presència d'empreses estrangeres, però també han configurat un teixit empresarial autòcton que cal preservar: podem afirmar que hem passat d'un «motor de combustió» a un «motor híbrid», que té com a fortalesa explorar les interrelacions entre les empreses foranes i les empreses autòctones. Els factors que fins ara han estat determinants en el desenvolupament del Camp tenen un marcat caràcter exogen (inversions estrangeres, demanda externa de productes industrials i serveis turístics, expulsió de la població de l'àrea de Barcelona cap a comarques menys intensives demogràficament).

En el segle xxi, un element clau per crear efectes d'arrosegament entre els sectors econòmics i les comarques del Camp consisteix a cercar una interrelació més estreta entre els elements exògens i els agents autòctons. Quan parlem de cercar un motor híbrid per al Camp ens referim a això, a una estructura productiva més complexa on les dinàmiques internes i externes s'interrelacionen i es complementen.

La reflexió estratègica que es durà a terme ha de partir de l'observació de la realitat actual, que farem analitzant els diferents estudis que s'han elaborat els darrers anys sobre l'àrea, per determinar una sèrie de qüestions a posar sobre la taula per ajudar a emmarcar les valoracions estratègiques que es defineixin a l'hora d'establir un pla estratègic, amb la base institucional i social de la zona.

Com és sabut, els agents que participen en un territori i les relacions que mantenen cap a dintre i cap a fora configuren una realitat força complexa. El Camp de Tarragona no s'escapa d'aquesta situació, per bé que esdevé una àrea metropolitana molt més reduïda que la configurada per la ciutat de Barcelona i les seves corones metropolitanes. Atesa aquesta complexitat, proposem interpretar el territori del Camp des de cinc nivells. Cinc nivells que se superposen i s'interrelacionen com si fossin cinc capes tectòniques sobre el territori del Camp: el medi físic, les infraestructures, l'activitat econòmica, els serveis a les persones i, per últim, les institucions.

Hem determinat un període de vuit anys per assolir els objectius essencials emmarcats en l'estratègia que es vol encetar. El període que considerem més adient situa l'horitzó a l'any 2015. Si bé moltes actuacions a plantejar a la zona tenen un període de maduració superior, creiem que la complexitat del Camp aconsella períodes de pla-

nificació més curts. D'altra banda, anar més enllà significa situar-nos en escenaris de futur on el grau d'incertesa és molt elevat. Qui hagués previst fa sols deu anys el fort impacte d'Internet sobre el comerç, la gestió de la informació de les empreses o l'accés de les persones a la informació? Per això, les bases d'aquesta nova estratègia les hem de plantejar en un període temporal factible i comprensible, que estigui a l'abast dels agents implicats.

L'intens ritme en què se succeeixen els canvis tecnològics, econòmics i socials aconsellen dissenyar estratègies a mitjà termini a fi i efecte de definir escenaris de futur assolibles. El Pla Estratègic del Camp de Tarragona s'hauria de definir durant l'any 2007, amb una perspectiva de vuit anys 2008-2015.

Com a punt de partida inicial (primera part), es duu a terme una anàlisi de la realitat actual de la zona determinant-ne l'estructura territorial i econòmica, així com la problemàtica de creixement en un futur immediat des dels cinc nivells d'anàlisi esmentats.

La segona part de l'estudi inclou una extensa recopilació dels estudis existents sobre el Camp de Tarragona, que serveix per plantejar les qüestions essencials de l'àrea, i també constitueix per si mateixa una font d'informació de gran importància per a les fases posteriors encarregades de la planificació estratègica. En aquesta part també s'aborden el conjunt d'iniciatives i propostes realitzades per les administracions públiques i els agents socials.

En la tercera part es determinen les qüestions bàsiques a tractar en un planejament estratègic, des de la definició de la missió fins a les grans línies estratègiques i els grups de treball especialitzats en temes específics de discussió.

En els primers anys del segle XXI, el Camp es troba en una cruïlla històrica clau. Si bé la crisi de l'any 2000 de les empreses tecnològiques punt.com va posar de manifest la dimensió especulativa dels mercats financers, per altra banda l'explosió d'inversions en infraestructures de comunicació –fibra òptica, satèl·lits, desenvolupament de software, etc. – ha facilitat l'accés al comerç internacional de nous països. La dinàmica empresarial de determinades regions de l'Índia –Bangalore– i de Xina –Xangai–, per posar els dos exemples més evidents, posa de manifest que en el comerç mundial del segle xxi hi participen cada cop més ciutats, regions i països. En aquest nou escenari és on Catalunya, i en particular el Camp, han de definir el paper que pretenen representar en un escenari de llarg termini.

L'any 2015 esdevé una bona data per articular compromisos de futur i realitzar prèviament un exercici de prospectiva econòmica i social que ens faciliti aquests objectius. També ens ofereix una bona oportunitat per comprendre i definir quins seran els principals trets del futur model de desenvolupament del Camp de Tarragona. Per això, aquest treball té l'objectiu de posar damunt de la taula la problemàtica actual, acceptant

el dinamisme de canvi i la capacitat d'adaptació de la zona a un procés de creixement amb diferents motors impulsors que ens obliguen a definir unes línies estratègiques de futur en el nou context global de la realitat econòmica actual. Però també té l'objectiu d'anar més enllà de la realitat actual i esbrinar els principals interrogants que planteja l'esgotament del model de creixement actual, basat en l'acumulació de capitals i, alhora, les vies per transitar cap a un nou model de creixement més intangible, on la gestió del coneixement esdevindrà un factor clau de la competitivitat de la seva economia.

Estem convençuts que els elements els tenim a l'abast i que sols cal determinar el llibre de ruta. Un cop aprovat el marc més ampli de competències que estableix l'Estatut actual, Catalunya ha de dissenyar una estratègia per esdevenir una regió clau de la nova Europa i, alhora, el Camp de Tarragona ha de jugar un paper més actiu en el conjunt de Catalunya. Tothom hi sortirà guanyant.

Erraríem l'estratègia si volguéssim afrontar els reptes del segle XXI amb les eines del segle XX. Des de la caiguda del mur de Berlín l'escenari mundial ha canviat força. El món s'ha tornat més obert, però també més interrelacionat i més intangible. En efecte, la gestió de la informació i del coneixement és avui un element clau per posicionar-se en l'escenari mundial. Tal vegada el Camp de Tarragona no és un gran generador de coneixement, però en canvi sí que té els elements imprescindibles per adaptar-se a les noves regles de joc i imitar els territoris que es troben avui a la frontera tecnològica. No ens ha de preocupar la distància que ens separa de la frontera tecnològica mundial, sinó si serem capaços de convergir cap als territoris més innovadors i dinàmics.

Els autors entenem que l'encàrrec que se'ns fa obliga a realitzar una síntesi dels treballs realitzats sobre la realitat social i econòmica de les comarques que formen el Camp de Tarragona i de les propostes dels instruments de planificació territorial i de desenvolupament econòmic, però també entenem que ens obliga a una reflexió prospectiva que ens situï en el futur immediat i que a la vegada ens obri el camí del futur més llunyà. El territori, i per tant la seva transformació, esdevé una dimensió dinàmica que es mou i es configura amb la participació de molts agents (privats i públics).

Qualsevol proposta de transformació territorial ha d'estar oberta als fenòmens no previstos per l'observador actual, però que sens dubte apareixeran. El compromís a diferents nivells entre els agents que participen en la transformació permetrà, sens dubte, afrontar millor els reptes futurs. Per això presentem un document concret i actual, amb un discurs vinculat al territori i obert a l'entorn mundial, que serveixi com a instrument per a la planificació estratègica d'un territori que ha d'aspirar a definir el seu camí en relació amb els agents que en formen part i en relació amb la resta del país. En definitiva, un document que esperem que serveixi per a l'acció i la reflexió.

Primera part:
Anàlisi socioeconòmica del Camp de Tarragona: realitat actual

1. Introducció

En aquesta primera part del treball presentem els trets fonamentals de la realitat geogràfica, social i econòmica del Camp de Tarragona. L'objectiu d'aquesta part és oferir una síntesi de la realitat actual del Camp. Per tant, no es tracta tant de posar l'accent en aquells aspectes de la realitat que fins ara han atret poc l'atenció dels observadors, com de determinar quin ha estat, fins ara, el «model» del Camp. És important determinar quins han estat els trets bàsics que han determinat l'ocupació del sòl, la localització residencial i industrial, el mercat de treball, l'estructura productiva, els equipaments socials i les institucions del Camp.

Fa uns quants anys, José Luis Sampedro, avui escriptor llegit i abans economista literari, va escriure un text molt enginyós sota el títol «El reloj, el gato y Madagascar». L'article en qüestió pretenia dues coses: d'una banda, posar de manifest les limitacions humanes per entendre la complexa realitat social i econòmica d'una societat i, d'altra banda, abstreure's des de l'objecte d'estudi –Madagascar– passant per la realitat biològica –el gat– i el model abstracte –el rellotge–. En definitiva, l'autor reclamava a l'observador social una flexibilitat mental per abstreure's de la complexitat de les nostres societats i poder determinar els seus elements clau. En aquesta primera part la nostra pretensió és aquesta: presentar el model analític que explica més satisfactòriament la realitat actual del Camp de Tarragona.

Es tracta, doncs, d'entendre per què som on som i quins són els factors crítics per transitar cap a un model econòmic més sostenible i més competitiu.

Per dur a terme aquest exercici proposem cinc nivells d'anàlisi que, lluny d'interpretar-los com a capes superposades i autònomes, cal no perdre de vista que estan estretament relacionades: el medi físic, les infraestructures, l'activitat econòmica, els serveis i equipaments socials i l'àmbit institucional. Presentem tot seguit aquestes cinc dimensions del Camp de Tarragona.

Pel que fa al medi físic, el Camp gaudeix d'una orografia que defineix un territori compacte encerclat entre les serres i el litoral. L'orografia del territori afavoreix la cohesió territorial i redueix la dispersió. En l'àmbit territorial del Camp s'observen dues àrees clarament diferenciades. D'una banda, el que sovint s'anomena Camp de Tarragona en sentit estricte, format per les comarques de l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès. D'altra banda, trobem les comarques del Baix Penedès, la Conca de Barberà i el Priorat, que sovint juguen un paper de territoris satèlits. Un dels reptes de la planificació estratègica de la zona serà crear una consciència de pertinença col·lectiva a un mateix projecte territorial.

Amb relació a la dotació d'infraestructures, la funció de territori cruïlla fa pensar que les grans infraestructures viàries i ferroviàries estan dissenyades per satisfer els espais econòmics veïns més potents. El Camp és un territori agraït en la construcció de grans vies de comunicació, ja que la seva orografia facilita el trànsit i la presència d'estructures intermodals –central de mercaderies de Constantí, port de Tarragona, aeroport de Reus– però cal dissenyar unes xarxes d'infraestructures que tinguin una doble funció: d'una banda, ser útils per a les regions de la vall de l'Ebre i de l'arc de la Mediterrània, per tal com el Camp esdevé l'encaix geogràfic de les dues zones i, d'altra banda, ser útils per als creixents problemes de mobilitat i interconnexió que experimenta el territori.

En l'àmbit de l'activitat econòmica, els números globals reflecteixen uns resultats aparentment positius. Amb les dades disponibles, el creixement econòmic al Camp ha estat força vigorós als darrers anys, ja que s'ha configurat com una de les gran àrees d'expansió no només a Catalunya sinó també a Europa. Però, malgrat les xifres generals, el fonament sobre el qual se sosté aquest creixement proporciona algunes ombres, que en determinades circumstàncies en poden dificultar la sostenibilitat en el futur. Entre els principals problemes cal esmentar el caràcter dual del creixement al territori, amb un eix costaner que manté uns ritmes de creixement diferencial i amb les comarques de l'interior que demostren més lentitud; el seu fonament en el creixement de la població i l'ocupació i no en la productivitat; els problemes de sostenibilitat associats a la naturalesa de l'expansió de la construcció i el turisme, grans motors sectorials, i la baixa qualificació de l'ocupació.

El quart nivell correspon als serveis socials i als equipaments que determinen l'entorn vival i relacional de la població. Un territori sense serveis sanitàris, educatius, culturals i socials esdevé un entorn vital poc atractiu per a la població, especialment entre els nivells de renda elevats. Per tant, la dotació d'equipaments de caràcter social no sols incideix sobre la qualitat de vida, sinó també sobre la capacitat del territori per atreure i arrelar la població. La dotació de serveis socials al Camp ha tingut una evolució positiva. L'increment de la despesa en serveis socials, sanitat, educació i cultura ha

incrementat el benestar de la població durant la darrera dècada. Tanmateix, els canvis sociodemogràfics, com l'increment de la immigració i la major longevitat de les persones, poden provocar canvis en les necessitats socials futures. Una correcta previsió d'aquestes necessitats és crucial perquè la qualitat de vida millori. I és que el Camp ofereix una qualitat de vida que en altres entorns no es pot donar. Fins ara, aquest ha estat un avantatge per atreure població. Aquest avantatge ha de romandre en el territori per tal d'atraure població i créixer econòmicament.

Finalment, trobem les institucions del Camp de Tarragona. La capacitat d'anàlisi, de disseny d'escenaris de futur i de presa d'acords col·lectius depèn estretament del nombre d'institucions i de la qualitat d'aquestes. Davant d'un món dinàmic i canviant com l'actual, el comportament de les institucions esdevé clau per determinar el grau de governabilitat dels territoris. D'entrada podem fer una distinció clara entre les administracions públiques i la resta d'institucions de caràcter social i econòmic. Sobre les primeres –els sis nivells de l'administració que incideixen sobre el territori–, cal demanar més coordinació i distribució de funcions. En relació amb les segones, cal demanar més cooperació entre l'àmbit públic i el privat. En els darrers anys s'han dut a terme experiències de cooperació pública-privada que han assolit bons resultats. Cal que aquest encaix també tingui lloc entre les administracions i les institucions del Camp de Tarragona. Podríem indicar, d'entrada, que el «capital social» del territori és elevat i només cal articular espais estables per al debat i la presa de decisions.

La dinàmica del Camp de Tarragona dels darrers anys ens pot emmirallar. És a dir, ens pot fer creure que sense el consens i la coordinació el mercat esdevé un marc de coordinació perfecte per dissenyar el futur. Ben bé això no és així. Sens dubte el mercat és un bon mecanisme coordinador, però també hem de ser conscients que el mercat és incapaç de proveir tots els actius que necessita un territori. L'acció descentralitzada del mercat cal complementar-la amb una altra on els governs a diferents nivells dotin el territori de recursos cabdals per al desenvolupament (infraestructures viàries, serveis sanitaris, centres de transferència de tecnologia, centres educatius, universitats, etc.).

Per això és important que, sota el comportament de determinades dades agregades, s'esbrinin les febleses del model productiu del Camp. Sens dubte, el Camp de Tarragona és l'àmbit territorial que ha registrat en els darrers anys un balanç més favorable en termes de creixement demogràfic, comportament del PIB i evolució del mercat de treball. Ara bé, des d'una perspectiva més microeconòmica, les febleses del model del Camp són evidents. Les bases del creixement econòmic que s'inicià a finals dels anys seixanta tenen un factor explicatiu clar: la localització.

En efecte, pel fet de constituir la cruïlla dels dos eixos de creixement de l'economia espanyola i gaudir de molts recursos en termes de terrenys per a usos industrials i recursos naturals –platges, ports, viles litorals–, és fàcil deduir per què la industria

química bàsica i el turisme han esdevingut les activitats claus, no les úniques, del Camp. Ara bé, aquest model va suplantar un model que de ben segur va fer fallida amb la crisi de la fil·loxera –estem parlant de fa molts anys–, que va suposar la transformació del camp, el comerç exterior i l'expansió de determinades indústries –tèxtils, filatures–, i que es va alimentar de les iniciatives locals i foranes. El model actual, iniciat als anys seixanta, té un component marcadament exogen, en el qual les iniciatives empresarials locals resten supeditades a satisfer les necessitats de manteniment de la gran indústria o les demandes turístiques. El control del procés –industrial i turístic– resta en mans d'empreses foranes –empreses multinacionals, operadors turístics–, sense deixar gaire marge per a les iniciatives autòctones. El canvi de model obliga a un major compromís de l'empresariat local. El futur ens obliga a creure més en el potencial d'aquest territori.

2. El medi físic

2.1 Introducció

L'espai que configura l'àmbit funcional territorial del Camp de Tarragona, definit en el Pla Territorial General de Catalunya, ha de tenir importants implicacions en els àmbits de l'ordenació del territori i la gestió. L'àmbit del Camp inclou no només la comarca natural que defineix la plana del Camp –la que més directament experimenta processos de transformació–, sinó un espai integrat per sis comarques amb realitats internes força diverses.

Aquest espai territorial no constitueix una realitat física, humana ni econòmica, sinó que parteix d'entrada d'una voluntat política o de gestió. Tot i això, és evident que el potencial de la xarxa urbana tendeix a aglutinar els fluxos humans i econòmics i a vertebrar el conjunt de l'espai. Per tant, la realitat central constitueix una realitat en part diferenciada dins del conjunt.

Tradicionalment el potencial dels grans centres de mercat determinava la vertebració interna del territori. Actualment es tendeix a la configuració de sistemes urbans vertebrats per la mobilitat laboral i de serveis, sempre amb un paper predominant de l'eix Tarragona-Reus.

Tota l'àrea central del Camp de Tarragona experimenta un creixent grau d'interconnexió entre els municipis, portant progressivament a una dinàmica de caràcter metropolità amb implicacions en àmbits molt diversos. S'estructura tant pels centres laborals i de serveis com per les vies de connexió i altres elements com la Universitat

o Port Aventura. El litoral tendeix a guanyar pes en les dinàmiques del conjunt. Les transformacions del territori són sovint traumàtiques i fan imprescindible actualitzar les eines de planejament i les figures de gestió, en aquest cas ja referides al nou àmbit regional que es configura.

El relleu actual del nucli central del Camp s'estructura bàsicament en tres grans àmbits, com són la muntanya, la plana i el litoral. L'espai central del territori constitueix una de les poques planes de certa dimensió del territori català. La configuració física del territori –i molt singularment el relleu– determina les condicions per a l'assentament humà i econòmic. La zona situada sota la línia dels 100 m d'alçada acapara encara bona part dels processos de creixement demogràfic i urbanístic. Existeixen moltes zones amb un pendent inferior al 20%. Aquest fet, lligat amb la distribució altimètrica, determina grans opcions d'assentament en el conjunt.

El clima mediterrani, amb la manca de pluges regulars, explica la manca d'aigua del Camp més que les característiques de la terra. La hidrografia del Camp es redueix a dos rius i a diverses rieres assimilables a les rambles mediterrànies.

2.2 Geologia, relleu i orografia

Morfològicament podem parlar d'un amfiteatre de muntanyes de forma gairebé triangular –amb uns 14, 27 i 30 km respectivament en els costats–, però amb tendència a l'elipse. Les muntanyes tanquen la plana del Camp per ponent i nord, mentre que les serres de llevant porten a un suau límit amb el Penedès.

Quadre 1: Característiques bàsiques de l'àmbit territorial

	Superfície	**Densitat de població 2005**	**Entitats de població**
Alt Camp	538,01	74,38	63
Baix Camp	697,07	240,85	77
Baix Penedès	296,24	269,94	72
Conca de Barberà	650,24	30,85	56
Priorat	498,6	19,38	30
Tarragonès	318,86	666,5	90
TOTAL	2.999,02	189,39	388

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

La prehistòria geològica del Camp es va iniciar quan es van dipositar a la fossa mediterrània gruixos de sediments conglomerats i grossos, argiles i gruixos del triàsic, calcàries i margues. No va ser fins al terciari que es va iniciar el relleu actual: a l'eocè s'inicia el sistema mediterrani, i al miocè el massís mediterrani català s'enfonsa pel mig i apareix la depressió Prelitoral. A aquesta estrucura se li van afegir elements com el nucli de les muntanyes de Prades (primari) o la serralada Prelitoral (secundari). En el terciari, finalment, la plana es va cobrir amb materials d'aquell període.

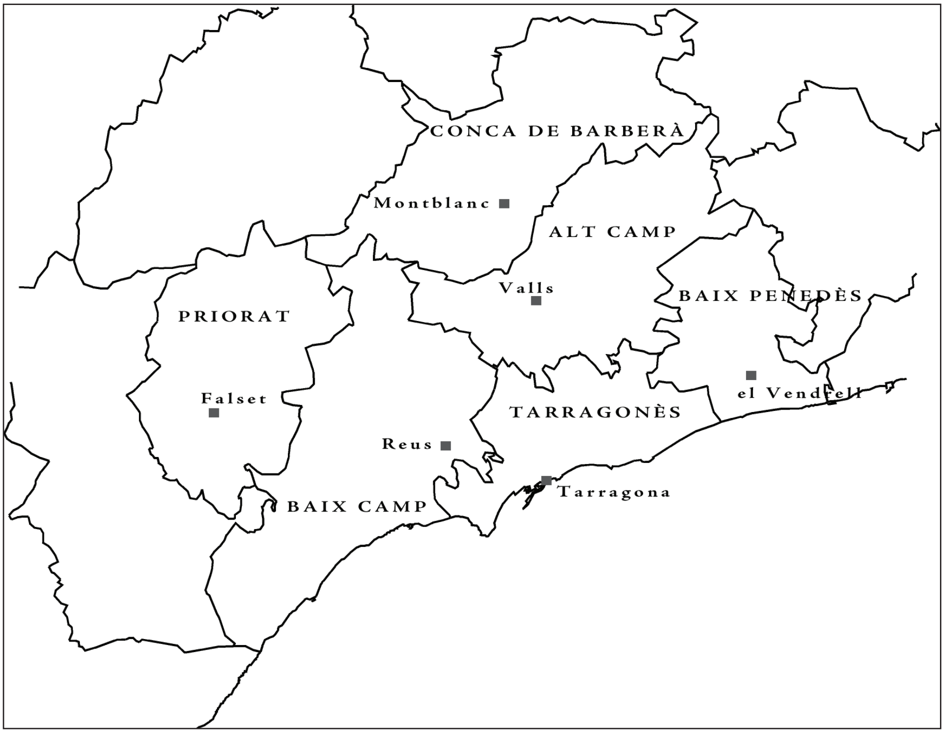
El relleu actual del nucli central de tres comarques es pot diferenciar en tres àmbits:

a) Muntanya. D'oest a est trobem alguns grans elements: el coll de Balaguer i el pla del Burgar; les moles de Llaberia i Colldejou; les muntanyes de Prades; la serra de Miramar; el bloc del Gaià; la serra del Montmell. Es pot dir que defineixen el marc territorial de la plana del Camp tant aquests sistemes de muntanyes com els passos que uneixen la plana amb l'entorn: colls de la Teixeta, Alforja, estret de la Riba, Lilla, Cabra. Destaquen alçades de més de 1.000 metres, com el tossal de la Baltasana o la mola dels Quatre Termes, a les muntanyes de Prades; la roca Corbatera o el piló dels Senyalets, a la serralada del Montsant, o la Mussara, a la serralada del mateix nom.

b) Plana. Amb prop d'un miler de quilòmetres quadrats, és l'única a Catalunya relativament comparable a l'Empordà i el pla de Lleida, deixant de banda les planes deltaiques. Tot i les seves característiques relativament homogènies, la corba de nivell dels 100 m marca una diferenciació interna remarcable, que ajuda en part a la formació dels àmbits humans d'influència. També ha definit unes opcions més o menys grans d'aprofitament agrícola de les zones. Per exemple, a l'Alt Camp i el Tarragonès, els sòls agrícoles corresponen en bona part a argiles rosades o groguenques situades entre dues crostes calcàries. Per arribar-hi ha estat necessari arrencar la crosta superior, fet que ha estat imposible a la zona del Gaià.

c) Litoral. Es pot diferenciar bàsicament en dos segments, a partir d'un punt de separació com el cap de Salou. A l'est trobem un litoral força rectilini, amb fragments de materials miocènics resistents i compactes; en direcció a l'oest tendeixen a predominar els materials quaternaris. Cap a llevant del cap de Salou la plataforma litoral és estreta, mentre que a ponent s'eixampla fins a 60 km per assolir els 200 m de profunditat. Aquestes característiques afavoreixen la pesca.

Mapa 1. Municipis i comarques que integren l'àmbit funcional territorial del Camp de Tarragona

Font: Elaboració pròpia

En relació a aquestes característiques de l'àrea central, podem apuntar algunes particularitats de la resta de comarques:

- El cor actual del Priorat correspon a materials primaris o paleozoics, amb altres afloraments diversos. De nord a sud, la comarca es pot diferenciar en unitats estructurals: les muntanyes que separen la comarca de la depressió Central (la Llena, Montsant, Prades); el sector nord-est de la depressió de Móra (semicercle al SW de la comarca); les muntanyes que l'aïllen de la depressió Prelitoral (moles de Colldejou i Llaberia, serra de Tivissa).
- La Conca de Barberà forma part del conjunt de relleus situats a la banda meridional de la depressió Central, en contacte amb el sistema mediterrani. Al mateix temps, la comarca administrativa s'estructura en dues parts molt definides, com la Conca estricta (o municipis situats en la fossa excavada pel Francolí i l'Anguera) i la Baixa Segarra (corresponent en bona part a la vall del Corb i l'altiplà

on es forma el Gaià). La major part de la demarcació de la Conca de Barberà es troba formada de materials oligocènics del terciari.

- El Baix Penedès es caracteritza per la desaparició de la serralada Litoral entre Calafell i el Vendrell i per una prominència com el massís del Montmell (zona sud del bloc del Gaià, serralada Prelitoral).

QUADRE 2: ALÇADES I PENDENTS PER COMARQUES

	Superfície per zones altimètriques, km^2				**Distribució pendents**		**Situació dels caps de municipi (alçada)**			
	< 200	201-600	601-1000	1001-2000	Sup. pendent <20%	% sup. pendent <20%	< 100	101 a 200	201 a 600	> 600
Alt Camp	57,5	348,9	129,7	1,8	356,0	2,2	0	5	17	1
Baix Camp	264,9	301,9	114,1	16,1	163,2	1,0	2	6	15	5
B. Penedès	146,6	142,1	7,6	0,0	356,6	2,2	3	8	3	0
C. Barberà	0,0	273,8	367,8	8,7	69,3	0,4	0	0	12	10
Priorat	39,8	321,7	122,9	14,1	309,1	1,9	0	1	20	2
Tarragonès	306,0	12,9	0,0	0,0	1.589,8	9,8	13	8	0	0
TOTAL	814,8	1.401,3	742,1	40,7	2.844,0	-	18	28	67	18

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques

La configuració física del territori –i molt singularment el relleu– afavoreixen o limiten respectivament l'assentament de població i activitats econòmiques. Així, podem apuntar algunes reflexions importants, com:

- Les facilitats que la plana ofereix per al poblament i les infraestructures, que tendeixen actualment a generar transformacions traumàtiques amb relació als sols conreats. La zona situada sota la línia dels 100 m acapara encara bona part dels processos de creixement demogràfic i urbanístic. Vinculat a això, l'assentament de la població està relacionat amb la topografia, les facilitats de comunicació i la implantació de l'activitat econòmica.
- Existeixen moltes zones amb un pendent inferior al 20%. Aquest fet, lligat amb la distribució altimètrica, determina grans opcions d'assentament en el conjunt. Tot i aquesta reflexió, hi ha moltes àrees de muntanya en el conjunt. Això porta a una clara bipolarització entre plana i muntanya, àrea aquesta que concentra bona part dels municipis amb menys de 2.000 habitants. L'evolució de la densitat ens orienta sobre aquesta tendència, clarament associada a les característiques del marc físic.

2.3 Hidrologia i clima

El clima mediterrani, amb la manca de pluges regulars, explica la manca d'aigua del Camp més que les característiques de la terra. La hidrografia del Camp es redueix a dos rius i a diverses rieres assimilables a les rambles mediterrànies. Tant el Gaià com el Francolí han foradat la serralada Prelitoral en el seu procés erosionador. El primer té una petita capçalera a la Conca de Barberà. Té un estiatge marcat i, donada la seva manca d'afluents, l'irregular cabal no supera 0,4 m^3/segon. El Francolí, per la seva banda, rep aigües del Brugent, la Glorieta, el riu d'Anguera, la riera de Cabra i la riera de la Selva. El cabal és d'1,5 m^3/segon i és força regular. Cal destacar l'amplitud de l'erosió provocada per l'Anguera a l'alçada de Vallverd.

Les rieres del Baix Camp (de Maspujols, d'Alforja, de Riudecols, de Riudecanys, riu de Llastres) equivalen als torrents de la Catalunya humida. L'aprofitament de les aigües, però, ha anat més lligat a la zona a les aigües subterrànies, donat el caràcter molt irregular d'aquelles rieres. En general, les característiques dels recursos hídrics de la zona han provocat un important dèficit, que s'ha mirat de cobrir amb l'aigua de l'Ebre.

Quadre 3: Dades de cabal

Riu	Cabal màxim m^3/s	Data	Aportació mitjana hm^3
Francolí (la Riba)	246	29-8-22	38,9
Gaià (Querol)	30	7-5-70	11,7
Gaià (Vilabella)	19	29-9-84	21,8

Dades obtingudes entre 1910 i 1996
Font: Idescat

El Priorat presenta la singularitat de pertànyer a la conca de l'Ebre, trobant-se travessat pels rius Siurana i Montsant, que neixen a les muntanyes de Prades. Al Baix Penedès, per la seva banda, el Montmell serveix de distribució d'aigües a les conques de la riera de Marmellar, la riera de la Bisbal i el barranc de Sant Marc, tot i que hi ha altres torrents diversos. Com a singularitat, en el litoral del Baix Penedès i el Tarragonès es pot apuntar la preexistència de molts petits estanys, dels quals encara queden diverses mostres d'interès.

A la zona central les condicions climàtiques dominants són les normals a la Catalunya litoral. La temperatura mitjana anual és de 16º i es pot parlar de quatre mesos amb temperatura superior als 20º. Contràriament, únicament el gener es pot

considerar subhivernal (8,9ºC). Aquesta realitat no exclou la possibilitat d'entrades de masses d'aire fred, encara que molt poques vegades es baixa de -5º C.

La pluviositat és de 500 mm anuals, aproximadament. Durant l'estiu meteorològic cauen uns 90 mm d'aigua (a Barcelona la precipitació estival és de 100-120 mm). Tot i això, no hi ha els nivells d'aridesa d'altres zones properes. De fet, la proximitat del mar manté una humitat elevada al llarg de l'any.

Tarragona es troba ja dins l'àrea en la qual se sent el mestral, vent sec i temperat del nord-est, que bufa sobretot a l'hivern. La intensitat del vent, però, és més elevada al Baix Camp (mestral o serè de gran potència) i a les alçades de l'entorn. El clima es va modificant en direcció cap a l'interior (més sec i més fred a l'hivern) i les muntanyes (més fred en general i majors precipitacions, tot i que moderadament). A les muntanyes més elevades neva una mitjana de quatre vegades l'any.

A la resta de comarques de l'àmbit territorial es poden fer aquestes observacions o particularitats: al Priorat destaca el caràcter protector del Montsant sobre el vessant sud, cosa que afavoreix els conreus; a la Conca el clima és més sec –arribant a l'aridesa– i més fred que al litoral. El Baix Penedès, lògicament, respon als trets litorals apuntats, tot i que destaquen les pluges relativament abundants de l'entorn del Vendrell a la tardor.

Quadre 4: Síntesi de dades climatològiques 2004

	Mitjana anual	Mitjana de les màximes	Mitjana de les mínimes	Màxima absoluta	Mínima absoluta	Precipitació anual (mm)	Humitat relativa (percentatge)
Alt Camp	15,1	21,0	10,4	34,7	-1,1	444,4	72
Baix Camp	15,4	20,4	11,1	35,6	-1,1	478,2	71
B. Penedès	16,2	21,5	11,2	34,3	-1,4	515,6	76
C. de Barberà	13,1	18,7	8,1	34,0	-3,5	494,0	71
Priorat	14,2	20,5	9,3	38,3	-5,2	554,2	71
Tarragonès	17,3	21,9	12,7	37,1	0,5	439,6	75

Font: Servei de Meteorologia de Catalunya

Les característiques climàtiques condicionen la vegetació. Aquesta es troba prop del límit entre la que és pròpia de la part boreal de la regió mediterrània –àmbit dels alzinars– i, a la zona meridional, el domini de les bosquines seques. En general es pot parlar d'una elevada modificació per part de la mà de l'home.

2.4 Aspectes d'adscripció i ordenació de l'àmbit territorial

Tornant a les reflexions de l'inici, es pot establir una diferenciació entre la plana del Camp, la comarca natural d'aquest nom que tradicionalment s'ha associat al conjunt de l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès, i l'àmbit funcional de sis comarques que defineix el Pla Territorial. Al mateix temps, es pot dir que la delimitació d'aquest espai tampoc no correspon estrictament a criteris humans o de vinculació territorial per serveis, donat que aquest plantejament podria representar per exemple incloure-hi la Ribera d'Ebre i, segurament, excloure'n el Baix Penedès.

Tradicionalment s'havia constatat la influència del mercat de Reus sobre aproximadament 50 municipis d'un àmbit superior al Camp, amb la qual cosa l'administració es va veure condicionada a la necessitat de trobar un equilibri entre factors físics, humans, econòmics i polítics a l'hora de crear les demarcacions. De fet, el Priorat s'ha vist marcat tradicionalment per la singularitat de pertànyer naturalment i lingüísticament a l'àmbit occidental català, mentre que ha establert els vincles humans amb Reus. De fet, el 1931 es proposava atribuir la zona nord a la comarca de Reus i la sud a la comarca de Móra d'Ebre (només 6 dels 39 pobles del partit judicial acudien al mercat de Falset). Finalment, però, se li va atorgar comarca pròpia, precisament per aquesta valoració de diferents variables.

Pel que fa a la Conca de Barberà, la Baixa Segarra va ser afegida en el seu moment a la comarca només per criteris d'extensió i d'equilibri de la població amb altres comarques. Per la seva banda, la designació Baix Penedès ha fet tradicionalment referència més a un concepte diferencial purament topogràfic que no a una realitat comarcal definida. A l'enquesta de la divisió comarcal del 31-32 van declarar pertànyer al Baix Penedès la gran majoria dels municipis adscrits als partits judicials del Vendrell i Vilanova i la Geltrú. La configuració de la comarca va tenir a veure també amb una visió compensatòria que va comportar la creació de l'Alt Camp o del Tarragonès.

El Camp configurat per sis comarques és, doncs, un espai de planificació i planejament que, cada cop més, pot anar assumint també una dimensió administrativa o de gestió. Per tant, el seu estudi no s'ha de veure condicionat en els propers anys per plantejaments que no parteixin d'aquesta reflexió.

Tot i el seu caràcter dinàmic en relació amb l'exterior, l'àmbit del Camp tendeix a veure's estructurat per les àrees bàsiques de cohesió laboral i, en general, la funció vertebradora i prestadora de serveis de ciutats com Reus, Tarragona, Valls o el Vendrell i, en un altre nivell, poblacions com Montblanc o Santa Coloma de Queralt. Segons aquest plantejament, es poden apuntar algunes reflexions d'interès:

- El Priorat restaria gairebé englobat en l'àrea de cohesió que estructura la ciutat de Reus.
- El litoral nord-est es veu cada cop més influït per les dinàmiques metropolitanes irradiades des de Barcelona.
- Algun centre industrial singular constitueix una àrea secundària d'atracció. Seria el cas de Vandellòs-l'Hospitalet.
- Les àrees de cohesió per motius laborals es complementen amb la intensitat del pas de vehicles per les carreteres, amb la urbanització i amb la població assentada a cada localitat i fins i tot amb els fluxos de transport de viatgers per carretera. Es pot confirmar el paper de Tarragona en la centralització dels mateixos, seguit de Reus, mentre que Valls i el Vendrell actuen de centres d'una petita àrea comarcal.

Quadre 5: Algunes reflexions sobre l'àmbit territorial del Camp

- Un cop es tendeix a una configuració política basada en la necessitat de gestionar prioritàriament determinats àmbits, els vincles tradicionals no han de ser l'eix del debat per a la delimitació dels territoris.
- El Camp és més que una realitat geogràfica, ja que es troba condicionat i estructurat per molts factors. En aquest context, cal limitar la significació de la mobilitat laboral (que es dóna a nivells semblants en molts territoris).
- La comarca ha estat el marc en el qual es lliguen relacions socials i econòmiques de gran immediatesa, que es detecten fins i tot a la plana del Camp (per exemple, processos d'industrialització diferenciada entre les tres comarques centrals). Constitueix un model d'ordenació i gestió gairebé específic de Catalunya, i no es pot ignorar, com tampoc no es pot ignorar la incidència de l'organització provincial.
- El paper de les principals ciutats ha estat variable al llarg de la història, però tendeix a una certa complementarietat.
- En els darrers anys s'ha accelerat el creixement demogràfic i la mobilitat en general, fet que accentua el ritme de transformació. Al mateix temps, és inqüestionable el paper de la població estacional en les dinàmiques territorials.
- No es pot parlar d'una realitat territorial uniforme: la muntanya defineix actualment aquest espai territorial tant com ho pugui fer la plana, malgrat el lògic contrast en molts indicadors. Concretament, hi ha municipis de muntanya adscrits als altiplans centrals, Prades-Montsant i altres de més aïllats.
- En tots els casos hi poden haver cooperacions sense nous nivells administratius.

Font: Elaboració pròpia

Així, tota l'àrea central del Camp de Tarragona experimenta un creixent grau d'interconnexió entre els municipis, la qual cosa du progressivament a una dinàmica de caràcter metropolità amb implicacions en àmbits molt diversos. Podem parlar d'un nucli central configurat per Tarragona, Reus i els nuclis propers, on els processos d'urbanització s'escampen mitjançant eixos com l'N-240 o la T-11, o altres eixos secundaris com la C-12 o la carretera del Pont d'Armentera. Altres factors, com l'expansió del Port de Tarragona, l'Aeroport de Reus, el Centre Recreatiu de Port Aventura o la Universitat Rovira i Virgili, tendeixen a consolidar aquestes dinàmiques metropolitanes.

Segons els criteris estadístics del cens nord-americà –agregació de corones que envien més del 15% dels ocupats a un nucli de més de 50.000 habitants–, l'àrea Tarragona-Reus-Cambrils és la segona de Catalunya en dimensió demogràfica, superant àmpliament els 300.000 habitants. Hi destacaria la doble adscripció d'Altafulla i Torredembarra en relació amb Barcelona i la integració feble de Reus. Es considera que l'àrea de Tarragona-Reus-Cambrils és una àrea metropolitana dins la qual hi ha alhora una àrea metropolitana primària que és Reus (que també compliria aquells criteris estadístics).

Quadre 6: Municipis de l'àrea metropolitana estadística 1996

- 1a agregació: Tarragona, Vila-seca, Constantí, Altafulla, la Nou del Gaià, el Catllar, els Pallaresos, la Secuita, la Pobla, el Morell, el Rourell, el Milà, Vilallonga, l'Albiol, Mont-ral, Capafonts, Vallclara, la Torre de Fontaubella, els Garidells i l'altre al sud-oest de Vilabella.
- 2a agregació: Reus, Salou, Castellvell, Torredembarra, Vespella, Vilabella, Nulles, la Masó, Arbolí, Pradell, l'Argentera.
- 3a agregació: Creixell, Salomó, Vallmoll, Puigpelat, Alcover, la Selva, Almoster, Riudoms, Vinyols, Cambrils, Montbrió, Botarell, les Borges, Masujols, l'Aleixar, Vilaplana, Alforja, Riudecols, Duesaigües, Riudecanyes, Colldejou, Porrera, Cornudella, Prades, Vilanova de Prades, Ulldemolins, la Morera, Poboleda, la Vilella Alta, el Lloar, Bellmunt.
- 4a agregació: Bràfim, Mont-roig, Vilanova d'Escornalbou, Gratallops.

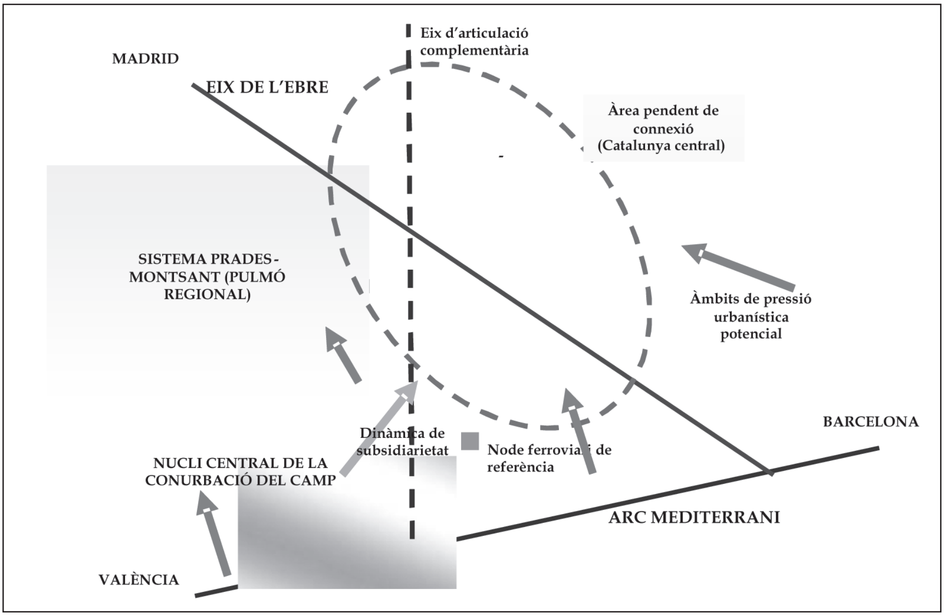
Font: Elaboració pròpia

S'haurà de veure quin pot ser l'impacte en aquest procés de la creació de les noves infraestructures de comunicacions, entre les quals tenen un paper singular la nova autovia Tarragona-Montblanc i, especialment, l'estació ferroviària d'alta velocitat a Perafort-la Secuita. També caldrà comprovar quina és l'afectació que pugui compor-

tar l'expansió de la Regió Metropolitana de Barcelona, així com el paper que finalment pugui jugar la zona en la consolidació de l'Arc Mediterrani, un eix urbà i econòmic que presenta certes discontinuïtats.

L'evolució de la població al nucli central del Camp no és destacable en els darrers anys únicament en el sistema Tarragona-Reus, sinó que el litoral guanya pes progressivament, i la segona línia de la costa comença a irrompre amb força en aquesta evolució. En aquest sentit, cal tenir en compte que la topografia condiciona tant l'assentament de població com les facilitats per als fluxos de persones i la localització econòmica. Proporcionalment, la superfície urbanitzada té una significació important al Baix Penedès, juntament amb la del Tarragonès i el Garraf, confirmant així la configuració d'un potent eix de poblament que ressegueix el litoral.

Mapa 2. Dinàmiques externes d'integració territorial

Font: Elaboració pròpia

Les tendències de canvi teritorial són en part massa ràpides i fins i tot traumàtiques, i es concreten en aspectes com els que se sintetizen a la taula següent. S'hi han d'afegir moltes altres reflexions, com la manca de consideració de la variable paisatgística en el planejament, la incidència de les activitats logístiques i altres fortament con-

sumidores de sòl o un impacte directe de les infraestructures, en un procés tan ràpid de creació que difícilment es poden coordinar i/o superposar.

Per tant, sembla imprescindible accelerar el procés de planejament, que implica eines com l'adequació de la normativa dels diferents municipis, la finalització del Pla Territorial Parcial en procés de redacció o l'aplicació del Pla Director del Turisme i la Indústria. Aquest document és fonamental per introduir en la zona la necessitat d'una major coordinació de les propostes locals de creixement, així com una visió que fomenti plantejaments propositius i no només la reacció als canvis que arriben de l'exterior.

Quadre 7: Distribució general de la superfície, 2001

Hectàrees									
	Superfície forestal				Conreus		Urbà,		Urbà i
	Bosc	Bosquines	Altres	Improd. natural	Secà	Regadiu	urbanitz. i altres	Total	urbanit./ total
Alt Camp	10.148	8.817	3.486	4.139	19.691	3.980	3.509	53.770	6,53
Baix Camp	15.057	13.961	4.716	5.512	7.426	15.932	7.126	69.730	10,22
B. Penedès	4.999	9.179	85	1.221	8.448	304	5.344	29.580	18,07
C. Barberà	11.752	14.633	4.610	5.072	27.164	373	1.416	65.020	2,18
Priorat	8.668	11.490	6.069	5.459	13.799	2.163	2.022	49.670	4,07
Tarragonès	3.322	3.577	318	1.945	8.445	4.232	9.901	31.740	31,19
Camp Tgna.	53.946	61.657	19.284	23.348	84.973	26.984	29.318	299.510	9,79

Font: Idescat

Les orientacions territorials de futur –que cal concretar lògicament més endavant– hauran de preveure aspectes com el foment d'una xarxa de ciutats compactes i complementàries; l'adequació de les xarxes d'infraestructures a les necessitats reals de la zona, superant la simple funció de pas; la creació de zones de localització econòmica d'abast supralocal; l'estructuració d'uns serveis de transport públic adaptats a les necessitats actuals, etc. En conjunt, es tracta d'avançar en l'equilibri entre la competitivitat i la qualitat de vida.

En aquest sentit, únicament l'adequació de les estructures de gestió a la nova realitat regional pot permetre afrontar els reptes pendents i dissenyar un model adient de territori. Això fa necessari clarificar les propostes realitzades fins ara en aquest sentit. Entre aquestes necessitats, cal apuntar no només la mateixa vertebració d'una administració regional, sinó també de les unitats menors que permetin una articulació interna

dels sistemes urbans vigents, permetent concretar les orientacions de planejament que avançava el Pla Territorial General (PTGC) i que caldrà ara precisar.

El PTGC definia unes àrees bàsiques territorials, que es corresponen en part als petits sistemes urbans que es poden identificar en el si del Camp i que havien de ser elements per a la racionalització de la gestió i l'ordenació. Concretament, eren 28 en el cas del Camp.

Quadre 8: Síntesi de problemàtiques territorials a la zona central i litoral del Camp

Creixement urbanístic accelerat i sovint descontrolat	- Creixement ràpid i sense control, amb manca de planificació en els diferents nivells territorials. - Model de creixement sense visió compacta, de mixtura d'usos i amb protecció dels espais lliures.
Dèficit d'infraestructures	- Manca d'infraestructures per a la competitivitat i la qualitat de vida. - Desigualtats importants en els nivells d'accessibilitat. - Perjudici entre diversos nivells d'infraestructures. - Manca de consideració al transport de mercaderies. - Incompliment de terminis previstos.
Problemàtica relacionada amb el transport i la mobilitat	- Manca de plans de mobilitat i d'una autoritat de transport supramunicipal. - Poc desenvolupament del transport col·lectiu i sostenible. - Manca d'intermodalitat i integració de xarxes.
Manca de polítiques de foment de la sostenibilitat	- Manca d'eines de planejament en general. - No consideració del paisatge com a variable fonamental. - Poca aplicació dels mecanismes d'estalvi energètic i gestió de residus. - Importants mancances en infraestructures ambientals.
Degradació d'espais lliures	- Degradació de la vegetació per intensació. - Processos erosius i de degradació: incendis forestals, construcció d'infraestructures i ús recreatiu. - Existència, en algunes zones, de vulnerabilitat faunística. - Degradació del litoral per antropització en general. - Existència d'aqüífers contaminats per abocaments incontrolats.

Font: Elaboració pròpia

D'altra banda, l'anomenat Informe Roca va realitzar propostes diverses per a allò que es definia com a vegueria del Camp de Tarragona, que es poden sintetitzar precisament en l'establiment de la vegueria –amb el pas de la Baixa Segarra a la Catalunya Central com a element més destacat– i una proposta de fusió de diversos municipis de reduït nombre d'habitants, tendint per exemple a agrupar l'àrea del Montsant i les muntanyes de Prades. Per tant, disposem ja d'algunes pistes significatives sobre l'àmbit de la gestió local o, si més no, de les necessitats en aquest apartat.

Cal considerar que una nova administració d'abast regional s'haurà de vertebrar precisament sobre aspectes com la potenciació dels sistemes urbans interns, la superació de les polítiques locals de desenvolupament o la consideració estratègica dels espais oberts.

Aquests nous àmbits de gestió hauran de considerar aspectes com la generació d'una nova identitat, la introducció de processos de participació i governabilitat o una nova vertebració amb les àrees veïnes (la regió Metropolitana, les Terres de l'Ebre i Lleida en el cas del Camp de Tarragona). Es tracta de buscar una cooperació i una complementarietat necessàries amb l'aspiració de configurar espais o eixos territorials estratègics encara més amplis, com pot ser l'Arc Mediterrani.

3. Les infraestructures

3.1 Introducció

Les infraestructures són un element que condiciona la vida de les persones i constitueix un factor de localització, de població i activitat econòmica, junt amb altres variables com la situació, el clima o el propi potencial humà. El Camp disposa d'una xarxa de comunicacions per carretera que la connecten amb les principals vies ràpides d'accés a Espanya i Europa. Globalment, es pot dir que el Camp té una accessibilitat privilegiada, aproximadament a una hora de Barcelona i a cinc de Madrid.

Les principals limitacions associades a la xarxa viària són: limitacions de plataforma i conservació; efecte limitador dels peatges; superposició de fluxos en uns mateixos traçats; afectació del territori; baixa capil·laritat i manteniment de la xarxa local; model excessivament radial. Les diferents administracions intervenen en la millora de la xarxa; però, tot i les millores realitzades, ho fan de manera irregular i en general poc coordinada, especialment si es tracta de plantejar el conjunt de la xarxa en termes de servei i de competitivitat estratègica.

L'oferta de transport públic es troba en procés de nova estructuració paral·lelament a la creació de l'Autoritat Metropolitana, però topa amb limitacions com la dificultat de superació dels límits locals per part de les empreses municipals de transports. El port i l'aeroport són infraestructures singulars per a la competitivitat de la zona, i es troben en procés de definició de les obres prioritàries d'adequació a les perspectives immediates. Al port, al marge de les intervencions actuals, es preveu la connexió amb l'eix mediterrani ferroviari i amb la xarxa de mercaderies europea.

Al Camp s'identifiquen uns eixos potents de localització industrial, com Tarragona-Vila-seca, l'entorn de Reus o els eixos Valls-el Pla de Santa Maria i Montblanc-l'Espluga. Les comunicacions tendeixen a crear nous corredors empresarials (p. ex. Reus-Montblanc). Es tendeixen a crear infraestructures de suport a la nova localització d'empreses d'elevat valor afegit (parcs tecnològics) o a la configuració de processos industrials i de distribució supralocals (plataformes logístiques). Tot seguit passem a detallar la situació actual i les intervencions previstes en les infraestructures del Camp de Tarragona.

3.2 Xarxa viària

D'entrada, cal entendre el conjunt d'infraestructures com un element que condiciona la vida de les persones i com un factor de localització de població i activitat econòmica, junt amb altres variables com la situació, el clima o el mateix potencial humà. La zona disposa d'una xarxa de comunicacions per carretera que la connecten amb les principals vies ràpides d'accés a Espanya i Europa.

La xarxa viària bàsica connecta el Camp amb la resta del territori, però també fa una funció evident de vertebració interna. Destaquen com a eixos preferents amb aquesta funció:

a) L'A-7, o antiga N-340, de Barcelona a València, que presenta una elevada imbricació amb les àrees urbanes per les quals discorre.
b) L'autopista AP-7, com a principal element vertebrador de la zona amb la resta del corredor mediterrani. El seu paper es complementa amb l'autopista Pau Casals, que connecta amb el litoral de la Regió Metropolitana de Barcelona i que ha constituït en els darrers anys un clar element de canvi territorial.

Quadre 9: Distribució de la xarxa viària segons titularitat 2004

Quilòmetres			
		Tarragona (prov.) 2004	Catalunya
Generalitat	Total	1.192 (1.123 el 1996)	5.704
	Autopistes de peatge	11	196
	Autopistes lliures, autovies i carreteres de doble calçada	25	225
	Carreteres de calçada única	1.157	5.283
Estat	Total	583 (551 el 1996)	2.008
	Autopistes de peatge	190	459
	Autopistes lliures, autovies i carreteres de doble calçada	61	372
	Carreteres de calçada única	332	1.177
Diputació/ns	Total	1.018 (1.050 el 1996)	4.465
	Autopistes de peatge	0	0
	Autopistes lliures, autovies i carreteres de doble calçada	0	3
	Carreteres de calçada única	1.018	4.462
Total	Total	2.793 (2.724 el 1996)	12.177
	Autopistes de peatge	201	655
	Autopistes lliures, autovies i carreteres de doble calçada	86	600
	Carreteres de calçada única	2.507	10.922

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques

Té un menor paper en la vertebració territorial interna l'autopista AP-2, que connecta amb la vall de l'Ebre i Madrid, pel seu posicionament més tangencial en relació al nucli del Camp. En canvi, altres eixos viaris que complementen els anteriors en la connectivitat territorial –i particularment en la connexió entre centres urbans– són:

- La C-14, que connecta Salou i les comarques del Pirineu, estructurant un eix que passa per Reus i Montblanc. Aquest eix recull a partir de la capital del Baix Camp bona part del tràfic de mercaderies del Port de Tarragona.
- La N-240 entre Tarragona i Lleida, que passa per Valls i novament per Montblanc. Es tracta d'una carretera de la qual s'ha reclamat el desdoblament, però que s'ha de veure substituïda en les seves funcions per la nova autovia Tarragona-Montblanc, que s'ha d'estructurar a l'oest del Francolí.
- L'eix que formen la T-11 i la N-420, que porta de Tarragona i Reus a l'interior de les Terres de l'Ebre i a Terol.
- Altres vies amb un caràcter més complementari i una menor connectivitat amb l'àrea central, però que també formen part de la xarxa bàsica, com les connexions

entre Valls i el Garraf pel Vendrell o entre l'Hospitalet de l'Infant i la Ribera d'Ebre.

Les poblacions i la urbanització s'estenen sobretot al llarg dels corredors anteriors, així com per les principals vies locals i comarcals, amb un nivell màxim a l'àrea central.

De fet, les noves infraestructures de comunicacions han intensificat les relacions fins a arribar a configurar un territori que, en molts aspectes, funciona de manera integrada. L'increment de relacions és constatable també a partir de la proliferació territorial de nombroses empreses industrials i de serveis que busquen factors de localització favorables. Evidentment, la resta de la xarxa bàsica i el conjunt de la xarxa comarcal –i cada cop més la local– completen les funcions connectives dels eixos apuntats anteriorment.

Tarragona capta diàriament uns 25.000 moviments de tipus laboral, mentre que Reus s'acosta als 15.000 i superen els 3.000 altres municipis com Salou, Vila-seca, Valls o Cambrils. A partir tant d'aquests desplaçaments laborals com d'altres generats per les demandes de serveis diversos, es pot parlar d'una forta intensificació de fluxos de tot tipus i en totes direccions. El transport horitzontal presenta, així, un important consum d'energia i unes característiques en general poc sostenibles per l'increment del transport privat.

Quadre 10: Trànsit registrat a les carreteres de la xarxa de la Generalitat de Catalunya per comarques 2003

	Totals comarcals			Intervals de trànsit							
	IMD mitj.	Milions de Vehicles/km a l'any	Perc. vehicles pesants	Perc. xarxa	IMD mitj.	Perc. xarxa	IMD mitj.	Perc. xarxa	IMD mitj.	Perc. xarxa	IMD mitj.
Alt Camp	3.271	142	9,6	35,0	284	35,3	2.389	25,1	7.306	4,5	10.904
Baix Camp	2.948	208	8,8	40,2	258	35,6	2.305	17,0	6.394	7,1	13.076
B. Penedès	11.015	159	7,2	0,0	s.d.	27,2	3.063	0,0	s.d.	72,8	13.987
C. Barberà	1.282	83	9,0	56,3	266	41,5	2.098	0,0	s.d.	2,1	12.270
Priorat	476	31	8,4	85,7	270	14,3	1.710	0,0	s.d.	0,0	
Tarragonès	8.021	196	7,2	21,9	747	31,7	1.859	10,4	7.523	36,0	18.010
Catalunya	7.614	15.620	9,15	27,6		33,0		20,8		18,6	

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques

Cal tenir en compte que els vehicles es van incrementar en un 20% entre 1995 i 1999. A cavall de la mobilitat interna i externa es registra un increment global del trànsit, com ho mostra la intensitat mitjana diària de les autopistes (2003): 57.802 en el tram Barcelona-Tarragona i 18.240 en el tram Tarragona-València de l'AP-7, 19.768 al tram Sitges-el Vendrell de l'autopista Pau Casals. La densitat de trànsit és extensiva no només al conjunt de la xarxa bàsica, sinó també al conjunt de vies que envolten les ciutats de Tarragona i Reus (més de 10.000 vehicles diaris en la majoria).

A la congestió cal afegir-hi limitacions de plataforma o de conservació insuficient en moltes carreteres secundàries o de caràcter local, igualment fonamentals per al funcionament de la vida col·lectiva. Més concretament, els principals dèficits que es detecten en el conjunt de la xarxa són:

- L'efecte limitador que per a la seva utilització representen els peatges de l'autopista, amb la qual cosa s'afavoreix recarregar el trànsit en la resta de la xarxa.
- La superposició de fluxos locals, regionals i fins i tot internacionals en moltes de les carreteres de la zona. En general, la gran majoria de les vies tenen una utilització molt superior a les previsions, com a resultat d'un determinat model territorial.
- La mateixa ocupació del territori que presenta el conjunt de vies i les infraestructures associades.
- Una baixa capil·laritat i un nivell irregular de manteniment en la xarxa local –ferm, traçat, amplada– especialment si considerem la tendència al creixement residencial de molts municipis. Cal fer extensives aquestes limitacions a l'àmbit de la seguretat viària.
- En directa vinculació amb el punt anterior, la xarxa secundària presenta una configuració excessivament radial a l'entorn de les principals ciutats. En canvi, moltes àrees rurals i de muntanya gairebé no disposen d'accessos, i en molts casos les vies disposen únicament de tractaments superficials.

Les diferents administracions intervenen en la millora de la xarxa, però de manera irregular i en general poc coordinada, especialment si es tracta de plantejar el conjunt de la xarxa en termes de servei i de competitivitat estratègica. Els volums totals d'inversió depenen en bona part de la intervenció puntual de l'Estat en algun dels grans itineraris. Tot i això, es pot parlar també en els darrers anys de la realització de millores diverses en la xarxa de la Generalitat: tram de la C-14 entre Solivella i el coll de Belltall, millores dels trams Maspujols-Vilaplana i la Pobla-Perafort, intervencions en trams diversos al Priorat, etc.

Per la seva banda, la Diputació de Tarragona va invertir més de 16 milions d'euros en la xarxa viària provincial al llarg del 2005, amb actuacions emmarcades en el pla quadriennal 2004-2007 (p. ex. millora dels trams l'Espluga-Solivella, Marçà-Capçanes, nou accés a Puigpelat des d'Alió, accés a l'estació del TAV). En general, però, predominen cada cop més en la xarxa complementària les actuacions de renovació del ferm, senyalització i seguretat. Evidentment, es preveu la continuïtat de les actuacions en l'esmentat horitzó temporal.

Quadre 11: Inversions a la xarxa de carreteres de la Generalitat en Milers d'euros

	1996	2000	2004
Alt Camp	566,8	1.408,0	2.447,2
Baix Camp	1.194,4	3.580,0	10.101,2
Baix Penedès	54,1	5.349,0	1.510,2
Conca de Barberà	370,6	1.741,0	9.636,0
Priorat	753,3	2.010,0	2.561,2
Tarragonès	3.312,3	2.548,0	4.342,6
Catalunya	211,610,6	849,0	399.889,6

*Hi ha altres despeses no comarcalitzables

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques

Algunes de les principals realitzacions immediates que es preveuen a càrrec de l'Estat són:

- El desdoblament de la N-340 per transformar-la en la futura autovia A-7. Per a l'exercici del proper any, els pressupostos inclouen la variant de Tarragona, el sector Cambrils-Vila-seca (recordem que es troba en obres, gairebé 11 milions d'euros), el de Mont-roig-Cambrils (6 milions) i el d'Altafulla-Vilafranca.
- El tram de la futura A-27 Tarragona-Montblanc entre la capital i el Morell (adjudicada per 642.000 la redacció del projecte). Sembla que la continuació d'aquest vial es planteja a mitjà termini i per l'oest de la ciutat de Valls. Lògicament, aquest eix haurà de preveure tant la connexió adient amb l'actual N-240 i la carretera Alcover-Valls com la seva futura perllongació fins a Tàrrega (enllaç amb l'Eix Transversal). Tot i això, caldrà veure si finalment es considera prioritari el desdoblament de la N-240 entre Montblanc i Lleida.

- La continuïtat en l'estructuració de la N-420, on es troba en obres el tram del coll del Moro (a la Terra Alta) i on destaca la construcció de la variant de Falset (6,1 milions) o el projecte de la de Riudecols. A concretar en els propers quatre anys, també hi ha la conversió en tram semiurbà de la T-11 entre l'autopista i Tarragona.

Cal recordar que existeix un conveni entre el Ministeri de Foment i el Departament de Política Territorial i Obres Públiques per invertir en els propers set anys 7.345 milions d'euros a la xarxa viària catalana. Es tracta d'obres ja previstes que es volen concretar en un període d'actuació temporal. Per a les comarques de Tarragona representa un 17,37% del conjunt de la inversió prevista, el 33% del conjunt de la inversió del Ministeri de Foment (1.086,17 de 3.282,17 milions d'euros) i sols el 4,7% de la prevista per la Generalitat (167,72 de 3.504,73 milions). En tot cas, els estaments empresarials de la zona s'han fet esment sovint d'una baixa execució dels pressupostos.

Mapa 3. Principals previsions viàries del PITC

Proposta de xarxa viària transeuropea:

Resta d'actuacions previstes a la xarxa bàsica:

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques

Pel que fa a la Generalitat, es preveu:

- El desdoblament de la C-14 entre Reus i Alcover, per tal de donar solució a un dels eixos més dinàmics, així com densificats i insegurs existents actualment. Aquest tram del corredor Salou-Ponts es preveu iniciar de manera immediata, i es troba pressupostat actualment en 78 milions.
- La renovació de la C-242 entre les Borges del Camp i el límit amb les Garrigues.
- Altres intervencions d'abast més local, però d'important paper en el conjunt, com la millora superficial del coll de la Rubiola a Rodonyà (C-51).

En general, les orientacions del govern català per a la xarxa viària bàsica es recullen en el Pla d'Infraestructures de Transport de Catalunya (PITC), amb un horitzó establert en l'any 2026. Pel que fa a les carreteres, preveu bàsicament la consolidació

dels trams en procés de desdoblament, per tal de facilitar la connexió del territori amb el context estatal i europeu. De manera més complementària, caldrà resoldre altres aspectes com la connexió més idònia amb la Catalunya central (sembla que es vol afavorir l'itinerari Montblanc-Santa Coloma-Calaf). L'esmentat document presenta com a element d'interès una certa voluntat de coordinació amb la resta d'administracions, singularment l'Estat.

Finalment, caldrà considerar com a prioritat fonamental la tendència a la segregació de fluxos segons els nivells de vials. En aquest context, trams de tipus comarcal-local com Tarragona-Salou, Valls-Alcover, Reus-Riudoms, Tarragona-el Pont d'Armentera, Reus-Cambrils, Constantí-la Pobla-Valls o Valls-Torredembarra hauran de rebre la consideració corresponent amb l'objectiu de la vertebració interna del territori. Una reflexió a banda han de meréixer els accessos a les noves infraestructures ferroviàries (per exemple, la connexió entre Reus i Perafort).

3.3 Servei ferroviari i oferta de transport públic

La xarxa i el servei ferroviari es caracteritzen actualment a la zona per limitacions evidents, com ara la baixa freqüència de trens, la reduïda velocitat comercial, que no supera en alguns casos els 70 km/h, i el procés d'abandonament de les estacions menors. En general, es pot dir que la situació actual de la xarxa i del servei no respon a les seves potencialitats derivades de la localització, tot i que evidentment es pot parlar d'un contrast entre l'eix litoral, amb petites penetracions com la que porta a Reus, i la resta.

Les realitzacions recents i les previsions immediates, centrades en una inversió majoritària en vies d'altes prestacions, i englobades en el Plan Estratégico de Infraestructuras y Transporte (PEIT), es poden sintetitzar en:

- Un corredor ferroviari litoral gairebé finalitzat, malgrat la seva paralització temporal per raons pressupostàries. La previsió és definir el corredor mitjançant dues línies d'ample europeu i una d'ibèric o a la inversa, en funció de la demanda. La connexió amb la línia Barcelona-Madrid (pressupost de 26 milions) no inclou encara les estacions de Vila-seca i Cambrils. Cal dir que evidentment el fet de considerar-se velocitat alta i no alta velocitat constitueix una limitació en ella mateixa.
- L'arribada del TAV a la zona del Camp, restant pendent per al 2007 la connexió amb Barcelona. Segons el catedràtic José María Ureña, les característiques de l'àrea de Tarragona han de fer possible que la implantació de l'alta velocitat ferroviària puguin beneficiar més aquesta que una altra zona com pot ser Girona,

entre altres raons per la proximitat del port i de les zones turístiques litorals. Es considera que a la zona s'establiran noves activitats connectades amb l'àrea de Barcelona i, en menor mesura, amb Saragossa i València, però difícilment l'estació central de la zona podrà esdevenir per la mateixa un centre d'activitat important.

- Altres previsions tenen a veure amb la intervenció en passos a nivell o en la modernització de la línia Reus-Casp per Móra.

Aquestes previsions –que permeten parlar d'una situació de canvi– tendeixen a portar a una situació cada cop més dual en el servei entre les xarxes convencionals, que es poden veure abocades a la marginalitat, i les de nova implantació, que poden portar el territori local a una certa situació de subsidiarietat en relació amb les principals àrees metropolitanes.

Cal preveure una insuficient multimodalitat, una certa manca de previsió en les estacions, una nova jerarquització d'aquestes que pot portar a situacions de potencial marginalitat en alguna d'elles. També es pot parlar de la tendència a una multiplicitat d'infraestructures ramificades, així com de la possibilitat que la connexió entre espais centrals allunyats sigui més ràpida que dos punts del mateix territori que es connectin per línies convencionals. Finalment, no queda clar quin pot ser el nivell d'aprofitament d'una eventual connexió entre els eixos mediterrani i de Madrid.

Paral·lelament, encara no existeix en el tràfic de passatgers una previsió concreta de xarxa de rodalies en la qual el Camp tingui una presència activa i no únicament com a extensió del servei des de Barcelona. D'altra banda, i en relació al PITC, diversos agents socioeconòmics de la zona apunten reflexions referides al tràfic de mercaderies, com la necessitat de mantenir el corredor mediterrani i una futura connexió amb la Catalunya central o la possibilitat de reaprofitar la línia Reus-Roda. En conjunt, es fa necessària una visió integral per al servei de mercaderies.

En general, les tendències de futur no permeten veure encara la possibilitat de fer pivotar en major mesura la mobilitat de persones i mercaderies sobre el ferrocarril. Entre les al·legacions presentades des del territori al PITC 2006-2026, hi ha diferents propostes que van encaminades a l'establiment d'un servei de rodalies fins a Montblanc, així com la implantació d'un servei exprés –equivalent en la pràctica a un metro de superfície– entre Valls, Tarragona i Reus. El mateix document reflecteix previsions com una connexió de la zona amb el gran espai logístic previst a Tàrrega-Cervera.

Paral·lelament a aquesta situació de canvi, també es troba en transformació l'oferta de transport públic per carretera. A l'espera de configurar les estratègies definitives paral·leles a l'estructuració de l'Autoritat del Transport Públic del Camp, que ha de fomentar per exemple la multimodalitat i la integració tarifària, en els darrers

anys s'ha dut a terme un procés de millora de l'oferta de transport públic en el marc comarcal.

És el cas, per exemple, de les propostes efectuades al Baix Penedès o l'Alt Camp, mitjançant propostes que pretenen sobretot millorar les freqüències i la connectivitat dels diferents municipis amb els respectius caps de comarca. És evident que en aquests darrers casos, per exemple, existeixen limitacions molt evidents en el servei ferroviari o en la capilaritat del transport públic per carretera. Per exemple, contrasta la concentració dels fluxos sobre centres urbans com Tarragona i Reus amb l'existència de buits sense connexió a la xarxa en les àrees més interiors, malgrat la seva condició de servei públic.

A 2005 van augmentar les freqüències de deu línies de bus entre les principals ciutats del Camp. Amb certa immediatesa es preveu la millor accessibilitat en transport públic als principals centres de treball, com és el cas dels grans polígons de Tarragona i Valls. A les millores caldrà afegir-hi en un futur les que fan referència a l'accés a l'estació ferroviària d'alta velocitat a Perafort-la Secuita.

D'altra banda, caldrà resoldre també les limitacions en les concessions a les empreses municipals de transports de línies que superen límits municipals, així com la manca de plans de mobilitat sostenible que permetin impulsar la promoció del transport públic.

Una nova cultura de la mobilitat ha de portar a la necessària coordinació entre localització d'activitats urbanes, infraestructures i promoció del transport públic. Per tant, es tracta de coordinar un determinat model urbà i territorial amb aquesta oferta de transport públic. Un servei competitiu és l'única garantia per frenar el consum d'energia i recursos que representa la utilització dels vehicles privats (que es van incrementar en un 20% entre 1995 i 1999 a la zona).

3.4 El port i l'aeroport, infraestructures singulars per a la competitivitat de la zona

El Port de Tarragona es troba clarament diferenciat entre port interior –predomini de sòlids a doll– i port exterior o petroquímic, i té una dimensió regional i una clara projecció en el desenvolupament econòmic català i estatal. Aquesta projecció, tant per l'amplitud del seu hinterland com per la potencial complementarietat amb el port de Barcelona, és bàsica en el marc d'un Front Portuari Català.

El Pla d'Utilització d'Espais Portuaris (PUEP) introdueix com a novetat la necessitat de delimitar una zona terrestre per a activitats lligades al tràfic portuari, amb un clar caràcter polifuncional. Com a realitzacions en curs podem parlar de les obres

del dic d'abric i la reordenació a la zona del Serrallo, amb una inversió conjunta de més de 13 milions. Les previsions totals per al 2006 –21,3 milions en total– inclouen també la prolongació de l'espigó dels Prats.

A més llarg termini –a partir d'una previsió integral d'infraestructures i una visió supramunicipal– es preveu una expansió que comprèn la previsió de grans infraestructures de transport que el connectin de manera més adient a nivell català i internacional i la consolidació de la ZAL (zona d'activitats logístiques). Concretament, les previsions en infraestructures inclouen:

- L'adequació del corredor mediterrani, incloent-hi les opcions de connexió amb l'estació central del Camp –i per tant la línia Madrid-Barcelona-França– i l'aeroport de Reus.
- La connexió amb la xarxa de mercaderies d'amplada europea (possiblement mitjançant les comarques centrals de Catalunya).

Cal preveure la possibilitat de potenciar el transport nocturn de mercaderies i de captar el tràfic de contenidors, donada la tendència a la saturació de les zones logístiques de Barcelona i València.

L'aeroport de Reus també té una gran repercussió per a l'activitat econòmica del Camp, especialment si ens referim al turisme. Aquesta característica fa que puguem parlar de més d'un milió de passatgers anuals, contrastant amb la presència marginal de les mercaderies.

El Pla Director que executa AENA (aprovat el 2001) preveu inversions d'uns 80 milions d'euros destinades a constituir un node especialitzat i complementari en el marc de l'espai aeroportuari català, amb una capacitat per a 2 milions de passatgers. Es pot parlar encara d'un baix nivell de realització de les inversions previstes, tot i que les inversions en curs –14,48 milions d'euros el 2006– comporten l'enderroc de la base aèria, la construcció de l'aparcament, el recreixement de pistes o millores en serveis diversos. Cal destacar que moltes actuacions tenen caràcter plurianual.

El futur de l'aeroport passaria per tenir més vols regulars, mantenir l'especialització turística, incrementar la funció d'aeroport de càrrega i actuar de complementari del de Barcelona, donant servei a un espai que abastaria també les Terres de l'Ebre i el pla de Lleida. Tot i això, i encara que podem parlar, per tant, d'un segon node estratègic de transport del Camp, les potencialitats reals d'aquesta infraestructura s'han de concretar encara, especialment pel que fa a mercaderies i pel que fa a un model de gestió més actual i adaptat a les necessitats de la zona.

3.5 La localització empresarial

Les àrees petroquímiques constitueixen les principals extensions de localització economicoempresarial; sumen 1.400 hectàrees de superfície i prop de 6.000 treballadors directes entre els polígons sud i nord. Evidentment, es tracta d'instal·lacions de grans implicacions territorials i ambientals. En contrast amb aquestes àrees, predominen les zones industrials de caràcter predominant endogen, amb empreses bàsicament locals, un nivell d'ocupació mitjà i una dotació de serveis molt desigual. La dinàmica econòmica dels darrers anys tendeix a portar a un esgotament del sòl i a la necessitat d'adequació del planejament local en aquest sentit. Cal tenir en compte que els trasllats d'activitats ja existents ocupen una bona part de les operacions.

És destacable, d'altra banda, el paper dels ajuntaments en la promoció de les àrees industrials, ja sigui de manera directa o mitjançant convenis amb l'Incasol o promotors privats. En aquest sentit, la iniciativa pública representa d'alguna manera més rapidesa i seguretat en l'actuació, encara que el procés de creació dels polígons arriba com a mitjana als cinc anys incloent tot el procés. El preu per metre quadrat oscil·la molt, depenent de la situació, els serveis i el promotor.

Pel que fa a les característiques de l'oferta, es poden fer aquestes observacions sintètiques per comarques:

- Al Tarragonès, trobem diversos paquets destacats, com són: Constantí, el Morell i la Pobla, amb el polígon nord però també amb la singularitat del polígon de la Zona Franca en el primer municipi (més de 200 hectàrees en total); l'eix Tarragona i Vila-seca, amb el polígon sud (amb més de 320 hectàrees ocupades sobre les 500 totals) i el pla d'utilització d'espais portuaris, amb 300 hectàrees totals més; en cada un dels dos municipis trobem també polígons de dimensió important, com Riu Clar a Tarragona o l'Alba a Vila-seca. Finalment, l'oferta en la resta de municipis és molt menor.
- A l'Alt Camp, l'eix Valls-el Pla és especialment potent (242 ha netes, amb prop de 180 ocupades i importants previsions de futur). Complementàriament, destaca el procés expansiu d'Alcover i les implantacions de caràcter logístic i/o de gran indústria en diversos municipis.
- Al Baix Camp, la ciutat de Reus es troba en vies de solució del seu tradicional dèficit d'oferta de sòl industrial, amb actuacions centrades sobretot al polígon Agro-Reus i la carretera de Constantí. També s'han qualificat 300 noves hectàrees en el planejament. A la resta de la comarca destaca l'oferta de la Selva del Camp –ajudant a vertebrar un eix fins a Montblanc– i l'ampliació del sòl a l'Hospitalet de l'Infant (actuació de l'Incasol a afegir a la prèvia de SEPES).

- A la Conca de Barberà, la concentració més important es dóna a l'eix Montblanc-l'Espluga (unes 40 ha netes) i, en menor mesura, a Santa Coloma, Pira i Sarral.
- Al Priorat, l'únic polígon existent –i en procés d'ampliació– és el de la Sort dels Capellans a Falset, que pot guanyar una nova projecció amb la variant en construcció.

Quadre 12: Distribució de polígons industrials per comarques 2005

	Alt Camp	Baix Camp	Baix Penedès	Conca Barberà	Tarragonès	Priorat	Total
Nombre de polígons	24	42	24	17	41	1	149
Iniciativa pública	5	15	2	2	8	1	33
Iniciativa privada	20	28	24	15	33	0	120
Ha netes	385	507	228	57	1.737	5	2.918
Ha ocupades	206	85	64	7	896	0	1.257
Ha actuals en venda	53	37	35	0	93	2	221
Ha al mercat propers 3 anys	43	235	45	6	122	2	454

Alguns polígons són mitjançant cooperació pública-privada

Ha al mercat: a Reus s'ha considerat la mitjana d'una forquilla entre 135 ha i 215 ha

Font: Diputació de Tarragona

En síntesi, s'identifiquen tres àmbits principals amb majors o menors opcions de localització industrial-empresarial:

1. El centre del Camp, amb els polígons petroquímics de les multinacionals, que realitzen periòdicament grans inversions però que generen comparativament pocs llocs de treball.
2. Un espai industrial perifèric que s'estén per les comarques del Baix Camp, L'Alt Camp, la Conca de Barberà i el Baix Penedès. Els valors de captació d'inversió i ocupació són en aquest cas secundaris, però tenen una gran importància per a les poblacions on es localitzen, per exemple la Selva del Camp (iniciativa municipal) i per a la vertebració de l'àmbit territorial.

3. Un altre àmbit encara més perifèric i dispers, amb poca implantació industrial i molt poca aportació al PIB comarcal (p. ex. el Priorat). Les seves perspectives aniran vinculades a processos de desconcentració i de millora de l'accessibilitat.

En general, el potencial de creixement és superior al d'altres àmbits territorials erosionats a causa de la seva major densitat demogràfica i industrial, tot i que es poden apuntar dèficits evidents com la manca d'adequació de parcel·les a les necessitats de les empreses i algunes mancances evidents en la dotació de serveis. També es pot parlar d'una manca d'infraestructures logístiques fins ara, que ha comportat que alguns processos haguessin de ser completats en altres territoris.

Les opcions de desenvolupament d'un nou teixit industrial, a més de la preparació dels recursos humans, l'accessibilitat i la dotació d'infraestructures, aniran lligades a la creació d'una xarxa d'altres infraestructures de suport al desenvolupament, tan diverses com:

- La creació de zones singulars de desenvolupament industrials, com els parcs tecnològics. El Tecnoparc de Reus constitueix un exemple singular, precisament per la seva futura imbricació amb altres zones industrials i terciàries.
- Les noves àrees logístiques, amb el CIM del Camp i la possible instal·lació a crear al Penedès com a principals referències a afegir a la central ferroviària de mercaderies de Constantí o als aparcaments de camions, com el projectat al polígon Palau de Reig de Dalt o els ja existents a Tarragona o a Reus.
- Les altres estructures per al foment de la dinàmica emprenedora, com els vivers o centres d'empreses i els centres de negocis.

La possibilitat d'estructurar aquestes infraestructures en forma de xarxa, com es planteja en altres àmbits, és un element de la màxima importància estratègica.

3.6 Altres infraestructures per a la competitivitat i la qualitat de vida

El cicle de l'aigua es defineix a la zona per la manca tradicional de polítiques locals d'aprofitament dels recursos propis. Els municipis agrupats en el Consorci d'Aigües de Tarragona han passat a ser de 21 a més de 40, mentre que les indústries consorciades passen de la trentena. L'augment de consum és especialment sensible en els mesos d'estiu.

D'altra banda, existeix un baix nivell de realització de les infraestructures de sanejament i depuració previstes, però aquest fet afecta sobretot els municipis de població més reduïda. En general, la proliferació de plantes depuradores ha significat la possibilitat de reutilitzar les aigües per regar parcs, jardins i camps de golf o per a ús agrícola. Una mancança evident són les instal·lacions de depuració específiques per a la indústria.

Reflexions sintètiques sobre les orientacions territorials i la dotació d'infraestructures
- Tot i les millores realitzades, existeixen dèficits evidents i unes conseqüències econòmiques i socials. - És evident l'endarreriment del procés de planificació i planejament territorial, que porta a una tendència a la dispersió, a la manca de cohesió territorial i a un malbaratament de recursos i potencialitats. - Les dades mostren un tracte poc favorable a la inversió a Catalunya en general (el 2006, previsió de 443 euros per cap a l'Estat i 409 a Catalunya), que porten a una situació comparativa d'endarreriment. A això cal afegir el baix nivell d'execució dels pressupostos. - Es tracten les infraestructures de manera diferenciada al propi territori (no se'n valora l'impacte). - La zona es caracteritza per la pervivència d'elements tradicionals, que se superposen a noves tendències de tipus metropolità. - No hi ha un sistema d'infraestructures –per exemple de vialitat– plantejat en termes del Camp de Tarragona ni una visió territorial integrada. Això dificulta una adient planificació de futur i es manifesta en els documents de previsions de les administracions (per exemple el PEIT de foment considera Tarragona com a nucli d'intercanvi d'abast subregional, al nivell de Castelló o Lleida). Podem parlar d'un paper subsidiari en relació amb altres àrees metropolitanes. - La dotació d'infraestructures no és dimensionada respecte a la grandària econòmica del territori. La rendibilitat econòmica de la inversió en infraestructures en termes de creixement econòmic ve condicionada per la dotació preexistent en relació amb la producció i també en relació amb la dotació del capital privat. - En general les infraestructures són sovint elements desvertebradors (consum de sòl, efecte de barrera, altres molèsties com sorolls). - El territori presenta una configuració radial en les infraestructures (manca d'adaptació a una visió en xarxa). - L'impacte de les infraestructures es troba directament vinculat al model territorial vigent i també al tendencial o esperat. En el context actual, aquest model tendencial sembla orientar-se a una creixent segregació d'usos i activitats en àmbits territorials cada cop més extensos que superen no ja els límits municipals, sinó també els comarcals.

Com en altres infraestructures ambientals es poden esmentar plantes diverses de tractament de residus, com la planta de compostatge de Botarell, la incineradora de Tarragona, la planta de triatge de Vilallonga, el dipòsit controlat de terres de Reus, el dipòsit d'enderrocs de la Budallera (Tarragona) o la planta de reciclatge de runes de Torredembarra. En general, el fort procés de creixement de la zona fa que aquest tipus d'infraestructures es vegin sovint sobrepassades en la seva capacitat.

En l'apartat de l'energia, es dóna actualment un balanç producció-consum altament deficitari i uns baixos nivells de fiabilitat. En concret, el consum d'energia elèctrica –que s'ha incrementat de manera considerable– se centra en l'activitat turística i, sobretot, a les indústries químiques, i l'increment de demanda de la zona és el més elevat de Catalunya. En els darrers anys s'han desenvolupat a la zona infraestructures de suport com noves estacions receptores al Baix Camp i el Tarragonès. També cal destacar la creació d'una subestació a Puigpelat i el trasllat i l'ampliació de la localitzada al Polígon de Valls, a més del funcionament d'una altra de localitzada al Penedès amb cobertura sobre el Baix Penedès i l'est de l'Alt Camp. Cal considerar que la xarxa dels diferents municipis de la zona es troba absolutament mancada d'adaptació al procés de creixement dels municipis. La mateixa Endesa admet que el seu pla inversor fins al 2009 ha quedat desbordat i es troba en converses amb els ajuntaments per afrontar aquesta situació de creixement.

El consum gasístic s'ha incrementat encara de manera més important, paral·lelament a l'extensió de la xarxa de gas natural. Per exemple, es desenvolupa actualment una inversió de 15 milions d'euros a càrrec de Gas Natural a la xarxa de distribució del conjunt de la província, incloent-hi el gasoducte per donar servei a la nova planta de ceràmica Sugranyes a Vallmoll.

D'altra banda, les noves infraestructures de telecomunicacions –incloent-hi la telefonia mòbil– són un element fonamental per al desenvolupament d'un territori.

Actualment, tot i que es localitzen a la zona diferents nodes en la xarxa de fibra òptica, el desplegament d'aquestes infraestructures presenta clares limitacions. En part, aquestes comencen amb una certa indefinició quant a les prestacions de les diferents infraestructures. Segons el Secretariat de Telecomunicacions i Societat de la Informació (novembre 2003), la gran majoria dels municipis disposa d'una cobertura actual de banda ampla de menys del 50%. En virtut del conveni de 27 d'octubre de 2000 establert amb el Consorci Localret, s'ha anat cobrint amb ADSL bona part dels municipis i, per tant, de les zones industrials. Paral·lelament, s'han desenvolupat diferents actuacions de banda ampla rural, mentre que la telefonia mòbil registra encara importants mancances en aquestes zones.

4. L'activitat econòmica

4.1 Introducció

En l'àmbit de l'activitat econòmica, els nombres globals existents reflecteixen uns resultats aparentment positius. Així, el creixement econòmic al Camp de Tarragona s'hauria materialitzat amb gran vigor els darrers anys, ja que la zona s'ha configurat com una de les principals àrees d'expansió, no només a Catalunya, sinó també arreu d'Europa. No obstant això, i malgrat els registres generals assolits, algunes de les bases d'aquest creixement són certament febles, cosa que pot dificultar la seva sostenibilitat en el futur.

Entre les principals ombres del creixement al Camp hauríem d'esmentar les següents: en primer lloc, el caràcter dual d'aquest augment al territori, fortament concentrat en l'eix costaner i amb poca participació del rerepaís; en segon lloc, un reduït paper de la productivitat com a factor explicatiu de l'expansió recent, que fins i tot hauria minvat els darrers anys; en tercer lloc, alguns dels principals motors sectorials han estat activitats que com el turisme, la construcció (connectada parcialment amb el turisme) i els serveis personals (associats en aquest cas a l'augment de població), tenen poc valor afegit i elevats impactes sobre el medi; finalment, hauríem de destacar, com un dels principals dèficits, la baixa qualificació de l'ocupació, qüestió que pot hipotecar el necessari salt qualitatiu que ha d'operar en el model de creixement.

4.2 El creixement econòmic a l'àrea i els models d'expansió

El Camp de Tarragona se situa en un dels principals eixos de creixement econòmic a l'Estat i a Europa. Així, és un component especialment dinàmic dins l'anomenat arc mediterrani, eix que concentra regions dinàmiques d'ordre intermedi en l'escala europea.

D'acord amb les estimacions que periòdicament realitza Caixa Catalunya, el PIB al Camp hauria crescut durant el període 2001-2004 un 14,8%, enfront de l'11,3% de tot Catalunya (el PIB generat al Camp comptabilitza el 7,6% del total català). El creixement anual de mitjana hauria estat, doncs, del 3,5%, xifra netament superior al 2,7% registrat al Principat. Aquest creixement diferencial exhibit pel Camp només és superat a Catalunya per les comarques de muntanya, i se sosté en el conjunt de l'estructura productiva. En efecte, l'any 2004 els quatre grans sectors van reflectir resultats força positius: el primari amb un avenç del 8,3%, la indústria amb el 4,5%, la construcció amb un 5,8% i els serveis amb un progrés del 3,7%.

La concreció del creixement global per zones posa de manifest que la seva intensitat rau principalment en la dinàmica demostrada per les comarques costaneres, com és el cas, sobretot, del Baix Penedès i el Tarragonès. De les sis comarques que componen el Camp, quatre han exhibit ritmes d'avenç econòmic superiors a la mitjana catalana, que ja és superior a la mitjana europea. D'aquestes comarques, tres són litorals i l'altra, l'Alt Camp, es caracteritza per una intensa especialització industrial.

Les dues que han mostrat augments de la producció inferiors a la mitjana catalana se situen al rerepaís. És el cas de la Conca de Barberà, on l'augment, però, se situa molt a prop de la mitjana catalana, 7,6% enfront del 7,8% general. La diferència més intensa es materialitza al Priorat, amb un creixement mitjà dos punts per sota de la mitjana. El procés de creixement econòmic, en conseqüència, hauria pivotat sobre una base dual en el territori, que beneficia els espais costaners enfront els interiors i que, de fet, constitueix un dels principals trets del desenvolupament de la zona. D'aquesta manera, el teixit productiu s'ha acabat concentrant especialment a les tres comarques litorals (Baix Penedès, Tarragonès i Baix Camp), on es genera el 88% del PIB del Camp de Tarragona, que contrasta amb el 4,7% aportat per les dues comarques de l'interior.

Quadre 13: PIB per comarques 2001-2004

Milions euros constants i percentatges					
	2001	2002	2003	2004	Var. 01/04
Alt Camp	576	590	606	632	9,7%
Baix Camp	2.715	2.775	2.809	2.945	8,5%
Baix Penedès	735	759	791	831	13,1%
C. de Barberà	277	288	295	298	7,6%
Priorat	120	126	123	127	5,8%
Tarragonès	3.792	3.921	4.087	4.247	12,0%
Camp Tarragona	8.215	8.459	8.711	9.080	10,5%
Catalunya	110.704	113.242	116.039	119.336	7,8%

Font: Elaboració pròpia a partir de Caixa Catalunya

Té interès, arribats en aquest punt, explorar quin ha estat el paper dels diversos sectors al territori. L'anàlisi de les contribucions sectorials ens permet treure algunes conclusions, per exemple, amb relació al model de creixement. Les dades se subministren per al darrer any disponible, 2004, davant l'absència d'informació directa per a

la resta d'anys. De tota manera, el darrer any tendeix a proporcionar informació més valuosa sobre el futur immediat.

Quadre 14: Sectors i dinàmica econòmica 2004

Percentatges				
	Primari	Indústria	Construcció	Serveis
Creixement PIB				
Alt Camp	9,4	2,6	5,4	5,2
Baix Camp	6,3	5,6	7,1	3,8
Baix Penedès	12,4	0,5	8,5	5,9
Conca de Barberà	5,0	0,8	-2,7	2,2
Priorat	15,1	-0,5	1,5	2,2
Tarragonès	7,9	5,0	6,2	3,2
Camp Tarragona	8,3	4,5	5,8	3,7
Pes en PIB total				
Alt Camp	6,6	42,1	9,3	42,0
Baix Camp	1,5	40,6	8,0	49,9
Baix Penedès	2,7	23,7	19,1	54,6
Conca de Barberà	11,9	28,8	19,6	39,7
Priorat	12,3	12,8	43,9	31,1
Tarragonès	1,0	26,1	8,5	64,4
Camp Tarragona	2,2	31,6	10,2	56,0
Aportació creixement				
Alt Camp	0,6	1,1	0,5	2,2
Baix Camp	0,1	2,3	0,6	1,9
Baix Penedès	0,3	0,1	1,6	3,2
Conca de Barberà	0,6	0,2	-0,6	0,9
Priorat	1,7	-0,1	0,7	0,7
Tarragonès	0,1	1,3	0,5	2,0
Camp Tarragona	0,2	1,4	0,6	2,1

Font: Elaboració pròpia a partir de Caixa Catalunya

El creixement diferencial a la zona, i en particular als territoris del litoral, s'ha fonamentat en el bon comportament del sector industrial, al Baix Camp i al Tarragonès, i addicionalment en la bonança del sector serveis, en el cas del Baix Penedès. En aquest darrer cas, el detall de la informació pels diferents subsectors, documenta que han estat les branques de comerç i hostaleria (associades amb el desenvolupament de l'activitat turística) i de l'administració pública, sanitat i educació (relacionades amb l'increment de població) els principals elements sectorials determinants. El creixement

industrial al Baix Camp i al Tarragonès, que ha estat bàsic en el seu creixement global demostrat al 2004, ha estat determinat pel bon comportament del sector energètic (que concentra el gruix de l'activitat industrial al Baix Camp), i dels subsectors d'equipament elèctric i material de transport (només al Baix Camp).

Pel que fa a les comarques interiors, la seva dinàmica depèn decisivament del comportament traçat pel sector agrari, donat el reduït ritme de creixement a la resta de sectors. Aquesta dependència provoca no només un menor creixement general, per la menor dinàmica global agrària, sinó també una major volatilitat.

Així, i amb les restriccions que obliguen les simplificacions, podríem parlar de tres models generals de creixement al territori del Camp. Evidentment, aquesta situació diferenciada implicaria estratègies d'actuació diferenciades. Un, definit per l'experiència traçada pel Baix Penedès, fonamentat en el creixement de la població resident (per suburbanització) i en el sector turístic. Aquest model, que es podria titllar de demograficourbanístic, genera importants colls d'ampolla en el territori, ja que és fortament consumidor de recursos limitats a curt termini, tant de tipus privats com, sobretot, col·lectius i, per tant, poc sostenible en el futur.

El segon dels models de creixement en el territori vindria descrit fonamentalment pel Tarragonès i el Baix Camp, amb una dinàmica especialment positiva als darrers anys, fonamentada en un industry-mix força divers, on juguen un paper important tant l'evolució industrial com el creixement dels serveis (a empreses i a la població creixent) i l'activitat turística de tipus climàtic. Indústria-turisme-serveis conformarien un estructura productiva força equilibrada. Aquí podríem afegir l'Alt Camp, amb força sinergies amb les dues comarques anteriors i on a diferència d'aquestes el sector turístic està poc desenvolupat.

Finalment, el model del rerepaís, protagonitzat per la Conca i Priorat, caracteritzat per creixements reduïts, on la sostenibilitat mediambiental és un dels principals factors de competitivitat, amb un reduït augment de la població i una important especialització agrària en productes com oli d'oliva i vi.

D'altra banda, el creixement econòmic no pot ser analitzat en funció del PIB, sinó del PIB per càpita, mesura més adequada com a aproximació del nivell de benestar. A més a més, aquesta nova anàlisi ens permet descobrir quin és el paper traçat per l'increment poblacional com a determinant del creixement de la producció a la zona. En aquest sentit, l'anàlisi de les dades de població revisades indiquen un augment a la zona al període 2000-2005 del 19,9%, enfront de l'11,7% registrat a Catalunya. El creixement diferencial de la població, d'aquesta manera, hauria reduït la plasmació de l'expansió del PIB sobre el PIB per càpita final. Efectivament, en comparar l'evolució del PIB amb la del PIB per càpita ens adonem del canvi en la imatge. Ara la zona del Camp, amb l'observació de l'evolució del PIB per càpita, hauria evolucionat pitjor que

la mitjana catalana. O dit d'una altra manera, l'augment del PIB total al territori s'atribueix a l'augment de la població, ja que el producte generat per habitant hauria caigut en termes reals, la qual cosa ens ha fet perdre posicions en el rànquing català (hem passat del 104,1 al 102,6). El creixement de l'activitat té, per tant, un dels seus pilars en el factor demogràfic. El cas més paradigmàtic és el Baix Penedès. El cas contrari ve dibuixat per la Conca i Priorat.

Quadre 15: PIB per càpita, població i creixement 2001-2004

	Creix. PIB	Creix. PIB pc	Creix. pobl.
Alt Camp	9,3%	1,1%	8,2%
Baix Camp	8,1%	-1,3%	9,5%
Baix Penedès	12,3%	-7,6%	19,9%
Conca de Barberà	7,3%	3,1%	4,2%
Priorat	5,7%	2,5%	3,1%
Tarragonès	11,3%	0,9%	10,4%
Camp de Tarragona	10,0%	-0,9%	10,9%
Catalunya	7,5%	0,6%	6,9%

Nota: Creixements computats en forma logarítmica

Font: Elaboració pròpia a partir de Caixa Catalunya

L'aportació de la població estrangera en aquest increment de població i, per tant, de la producció total ha estat decisiva. De tota manera, la contribució final dels dos grups poblacionals, nacionals i estrangers, ha estat bastant equilibrada en termes generals, en contraposició a la naturalesa de la dinàmica dibuixada per tot Catalunya. En efecte, l'experiència global catalana defineix una preponderància clara de la immigració com a component explicatiu de l'augment poblacional global i de l'augment del PIB.

En el cas del Camp de Tarragona, el paper de la immigració ha estat molt més anivellat. De tota manera, i com es veu de manera reiterada en aquest informe, la distribució interna d'aquest patró traça certes divergències quan abaixem al territori. En particular, per exemple, per un costat sobresurt l'evolució reflectida pel Baix Penedès, on l'augment poblacional té a veure amb l'expansió de la població nacional, que alhora es relaciona amb els processos de suburbanització des de la capital catalana i la seva àrea d'influència.

D'altra banda, però, s'identifica l'experiència de les comarques interiors, on l'augment de la població s'atribueix exclusivament als estrangers. I, al mig, hi trobem les comarques equilibrades en aquest augment, com l'Alt Camp o Tarragonès.

Quadre 16: Descomposició creixement població 2001-2004

	Creix. pobl.	Aportació interna	Aportació estrangers
Alt Camp	8,5%	3,8%	4,7%
Baix Camp	9,9%	3,5%	6,4%
Baix Penedès	22,0%	15,3%	6,7%
Conca de Barberà	4,3%	0,1%	4,2%
Priorat	3,2%	0,0%	3,1%
Tarragonès	11,0%	4,4%	6,6%
Camp de Tarragona	11,5%	5,3%	6,2%
Catalunya	7,1%	1,0%	6,1%

Font: Elaboració pròpia a partir de Caixa Catalunya

4.3 Les estructures productives

Els resultats econòmics agregats depenen de les pautes d'especialització del territori. Així, zones on els recursos es destinen preferentment en sectors globalment expansius tendeixen a assolir xifres millors. L'industry-mix, per tant, acostuma a ser un dels factors determinants del creixement econòmic final. D'altra banda, des d'un punt de vista analític, hi ha dos elements d'interès per reflexionar sobre el futur de la zona: en primer lloc, conèixer el grau de similitud entre els patrons d'especialització del Camp i els del seu entorn (Catalunya, Espanya, Europa); en segon lloc, indagar el grau de diversificació o concentració productiva al Camp, que estaria associat a l'eventual risc davant shocks asimètrics, aspecte important donada la pèrdua domèstica d'instruments d'intervenció anticíclics com la política monetària o canviària.

La similitud d'estructures, amb referència a tot Catalunya, es computa a través dels índexs d'especialització, i el grau de diferenciació sectorial, a partir dels índexs de concentració, com el d'Herfindhal-Hirschman.

Una exploració inicial de l'especialització del territori que conforma el Camp permet identificar certs punts d'interès. En primer lloc, existeix una forta divergència estructural entre les comarques del Camp. Per exemple, a les zones de l'interior el pes del sector agrari se situa al 12% de total, lluny del registre català, un 2%. D'altra banda, la indústria manté una presència preponderant a l'Alt Camp i al Baix Camp (més del

40% del total de PIB), en el primer cas per l'impacte de la indústria del paper i en el segon per a la indústria energètica. La construcció aglutina una part significativa dels recursos al Priorat, a la Conca i al Baix Penedès; en darrer terme, el Tarragonès figura com a l'economia terciaritzada del Camp, en part per l'efecte capital.

Si avaluem les estructures productives hauríem de concloure que el patró més equilibrat és el demostrat pel Tarragonès, amb uns pesos en línia amb els estàndards de les economies desenvolupades. L'Alt Camp té una estructura fortament concentrada en la indústria, amb protagonisme del paper i productes metàl·lics (una tercera part de la producció industrial) i on les bases de competitivitat internacional poden ser menors. El Baix Camp tindria una estructura força esbiaixada, on l'elevat pes del sector industrial es concentra en la dependència del sector energètic (64% producció industrial). Pel que fa al Baix Penedès, la seva estructura de PIB reflecteix l'elevada dependència de la construcció (19% del PIB).

Quadre 17: Similitud i diversificació productiva 2004

	Índex similitud	Índex concentració
Alt Camp	0,1421	0,0243
Baix Camp	0,2313	0,0779
Baix Penedès	0,1671	0,0624
Conca de Barberà	0,2105	0,0520
Priorat	0,4054	0,1953
Tarragonès	0,1017	0,0519
Camp de Tarragona	0,1085	0,0423
Catalunya	-	0,0424

Nota: L'índex d'Herfinfahl-Hirschman està normalitzat (va de 0 a 1)

Font: Elaboració pròpia a partir de Caixa Catalunya

En el cas de la Conca i el Priorat, la forta especialització agrària redueix les possibilitats de creixement del futur alhora que deixa aquestes comarques en una situació de major fluctuabilitat, sobretot al Priorat. A més a més, s'ha d'afegir l'excessiva dependència agrària en pocs productes, com els cereals i el vi en el cas de la Conca (66% de la producció agrària total), o com sobretot vi i oli en el Priorat (66%). Addicionalment, s'ha d'incorporar l'elevat pes de la construcció.

Malgrat les divergències internes, l'estructura productiva global del Camp apareix com a bastant similar a la catalana (i a l'europea), amb tot amb un menor pes dels serveis (per l'impacte de Barcelona sobre el global català) compensat amb el guany,

sobretot, del sector industrial. És a dir, la mitjana que apareix al final és equilibrada malgrat els «desequilibris interns». La mitjana es veu molt afectada pel Tarragonès. Exclòs aquest, ens emergiria una estructura bastant dispar. Això, entre d'altres coses, implica que el desenvolupament futur pot no ser harmònic.

D'altra banda, els índexs de concentració ens proporcionen informació sobre el grau de diversificació de la indústria. Majors valors indiquen una superior concentració de recursos en certs sectors, amb la qual cosa la probabilitat d'emergència de shocks asimètrics pot ser superior. En aquest sentit, sobresurt el Priorat, amb un índex de concentració que és cinc cops superior a l'existent a tot Catalunya, i que s'associa a l'elevada especialització en construcció i agricultura. En menor mesura, apareixen el Baix Camp (amb especialització energètica) i el Baix Penedès. Les diferències internes en els índexs resten amagades pel sumatori. Així, la concentració sectorial al Camp és molt similar a la mitjana catalana.

L'evolució temporal de les estructures productives apunta en tots els casos en la mateixa direcció: menys agricultura, menys indústria, més construcció, i una mica més de serveis, sobretot de serveis personals. L'evolució més gran es dóna en la construcció, on el pes percentual al Camp augmenta en un 7,7%. La terciarització continua, amb pujada de l'1,5%; per contra, la desagrarització no para, amb una pèrdua del pes sobre el global del 5,9%, i també la indústria, del 4,3%.

4.4 El mercat de treball

Els resultats que ha produït el model econòmic territorial sobre el mercat de treball han estat certament positius. En el quadre adjunt s'han sintetitzat els principals registres de l'evolució dels cotitzants a la zona, xifra que s'utilitza davant l'absència de dades a l'Enquesta de població activa (INE). L'anàlisi del darrer quinquenni estableix un creixement de l'ocupació al Camp del 33,5%, xifra netament superior a l'observada per a tot Catalunya al mateix període, del 15,8%. Aquests bons resultats ocupacionals s'han traduït també en el territori. Així, les sis comarques registren un creixement diferencial de la seva ocupació.

Destaca, pel seu ritme en termes relatius, el Baix Penedès, amb un augment del 50,4%, fonamentat en la dinàmica de la construcció i els serveis. Però l'augment de l'ocupació a la zona descansa, en gran mesura, en la contribució del Tarragonès (49% de l'augment total), pel seu pes dins l'ocupació total generada. Un altre fet a esmentar és que les comarques on la dinàmica de l'ocupació presenta els ritmes més baixos són les de l'interior.

Quadre 18: Afiliats (2000 i 2005)

Nombre d'afiliats, canvi absolut i percentual				
	Valor absolut		Canvi	
	2000	2005	Absolut	Percentual
Alt Camp	13.977	17.742	3.765	26,9%
Baix Camp	48.076	63.852	15.776	32,8%
Baix Penedès	16.741	25.178	8.437	50,4%
Conca de Barberà	6.537	7.959	1.422	21,8%
Priorat	1.777	2.145	368	20,7%
Tarragonès	82.475	109.589	27.114	32,9%
Camp Tarragona	169.583	226.465	56.882	33,5%

Font: Elaboració pròpia a partir de Departament de Treball i Indústria

L'expansió de l'ocupació es concentra en l'eix costaner. De fet, la dinàmica ocupacional permetria aventurar la formació de tres grups: al nord, el Baix Penedès, destacat per un espectacular creixement; les comarques costaneres adjacents, amb un pes important de la indústria i el turisme, Tarragonès i Baix Camp, i les zones de l'interior, amb creixements reduïts.

La distribució sectorial del creixement en l'ocupació permet explorar quines han estat les bases sobre les quals ha pivotat l'expansió ocupacional, a fi i efecte de traslladar algunes reflexions sobre la perpetuació d'aquest augment en el futur i la seva bondat. Al quadre 19 se subministra una síntesi de la informació dels quatre sectors bàsics. Es detecta que l'augment ocupacional té en la construcció i els serveis els seus fonaments, amb uns ritmes molts similars. En el primer cas, la zona no ha estat una excepció a la voràgine constructiva que ha assolat Catalunya i el segon és una mostra més de la terciarització econòmica en què s'ha endinsat el territori.

Si abaixem al territori s'identifiquen algunes dinàmiques específiques. En el cas de la construcció, l'Alt Camp ha estat la zona de menys expansió, lluny dels augments en l'ocupació registrats per a la resta de comarques. L'augment en l'ocupació terciària, pel procés de terciarització i sobretot de l'augment poblacional, ha estat especialment important al Baix Penedès, amb un fort protagonisme dels serveis personals i turístics.

Quadre 19: Afiliats al règim general de la SS 4 grans sectors (2000 i 2005)

Nombre d'afiliats, canvi absolut i percentual				
	Valor absolut		Canvi	
	2000	2005	Absolut	Percentual
Alt Camp				
Agricultura	172	272	100	58,1%
Indústria	6.066	6.737	671	11,1%
Construcció	1.182	1.502	320	27,1%
Serveis	3.845	6.144	2.299	59,8%
Baix Camp				
Agricultura	566	964	398	70,3%
Indústria	6.681	7.953	1.272	19,0%
Construcció	6.289	8.961	2.672	42,5%
Serveis	23.563	32.977	9.414	40,0%
Baix Penedès				
Agricultura	125	200	75	60,0%
Indústria	2.648	3.401	753	28,4%
Construcció	3.012	4.241	1.229	40,8%
Serveis	6.474	11.064	4.590	70,9%
Conca de Barberà				
Agricultura	48	67	19	39,6%
Indústria	1.957	2.642	685	35,0%
Construcció	603	825	222	36,8%
Serveis	2.506	2.817	311	12,4%
Priorat				
Agricultura	7	13	6	85,7%
Indústria	426	495	69	16,2%
Construcció	179	232	53	29,6%
Serveis	434	559	125	28,8%
Tarragonès				
Agricultura	89	232	143	160,7%
Indústria	10.231	11.497	1.266	12,4%
Construcció	10.057	13.828	3.771	37,5%
Serveis	50.844	70.305	19.461	38,3%
Camp de Tarragona				
Agricultura	1.007	1.748	741	73,6%
Indústria	28.009	32.725	4.716	16,8%
Construcció	21.322	29.589	8.267	38,8%
Serveis	87.666	123.866	36.200	41,3%

Font: Elaboració pròpia a partir de Departament de Treball i Indústria

La millora en la conjuntura ocupacional, fruit de la millora en la conjuntura econòmica general, s'ha reflectit en part en un increment poblacional significatiu en el Camp que ha provingut del procés de suburbanització engegat, fonamentalment, des de la capital catalana, i la seva primera corona metropolitana.

Els atractius vitals del territori, en termes de clima i nivell de vida, i les bones comunicacions amb la capital, per carretera i ferroviària, han incentivat molts residents de l'àrea de Barcelona a desplaçar la seva residència a comarques com el Baix Penedès.

Aquest fet ha provocat, entre d'altres conseqüències, un augment en els fluxos diaris de mobilitat obligada pel treball (commuting), que promouen un augment en la demanda de vies de transport, en quantitat i qualitat. La zona del Camp, doncs, es converteix en un pol d'atracció d'ocupats i de residents, en aquest darrer cas que mantenen el seu lloc de treball previ. No és casual, en efecte, que la població del Camp hagi augmentat un 19,9%, durant el període 2000-2005, enfront de l'augment de l'11,7% registrat a tot Catalunya. I que l'augment en la població del Camp hagi vingut protagonitzat per l'espectacular increment habilitat pel Baix Penedès, amb un apreciable 40,7%.

Malauradament, no disposem d'informació actualitzada sobre aquests fluxos de mobilitat obligada per treball i la seva rellevància (les darreres dades encara són del 2001). Però una simple comparació entre la població residencial en edat de treballar (població potencialment activa) i els cotitzants generats ens proporciona un ordre de magnitud sobre la intensitat d'aquest fenomen, la seva concentració territorial i la seva creixent rellevància. Les xifres orientatives exposades manifesten l'elevada mobilitat obligada per treball de sortida a zones com el Priorat o el Baix Penedès. En el primer cas, per la reduïda generació d'ocupació i activitat pels residents; en el segon cas, per la gran atracció residencial de la comarca, afavorida per la proximitat amb Barcelona i les bones comunicacions (vies terrestres ràpides i ferrocarril). El grau d'autocontenció més elevat es produeix al Tarragonès, comarca on hi ha la capital provincial. D'altra banda, i malgrat la naturalesa d'aquests fluxos, el dinamisme econòmic habilitat per a tots els territoris ha augmentat sensiblement el grau d'autocontenció a totes les comarques.

La intensa ocupació creada als darrers anys, a més a més, ha estat força esbiaixada cap a llocs de treball de qualificació mitjana i mitjana baixa, com venen reflectint els informes anuals de les cambres de comerç de la demarcació. El resultat és lògic donat els tipus de sectors que més s'han accelerat als darrers anys. La intensitat d'augment d'aquest tipus de llocs ha comptat amb l'ajut inexcusable de la població immigrant, que n'és bàsica a sectors com a l'hoteleria i la construcció. En aquest sentit, la millora en la contractació en origen, abandonada la contractació innominada, és molt important.

Quadre 20: Població residencial i generació d'ocupació (2000 i 2005)

Nombre d'habitants, cotitzants i ràtio						
	Població 15-64		Cotitzants		Cot./pobl.	
	2000	2005	2000	2005	2000	2005
Alt Camp	23.535	27.304	13.977	17.742	59,4%	65,0%
Baix Camp	98.855	117.131	48.076	63.852	48,6%	54,5%
Baix Penedès	39.930	56.512	16.741	25.178	41,9%	44,6%
C. de Barberà	11.687	13.042	6.537	7.959	55,9%	61,0%
Priorat	5.560	6.122	1.777	2.145	32,0%	35,0%
Tarragonès	126.030	150.884	82.475	109.589	65,4%	72,6%
C. de Tarragona	305.597	370.995	169.583	226.465	55,5%	61,0%

Font: Elaboració pròpia a partir del Departament de Treball i Indústria i d'Idescat

4.5 Els factors de creixement econòmic i de competitivitat

Una de les eines claus per analitzar el model de creixement és l'estudi de les fonts generadores de millores de productivitat. De fet, i d'una manera molt simple, la generació del PIB al territori pot descompondre's intuïtivament en productivitat aparent del treball per una banda i generació d'ocupació per l'altra. L'exploració del paper que juguen aquests factors en l'evolució econòmica permet derivar reflexions sobre la «salut» d'aquest creixement, la seva bondat, les seves bases, la seva idoneïtat, en definitiva.

Un model de creixement econòmic assentat en la productivitat és un model qualitatiu, sostenible a mig i llarg termini; un model, per contra, basat en resultats ocupacionals és un model quantitatiu, conjuntural, fonamentable en baixos costos (salarials). Malauradament, en el nostre cas no tenim dades sobre ocupació total a la zona per la manca d'informació per part de l'EPA. De tota manera, podem fer dos exercicis il·lustratius que ens permetin aproximar els ordres de magnitud d'una manera creïble.

En primer lloc, podem realitzar l'exercici per a tota la província, tenint en compte que el producte generat al camp és el 70% del generat a la demarcació de Tarragona, amb les dades de l'EPA i de la CRE. D'aquest exercici aproximatiu es derivaria que dels nou punts en què ha crescut el PIB de la província durant el període 2001-2004 l'ocupació explicaria tretze punts, tenint la productivitat (en termes reals) una contribució negativa de 4 punts.

Quadre 21: Productivitat, ocupació i creixement al Camp (2004-2001)

	Percentatges		
	Creixement	Productivitat	Ocupació
Alt Camp	9,3%	-3,1%	12,4%
Baix Camp	8,1%	-5,6%	13,7%
Baix Penedès	12,3%	-10,7%	23,0%
Conca de Barberà	7,3%	-3,9%	11,2%
Priorat	5,7%	-1,4%	7,0%
Tarragonès	11,3%	-2,6%	14,0%
Camp de Tarragona	10,0%	-4,5%	14,5%

Font: Elaboració pròpia a partir de Departament de Treball i Indústria i de Caixa Catalunya

En segon lloc, i amb l'objecte de precisar la informació per al Camp, però a costa de produir una certa imprecisió conceptual, podem analitzar el creixement de la productivitat en el marc del creixement global de la producció utilitzant les dades sobre cotitzants (rgss+reta)[1]. Les dades són prou il·lustratives. A tot arreu el model de creixement econòmic té la seva base en l'expansió de l'ocupació, mentre que l'evolució de la productivitat real ha donat lloc a una contribució negativa. És especialment rellevant l'experiència traçada pel Baix Penedès, on la productivitat per si sola hauria contribuït a restar 11 punts al creixement de la comarca.

En aquestes circumstàncies, el creixement econòmic al Camp s'ha fonamentat no en la productivitat, que seria el desitjable a llarg termini, sinó en l'expansió de l'ocupació. Aquest creixement, que reprodueix en certa mesura el tarannà nacional, es basa en gran mesura en l'aportació de la immigració. Si aquest model continua uns anys tornarà a reclamar, evidentment, l'entrada de nous efectius poblacionals que ocupin els llocs de treball nous creats.

La cerca d'augments de productivitat que defineixin un camí de creixement més equilibrat i sostenible sembla una necessitat ineludible per sostenir un creixement econòmic elevat en el futur, amb sectors dinàmics que permetin guanyar la partida a la globalització i la creixent pressió competitiva als mercats.

En aquest sentit, s'hauria de diagnosticar la situació al Camp de Tarragona dels principals factors de competitivitat i prioritzar les mesures d'acció en els principals gaps. La bibliografia macroeconòmica ha centrat l'atenció en la dotació de factors agregada. En una tipificació senzilla, els models de creixement econòmic s'han centrat en la dotació de capital en les seves diferents versions: físic privat, humà, capital públic i tec-

1 RGSS és el Registre General de la Seguretat Social i RETA, el Registre Especial de Treballadors Autònoms.

nològic. La bibliografia de gerència n'ha afegit d'altres, com la capacitació empresarial, la qualitat de les institucions i de les polítiques o el clima econòmic.

Els recursos per incrementar la productivitat poden ser de tipus privat o públic. Els recursos privats, com ara les unitats del capital físic i tecnològic privat o el capital humà que participen en l'economia, depenen de les decisions d'inversió realitzades per les empreses i persones, ja que són les empreses les que determinen, en funció de les seves expectatives de negoci, el volum o estoc de capital i les persones les inversions (en temps i diners) en formació. En canvi, els recursos públics no depenen de les decisions que prenen les empreses, sinó de l'esforç inversor que efectuen les administracions públiques i d'altres característiques relacionades amb l'estructura econòmica de la comarca. Els recursos públics, doncs, estableixen el potencial de desenvolupament d'una zona concreta, i els recursos privats determinen el creixement real que registra la zona.

Des d'aquesta òptica podem entendre que els recursos públics determinen el sostre del potencial de desenvolupament de les economies. Segons la Comissió Europea, els recursos públics que determinen el potencial de desenvolupament són la localització geogràfica de la zona, les economies d'aglomeració generades, l'estructura productiva de la zona i, finalment, les dotacions en infraestructures públiques. Els recursos públics de l'economia estan a l'abast del conjunt d'empreses que actuen en la zona i tenen en comú les següents característiques,

- són immòbils: necessiten un alt cost per mobilitzar el recurs, de manera que la comarca que disposi d'aquest recurs podrà utilitzar-lo, mentre que una altra que no en disposi gaudirà de menys facilitats per a la seva utilització (pensem per exemple en l'accés a una via de comunicació ràpida).
- són indivisibles: són recursos que poden compartir un gran nombre d'usuaris; tanmateix, per obtenir una sola unitat de servei és necessari haver creat abans una elevada capacitat. La indivisibilitat comporta un cicle vital llarg, que té com a resultat un risc molt alt d'inversió per a un agent privat (pensem per exemple en la construcció d'un port mercant).
- no són substituïbles: és a dir, difícilment poden destinar-se a usos distints als que en justificaren la creació (pensem per exemple en un pantà, que difícilment es pot convertir en un parc temàtic).
- són polivalents: poden ser utilitzats com a input en un gran nombre de processos de producció i per una gran varietat d'usuaris i d'empreses.

Des d'aquesta òptica, la producció del Camp de Tarragona dependrà per una banda dels factors privats, especialment del capital físic, humà i tecnològic, i per altra banda dels recursos no privats que beneficien al conjunt d'empreses locals: infraestructures, localització de la zona, economies d'aglomeració i estructura productiva. Entre

aquests recursos de caràcter públic o semipúblic, sens dubte, les infraestructures ocupen un paper destacat, atès que la seva provisió depèn de les decisions que prenen les administracions públiques que hi tenen competències. Es per això que les inversions en infraestructures esdevenen un instrument important per al desenvolupament dels territoris, atès que la seva presència beneficia les empreses i els usuaris de la zona.

Els resultats disponibles apunten a una incidència d'aquests factors força significativa en el creixement passat. Les estimacions històriques apunten cap a la rellevància de l'acumulació de capital com a factor clau del creixement. Ara bé, aquest model mostra símptomes d'esgotament davant de l'emergència de noves economies, cap a les quals s'orienten les grans inversions de les empreses multinacionals a la cerca dels grans mercats que apareixen a la Xina, l'Índia i la resta d'economies emergents.

Quadre 22: Nombre de treballadors per intensitat de coneixement 2004

Persones i percentatges					
	Nombre			Percentatge	
	Alt	Baix	Total	Alt	Baix
Alt Camp	4.634	8.829	13.463	34,4	65,6
Baix Camp	12.658	34.907	47.565	26,6	73,4
Baix Penedès	3.329	14.127	17.456	19,1	80,9
Conca de Barberà	519	5.692	6.211	8,4	91,6
Priorat	96	1.101	1.197	8,0	92,0
Tarragonès	28.998	60.556	89.554	32,4	67,6
Camp Tarragona	50.234	125.212	175.446	28,6	71,4
Catalunya	851.654	1.612.480	2.464.134	34,6	65,4

Font: Informe anual de les cambres de comerç i del CIDEM (2006)

L'acumulació de capital jugarà una funció clau a l'economia del Camp, però la seva contribució al creixement territorial serà més qualitativa que quantitativa. En efecte, les inversions directes de capital estranger i la compra a l'exterior de nous equips de capital esdevé una via capdal per a la incorporació de tecnologia i les millores d'eficiència del sistema productiu local.

Pel que fa a la contribució del factor capital humà, se n'ha de subratllar l'endarreriment. La proporció de població amb estudis terciaris és inferior a la mitjana catalana. D'altra banda, el nombre de treballadors que pertanyen a empreses que operen en sectors intensius en coneixement és al Camp del 28,6%, enfront el 34,6% existent a tot Catalunya. Sens dubte, el futur del Camp passarà per gaudir d'una mà d'obra qua-

lificada d'enginyers, gestors (formació universitària) i tècnics especialistes (formació professional).

Pel que fa a la contribució del capital públic, els resultats obtinguts mostren la funció estratègica de les infraestructures públiques i dels equipaments socials i, d'altra banda, posen de manifest l'efecte d'estrangulament que ha provocat durant els anys noranta l'alentiment de la inversió pública a la zona.

Les fortes inversions en infraestructures que estan executant-se (tren d'alta velocitat, millora de la xarxa viària, inversió en zones logístiques i parcs tecnològics, zona ZAL del port de Tarragona, etc.) haurien de millorar la connexió amb la resta de l'Estat i d'Europa, i també haurien de posar les bases del nou model de creixement basat en la innovació i el coneixement.

4.6 El sector turístic

El sector turístic al Camp de Tarragona, o més aviat a la Costa Daurada, que és la denominació de la marca turística pròpiament dita, viu des de l'any 2003 un moment especialment dolç, si més no aparentment. Les dades de la Direcció General de Turisme de la Generalitat de Catalunya, que malauradament combinen la marca Costa Daurada estrictament i les Terres de l'Ebre per problemes estadístics, ens manifesten una expansió força important, en línia amb el que ocorre a tot Catalunya. Per exemple, el nombre de turistes rebuts (totals) a la demarcació hauria crescut a l'exercici de 2005 d'un 8,8%, per un 7,7% en el cas català.

Aquesta expansió s'ha nodrit d'una manera crucial de l'aportació del mercat estranger, que hauria crescut un 15,8%, lluny del 9% registrat a Catalunya. Aquesta trajectòria especialment creixent, que es perllonga ja prop de tres anys, provoca que la demarcació ocupi el tercer lloc en el rànquing català, només enrera de la marca Barcelona i la Costa Brava, aportant el 18% de la xifra total de turistes.

Aquest augment, indicador aparent del cicle turístic expansiu, ha comptat amb el paper decisiu de l'aeroport de Reus, fonamentalment gràcies a l'increment en les operacions de l'empresa irlandesa Ryanair, conjuntament amb la capacitat d'atracció de Port Aventura (veritable locomotora econòmica a la zona) i de Barcelona. L'any 2005, l'aeroport ubicat a la perifèria de Reus va acollir a l'entorn d'1,4 milions de passatgers, amb un increment respecte a l'any 2004 del 21,4%. D'aquests, el 47% s'han decantat per CBC, enfront del 33% que van significar al 2004. La creixent demanda, però, està generant importants restriccions d'oferta en l'aeroport, que han incrementat les peticions vers la construcció d'una nova pista i fins i tot les discussions sobre un canvi d'emplaçament.

Quadre 23 : Conjuntura turística demarcació Tarragona

Turistes i pernoctacions				Variació	
	2003	2004	2005	Var. 03/04	Var. 04/05
Turistes estrangers milers	1.707	1.772	2.053	3,8%	15,8%
Turistes espanyols milers	1.283	1.365	1.369	6,7%	0,3%
Turistes catalans milers	971	928	1.002	3,2%	8,0%
Pernoctacions estrangers milers	14.616	14.334	15.683	-1,9%	9,4%
Pernoctacions espanyols milers	9.222	9.924	9.825	7,6%	-1,0%
Pernoctacions catalans milers	4.257	4.460	4.386	4,8%	-1,7%
Estada mitjana estrangers	8,6	8,1	7,6	-5,5%	-5,6%
Estada mitjana espanyols	7,2	7,3	7,2	0,8%	-1,3%
Estada mitjana catalans	4,7	4,8	4,4	1,5%	-8,9%

Font: Elaboració pròpia a partir de Direcció General de Turisme. Generalitat de Catalunya

Però l'elevat augment en el nombre de turistes no s'ha traslladat amb un ritme equivalent en un volum de pernoctacions. En efecte, aquest indicador complementari de demanda, més relacionat que l'anterior amb els ingressos generats (dada que malauradament no tenim), està evolucionant a uns ritmes molt més lleugers, de l'ordre del 4,1% al 2005 (2,6% a Catalunya). Aquesta dispersió existent entre l'augment dels turistes i de les pernoctacions posa de manifest, de fet, un dels trets més estilitzats de l'evolució conjuntural turística a casa nostra: la reducció en l'estada mitjana. Així, l'estada mitjana del mercat estranger hauria baixat els darrers dos anys un 11%, molt més que la reducció experimentada per aquest mercat a tot Catalunya, un 2,5%.

Aquesta molt reduïda translació dels turistes cap a les pernoctacions fa pensar en un reduït impacte de l'activitat al territori, almenys en temes de rendibilitat econòmica. Davant l'absència de suficients progressos en termes de desestacionalització, el creixement turístic en les xifres actuals corre el perill de generar importants deseconomies d'escala que, en darrer terme, amenacin el seu creixement futur.

El model turístic actual a la Costa Daurada, fortament concentrat en el producte climàtic i amb derivacions importants en termes immobiliaris (amb l'allau de segones residències construïdes i en construcció a la zona), implica un important consum de recursos, començant pel sòl disponible i acabant en aigua, electricitat, residus i infraestructures.

L'elevada ocupació costanera, amb poc espai ja sense urbanitzar al territori, i l'espiral d'especulació immobiliària, pot acabar desplaçant la intensitat constructora cap a la colonització del rerepais (zones interiors del Baix Camp, Priorat...), amb el conseqüent risc de prolongació del model. Per exemple, a l'any 2005 totes les comarques litorals més l'Alt Camp van registrar una intensitat constructora (habitatges iniciats per habitant) superiors a la mitjana catalana. El Baix Penedès ocupa el cinquè lloc a tot Catalunya i el Baix Camp, el setè.

El ritme mitjà de variació anual dels habitatges acabats (obra nova) ha estat al Camp del 21,8%, enfront del 5,4% experimentat pel total català. Les variacions anuals típiques per comarques permeten constatar que en tots els casos el ritme d'augment és superior a la mitjana catalana.

Quadre 24: Habitatges acabats (obra nova) 2000-2005

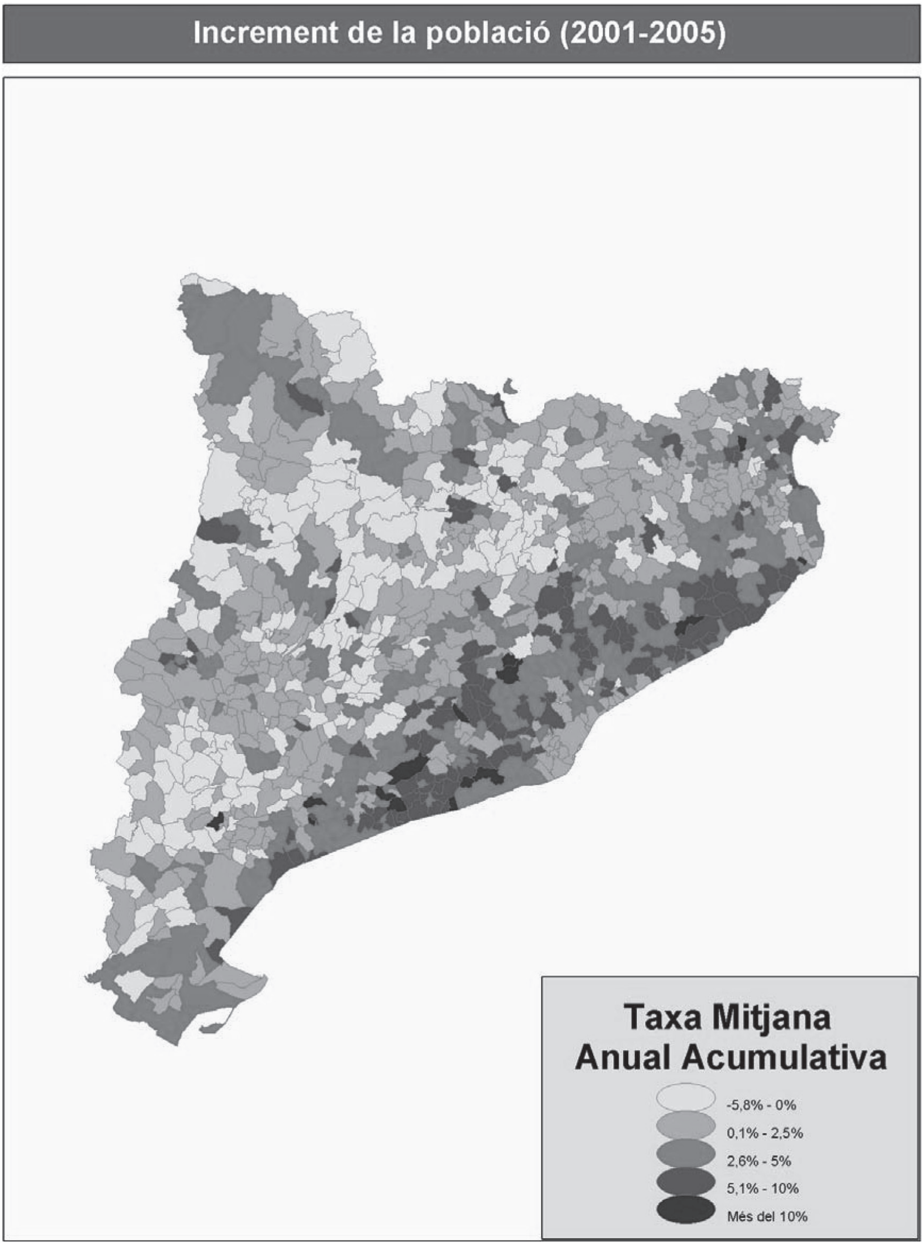
	Unitats		Variació	
	2000	2005	Var. anual mitjana	Aportació creixement
Alt Camp	401	897	19,4%	0,9%
Baix Camp	1.530	7.463	40,2%	10,3%
Baix Penedès	2.003	4.095	16,5%	3,6%
Conca de Barberà	203	227	6,2%	0,0%
Priorat	27	224	138,1%	0,3%
Tarragonès	4.458	9.165	17,5%	8,2%
Camp Tarragona	8.622	22.071	21,8%	23,3%
Catalunya	57.638	74.803	5,4%	29,8%

Font: Elaboració pròpia a partir del Col·legi d'Aparelladors

El Camp de Tarragona apareix com una de les zones més expansives en construcció, donat que aporta 23 punts de l'augment global català (29,8%) en els habitatges finalitzats entre 2000 i 2005. En aquest sentit, sobresurt el paper especialment expansiu del Baix Camp i del Tarragonès.

El creixement fordista, basat en la producció de masses, hauria de deixar pas a un model d'augment més sostenible amb els recursos disponibles i més rendible socioeconòmicament. Quan les CBC arribin al seu punt de saturació i el transport aeri no puguin compensar l'alça de preus domèstics, quan els nostres principals competidors de la Mediterrània gaudeixin de nivells d'estabilitat socioeconòmica millors i quan el creixement actual hagi empobrit la qualitat del producte pel consum de recursos no renovables, el model actual entrarà en una fase d'esgotament, sinó de crisi. En termes

del cicle de les destinacions del geògraf canadenc Butler (1980), és a les nostres mans progressar cap a un rejoveniment del model.

D'aquesta manera, la conjuntura, malgrat les aparences, reclama que el Pla Estratègic del Camp de Tarragona inclogui una sèrie d'accions preferents destinades a racionalitzar el creixement de l'activitat turística al territori. Per exemple:

1. Davant la importància del sector com a generador de producte i ocupació, es fa estrictament necessari el disseny d'una planificació estratègica del turisme al Camp que estableixi les estratègies i accions a implementar per assegurar el seu creixement en el futur.
2. La manca de dades sobre el perfil del turista, i fins i tot sobre el seu gruix, fan necessària la creació i el finançament d'un Observatori de Turisme del Camp de Tarragona. Sense informació completa i rigorosa les decisions es prenen amb arbitrarietat.
3. Cal fer atenció a la situació de Port Aventura com a locomotora del creixement a la zona, i vigilar la materialització dels spillovers al territori.
4. La desestacionalització de la demanda i l'increment del seu impacte econòmic passen pel desenvolupament d'altres productes turístics, com, paradigmàticament, el turisme cultural,[2] enològic i gastronòmic.
5. Cal controlar el creixement al litoral, racionalitzant l'activitat constructora tenint en compte conceptes com la capacitat de càrrega dels espais.
6. Convé coordinar els diferents productes turístics (destinacions) per oferir un producte integrat, que faciliti la seva comercialització.
7. És important desenvolupar l'activitat a les comarques interiors i racionalitzar-ne el creixement.
8. Cal millorar el finançament del municipis turístics per evitar la necessitat de vendre sòl per pagar despesa corrent. La substitució de la població de dret per la població de fet, com a variable pel finançament dels municipis des dels PGE, sembla ineludible.

5. Els serveis a les persones

5.1 Introducció

Durant les darreres dècades, Europa ha experimentat canvis substancials en el model de benestar. D'una banda, durant els anys noranta es va moderar la productivitat i el creixement i va repuntar l'atur. D'altra banda, la immigració creixent des de

2 Ruta del Cister, modernisme, Tarragona romana, etc.

països africans i sud-americans, juntament amb la moderació de la taxa de fertilitat i l'augment de l'esperança de vida, ha modificat força la composició de la piràmide d'edats europea. Tots aquests canvis han afectat l'àmbit dels serveis socials i han produït una acceleració del creixement de la despesa en Seguretat Social i altres serveis públics. A més a més, l'increment de la renda per càpita implica l'increment de la demanda de serveis públics de qualitat.

Segons quina sigui la dotació d'equipaments socials del territori, els ciutadans podran gaudir d'entorns diferents per enfrontar-se als canvis socioeconòmics existents en l'economia. L'estat del benestar correspon a la intervenció de l'Estat encaminada explícitament a millorar el benestar de la població, i inclou primordialment (encara que no exclusivament) quatre tipus d'intervencions: i) les transferències socials, ii) els serveis socials, iii) les intervencions normatives i iv) les intervencions públiques.

A partir de l'any 2006, la tímida recuperació de les economies d'Alemanya i França, junt amb el dinamisme d'economies com l'espanyola, permeten si més no afrontar els desequilibris pressupostaris de la despesa social amb més tranquil·litat. Cada vegada hi ha més veus que, davant de les millors prestacions sanitàries i educatives dels països europeus respecte als Estats Units, reclamen que, d'una vegada per totes, la UE situï com a principal repte polític el debat sobre el benestar europeu. Si la Unió Europea vol continuar sent un projecte engrescador, cal que situï en el centre del debat les reformes que s'han d'afrontar sobre l'estat de benestar, a fi i efecte de recuperar el seu lideratge en el benestar social i el dinamisme econòmic.

En aquest apartat analitzarem l'oferta de serveis socials al Camp de Tarragona. Entendrem com a serveis socials la sanitat, l'educació, els serveis d'ajuda a la família i altres unitats que donen serveis a les persones. Aquests serveis tenen una importància cabdal, ja que configuren la qualitat de vida dels ciutadans. Una adequada distribució de l'oferta de serveis socials millorarà l'eficiència i l'eficàcia de la inversió pública realitzada i atendrà millor les necessitats de la població. No obstant això, la configuració de la xarxa pública és molt complexa a causa de l'entramat de competències entre diferents institucions.

Tot i que aquesta oferta de serveis socials s'ha incrementat durant els darrers anys, és interessant saber si comparativament aquests serveis han incrementat de manera homogènia en el territori, i en el cas de no fer-ho si segueix algun criteri de projecció de necessitats futures. Hem de pensar que actualment s'estan produint canvis sociodemogràfics ràpids que modifiquen les necessitats territorials de serveis socials. Per aquest motiu, és important observar la situació actual dels serveis socials. Per tal de realitzar les nostres estimacions ens basarem en les projeccions realitzades per l'Institut d'Estadística de Catalunya per a l'any 2015.

Per tant, a continuació analitzarem l'oferta de serveis socials existents a nivell català i realitzarà una comparativa amb els resultats del Camp de Tarragona i de les seves comarques. Així mateix, destacarem les possibles necessitats futures que poden existir al Camp de Tarragona en un marc temporal com és l'any 2015.

5.2 Els serveis socials

5.2.1 L'estat del benestar i els serveis socials

La formació de l'estat del benestar no és l'efecte del disseny d'una política, sinó el resultat d'un procés històric en el qual se succeeixen decisions de governs de diferents signe i actuacions de diferents agents econòmics i socials, que no responen a un plantejament únic i coordinat. L'anàlisi de la dotació de serveis socials actuals defineix les condicions inicials de partida a l'hora de determinar el camí a recórrer en el futur.

Tanmateix, l'estat del benestar no implica la desaparició dels problemes socials. L'aparició de nous problemes en la societat actual obliguen que els ens públics donin resposta als canvis sociodemogràfics i econòmics. Els serveis socials fan referència a les prestacions monetàries associades als sistemes de pensions, l'assistència sanitària, l'educació, les ajudes per accedir a l'habitatge o als serveis que es presten als col·lectius sotmesos a alguna situació de privació o exclusió social.

Per tant, considerem una definició dels serveis socials en sentit ampli. És a dir, no només tindrem en compte les activitats organitzades amb l'objectiu de contribuir a una adaptació mútua entre els individus i el medi social, sinó que entendrem els serveis socials com els serveis adreçats a satisfer al màxim les necessitats de la població. És necessari fer aquesta distinció, ja que tradicionalment a l'Estat espanyol s'ha considerat els serveis socials en sentit específic. De fet, des de l'administració s'ha intentat distingir entre els serveis destinats a l'educació i la sanitat, i els serveis socials específics (destinats a la inclusió de la població en la societat). Aquestes diferències es veuen clarament en l'organització per departaments del Govern de la Generalitat des de l'any 1988, any a partir del qual es crea el Departament de Benestar i Família.

Els serveis socials es caracteritzen perquè operen sobre necessitats i aspiracions humanes. Per satisfer aquestes necessitats, l'Estat respon a través d'instruments tècnics i organitzats. El fet que hagin de ser instruments tècnics i organitzats deixa de banda el sector informal. Un problema que presenten els serveis socials, i en general els serveis públics, és que la implantació de polítiques socials és un procés amb informació asimètrica. D'una banda, els objectius acostumen a estar definits de manera molt general, i el grau de discrecionalitat dels responsables polítics (policy makers) és molt

elevada. Aquesta discrecionalitat té aspectes positius, ja que les persones que executen el projecte són aquelles que coneixen millor les necessitats; però a la vegada també en té de negatius, ja que poden incomplir els objectius teòricament assignats. D'altra banda, la informació asimètrica entre ciutadà i responsable polític ha anat disminuint amb el pas del temps. L'asimetria informativa s'ha reduït amb l'increment substancial del nivell educatiu de la població i l'aparició de noves tecnologies de la informació i la comunicació.

Un altre inconvenient és la valoració dels resultats, així com la seva evolució en el temps. Aquestes dificultats han esbiaixat la valoració dels resultats a curt termini. En aquest sentit, una millora del coneixement del procés i de la durada d'un projecte social, així com una millora en les tècniques matemàtiques que permetin l'avaluació correcta dels projectes públics, poden solucionar aquests problemes.

Finalment, l'oferta de serveis socials es caracteritza per la dualitat entre l'oferta pública i la privada. Un exemple és el de la privatització de l'educació. Des de la Generalitat de Catalunya, els serveis socials privats no es consideren com a substitutius de l'oferta pública, sinó que han de representar una eina complementària.

Totes aquestes característiques provoquen que l'aplicació de polítiques socials no sigui ni de bon tros fàcil, sinó ben al contrari, una tasca complexa que necessita un entramat de relacions entre agents socials i departaments, i on tenir una visió a llarg termini juga un paper primordial a l'hora de planificar les inversions futures.

5.2.2 La mesura dels serveis socials

Les memòries anuals de la Generalitat de Catalunya ofereixen informació sobre la destinació de la despesa realitzada per la Generalitat. Les dades mostren un increment continu en el temps dels pressupostos de la Generalitat (quadre 25). Així, els 14.334,86 milers d'euros de pressupost de la Generalitat per a l'any 2001, el 2005 s'havien incrementat fins a 20.309,39 milers d'euros. Aquest increment implica un augment del 41,68% de les despeses realitzades durant aquest període.

Si analitzem la distribució de les despeses segons les funcions a realitzar, observem que hi ha tres partides en concret que s'emporten gairebé el 80% dels pressupostos: i) la producció de béns públics socials, ii) el suport financer als ens locals i iii) les institucions i administració general. Hem de destacar que més de la meitat de la despesa de la Generalitat en aquestes tres partides es destina a la producció de béns públics socials.

Quadre 25: Distribució de la despesa pública de la Generalitat segons funcions

Milions d'euros a preus constants, base 2001					
	2001	2002	2003	2004	2005
Institucions i administració general	7,51	8,01	7,88	7,90	7,01
Serveis públics generals	2,09	2,21	2,30	2,41	5,88
Protecció i promoció social	5,90	6,02	7,30	7,44	6,55
Producció de béns públics socials	58,86	58,55	58,54	56,49	54,10
Producció de béns públics econòmics	4,76	4,85	4,59	6,04	8,43
Regulació econòmica de caràcter general	0,63	0,89	1,30	0,94	0,00
Foment i regulació de sectors productius	1,84	1,75	1,72	1,64	1,48
Suport financer als ens locals	11,81	11,51	11,73	11,00	11,51
Fons de contingència	0,00	0,00	0,00	0,00	0,39
Deute públic	6,60	6,21	4,63	6,13	4,66
Total	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Total (milions euros)	14.334,86	15.073,85	17.021,13	18.935,90	20.309,39

Font: Generalitat de Catalunya

No obstant això, durant els darrers anys ha disminuït lleugerament el pes de la producció de béns públics socials respecte al total de la despesa a favor de partides que cobreixen els serveis públics generals i la producció de béns públics econòmics.[3] Així, del 58,86% que representaven aquestes despeses respecte al total l'any 2001, s'ha passat a un 54,10% el 2005. Aquesta disminució, per descomptat, no implica una disminució de les despeses en béns públics socials, sinó que han incrementat, tot i que a ritmes inferiors que altres partides.

Per tant, s'observa, en primer lloc, un increment de les despeses que fa la Generalitat i, en segon lloc, una elevada importància de les despeses dirigides a cobrir els serveis socials.

Quadre 26: Projecció de la despesa pública i la població el 2015

	Escenaris			
	Baix	Baix-mitjà	Mitjà-alt	Alt
Població (milers)	6.826,7	7.343,3	7.723,7	8.177,0
Despesa (milers euros)	19.820,16	21.320,02	22.424,45	23.840,53

Font: Elaboració pròpia a partir d'Idescat i de la Generalitat de Catalunya

3 La davallada del pes de la despesa en producció de béns públics socials pot ser deguda a un canvi en el criteri en la comptabilitat dels pressupostos públics.

A partir de les projeccions de població de Catalunya (base 2002), realitzades per l'Institut d'Estadística de Catalunya, estimarem quina és la despesa pública necessària per mantenir els nivells de benestar actuals (quadre 26). Les projeccions tenen en compte l'evolució de les taxes de creixement natural i les taxes migratòries en funció de quatre nivells diferents: a) baix, b) baix-mitjà, c) mitjà-alt i d) alt. Tot i que la davallada de la fecunditat feia preveure els pitjors escenaris demogràfics, l'actual immigració i l'increment de la fecunditat han afavorit la possibilitat dels escenaris amb un increment demogràfic mitjà.

Si la població de Catalunya l'any 2005 era de 6.995.206 persones i la despesa pública fou de 20.309,39 milions d'euros, la despesa pública per càpita fou de 2.903,33 euros. Projectem la despesa pública total en el cas que es mantingui la mateixa despesa per càpita. Si ens situem, l'any 2015, en un escenari de creixement demogràfic baix-mitjà, la projecció de la despesa pública total de la Generalitat s'incrementaria fins als 21.320,02 milions d'euros; mentre que en el cas de situar-nos en un escenari mitjà-alt, la despesa s'incrementaria fins als 22.424,45 milions d'euros. Aquests increments plantegen la qüestió del finançament de la despesa pública i dels nivells de benestar desitjats a la nostra societat. L'equilibri entre benestar i dèficit públic és un tema de preocupació, ja que cal compatibilitzar el sanejament de les finances públiques amb els objectius de benestar social.

Si analitzem la distribució i el creixement de les despeses segons els departaments, entre el 2002 i el 2005 observarem diversos trets. D'una banda, tot i l'increment del 41,68% dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya durant el període 2001-2005, s'ha produït una certa desacceleració de l'increment de la grandària de la despesa pública. Així, mentre que al període 2002-2003 la despesa s'incrementà un 12,92%, en el darrer exercici, 2004-2005, incrementà un 7,25%.

Quadre 27: Despesa pública segons departaments a preus constants (base 2001)

	Distribució (percentatge)				**Creixement (percentatge)**		
	2002	2003	2004	2005	2002-03	2003-04	2004-05
Òrgans superiors	0,37	0,40	0,42	0,45	24,31	16,41	13,62
Departaments							
Salut	33,83	34,75	33,06	32,75	15,99	5,82	6,26
Educació	18,20	18,04	17,47	17,46	11,92	7,73	7,18
Benestar i Família	4,22	5,11	5,03	5,37	36,81	9,53	14,51
Altres	35,57	35,64	36,77	38,34	0,12	0,20	0,12
Ens locals	7,81	6,05	7,24	5,64	-12,48	33,23	-16,54
Total	100	100	100	100	12,92	11,25	7,25

Font: Idescat

Tal com podem veure, el 90% dels pressupostos es destinen directament a departaments de la Generalitat, dels quals n'hi ha dos de més rellevants: el de salut i el d'educació. Ambdós reben al voltant del 50% dels pressupostos. No obstant això, s'observa una lleugera disminució del pes de les despeses en aquests departaments durant el període 2002-2005. Per tant, existeixen creixements positius d'aquestes partides (any rere any), però es constata una desacceleració en el ritme del creixement.

D'altra banda, si observem les inversions en infraestructures per comarques i la seva relació amb la distribució de la població en territori, obtenim un indicador del dèficit del ritme d'inversions al territori. En concret, el dèficit es mesurarà mitjançant la diferència entre la distribució de les inversions (A) i la distribució de la població (B). El Camp de Tarragona rebé el 7,88% de les inversions realitzades el 2005. Dintre del Camp de Tarragona, el Baix Camp i el Baix Penedès van rebre els imports més elevats. D'altra banda, el Priorat, la Conca de Barberà i l'Alt Camp foren les comarques que reberen percentatges inferiors en inversions.

No obstant això, si comparem aquests imports amb la distribució de la població en el territori, observem que en relació amb la població censada a la comarca, el Baix Camp i el Tarragonès reberen menys inversions de les necessàries, mentre que fou el Baix Penedès la comarca més beneficiada en la distribució d'inversions.

Quadre 28: Distribució de les inversions reals de la Generalitat a l'any 2005 per comarques

		Distribució (perc.)			Creix. població
	Inversions milions euros	**Inversions (A)**	**Població (B)**	**A – B**	**1999-2005 (perc.)**
Alt Camp	32,47	0,80	0,57	0,23	14,24
Baix Camp	91,62	2,26	2,40	-0,14	18,60
Baix Penedès	107,68	2,66	1,14	1,51	49,65
C. Barberà	17,51	0,43	0,29	0,15	9,39
Priorat	7,02	0,17	0,14	0,04	5,70
Tarragonès	62,93	1,55	3,04	-1,48	21,41
Camp de Tgna.	319,23	7,88	7,58	0,30	22,56
Catalunya	4.051,03	100,00	100,00	-	12,69

Font: Idescat

Lògicament, els canvis de les pautes locacionals de les persones han afectat en aquesta distribució. Així, l'increment poblacional al Baix Penedès en el període 1999-2005 supera la mitjana del Camp de Tarragona durant el període. L'absència d'estoc

d'infraestructures necessàries per acollir els increments poblacionals a la tercera corona de l'àrea metropolitana ha provocat, possiblement, aquest increment de les inversions en infraestructures a la zona del Baix Penedès.

Per tant, la distribució de les inversions l'any 2005 sembla que segueixi una lògica de disminuir els impactes dels canvis demogràfics. Davant aquestes dades, podem dir que hi ha un dèficit o un superàvit social? Les dades mostren un increment de la despesa en activitats destinades a l'àmbit social; no obstant això, la distribució dels serveis socials pot no ajustar-se a les necessitats del territori. En els propers apartats tenim l'objectiu d'analitzar la distribució dels principals serveis socials en el territori, així com els potencials problemes que hi puguin aparèixer.

Es pot indicar la millora progressiva de diversos serveis de caràcter local, en unes pautes que no es poden considerar fora dels estàndards d'altres comarques i que afecten, per exemple, les xarxes de sanejament o l'enllumenat als municipis. En un altre gran àmbit, la dotació general d'equipaments diversos es pot considerar igualment homologable amb altres zones del Principat. Així doncs, s'apunten aquestes reflexions:

- En general, els principals equipaments sanitaris i educatius es concentren a Tarragona i a Reus, i segueixen posteriorment una pauta de distribució corresponent a centres comarcals i subcomarcals. Uns 25 municipis constitueixen els centres de referència bàsica sanitària (nuclis on es localitzen els centres d'assistència primària), i gairebé els mateixos constitueixen els punts de localització dels centres d'ensenyament secundari. Aquesta realitat, que engloba singularment poblacions com Cornudella de Montsant o Vila-rodona per la seva projecció en l'entorn, tendeix a afavorir l'estructuració de sistemes urbans juntament amb la mobilitat laboral.
- En els propers anys han de tenir lloc inversions estratègiques en l'àmbit de la sanitat, com l'aplicació del pla estratègic del Pius Hospital de Valls i, sobretot, la construcció del nou Hospital Universitari de Sant Joan de Reus.
- Els serveis educatius es concentren al litoral i als nuclis grans, però Reus no és realment singular en aquest context. També en el cas de l'hospital hi ha una certa capacitat de referència.
- Les noves necessitats i problemàtiques socials fan que el procés de millora del parc d'equipaments del territori hagi de ser constant.
- Hi ha una vitalitat destacada en determinats elements i organismes culturals, i algunes de les comarques –sobretot el Baix Camp– es poden considerar com «de bona dotació en equipaments culturals i rang poblacional elevat».

- Evidentment, l'àmbit formatiu ha de ser estratègic en el posicionament i la competitivitat del territori. En aquest context, la consolidació de la Universitat Rovira i Virgili hi ha de jugar un paper fonamental.

5.3 Serveis relacionats amb la salut

La configuració de la xarxa sanitària catalana ha facilitat l'accés dels ciutadans als serveis bàsics de salut. Els resultats finals han estat els següents: i) una redistribució territorial de l'oferta sanitària, ii) un reequilibri territorial i iii) un increment de la qualitat de vida en els territoris que no disposaven prèviament dels serveis relacionats amb la salut. Actualment, el mapa sanitari, sociosanitari i de salut pública, subtitulat «Els serveis per a la salut», determina les actuacions en l'àmbit de la salut pública i té en compte la distribució territorial i la prospectiva en un horitzó que se situa a l'any 2015.

La distribució territorial dels centres sanitaris no és homogènia i està directament relacionada amb la densitat poblacional. En aquest sentit, sí que observem la distribució de consultoris de medicina general o pediatria a totes les comarques. No obstant això, els centres sanitaris especialitzats es concentren a les comarques del Tarragonès i el Baix Camp. D'altra banda, les comarques amb menys densitat poblacional (Priorat i Conca de Barberà) tan sols tenen els centres sanitaris més bàsics. Malgrat això, s'observa una relació inversa entre el nombre d'habitants atesos per cada centre sanitari i la població a la comarca. És a dir, el nombre d'habitants per centre és superior a les comarques més poblades. Aquest fet no ha de ser cap inconvenient, sempre que la dotació d'infraestructures de la salut sigui adequada per a la població potencial que ha de ser atesa.

Segons les dades procedents de l'Institut d'Estadística de Catalunya, dels 22 centres hospitalaris que a l'any 2004 hi havia a la província de Tarragona, 17 es concentraven al Camp de Tarragona. Tanmateix, si ho comparem amb la resta de Catalunya, del total de 43 nous centres hospitalaris a Catalunya entre el 1994 (171 centres hospitalaris) i el 2004 (214 centres hospitalaris), només es tradueix en un nou centre per al Camp de Tarragona.

El Baix Camp, l'Alt Camp, el Tarragonès i, recentment, el Baix Penedès gaudeixen de centres hospitalitaris. En el cas del Baix Penedès, l'evolució ha estat una resposta als canvis locacionals de la població.

Les actuacions de les institucions supralocals han de respondre a les noves necessitats socioeconòmiques i a la redistribució de la població en el territori; per tant, cal revisar els plans d'inversions en infraestructures de forma continuada. D'altra banda, la

Conca de Barberà i el Priorat són les úniques comarques del Camp de Tarragona sense centre hospitalari. Així, els habitants de la Conca de Barberà depenen principalment del centre hospitalari de Valls, i els habitants del Priorat depenen dels centres hospitalaris de Reus. Aquesta distribució dels pacients d'ambdues comarques s'ha de tenir en compte a l'hora de dissenyar una xarxa adequada entre els serveis sanitaris d'aquestes dues comarques i els de les comarques de les quals depenen.

Una altra dada a tenir en compte és l'equipament hospitalari (quadre 29). La situació de partida és bona, ja que en el període 1990-2004 sempre s'ha superat la mitjana catalana de llits per cada 1.000 habitants. No obstant això, hem de destacar determinades tendències en l'evolució de les infraestructures sanitàries.

Quadre 29: Nombre de llits cada 1.000 habitants

	Camp de Tgna.	Tarragona	Catalunya
2004	5,53	5,22	4,69
2000	5,96	5,65	4,90
1994	9,67	8,23	5,26
1990	7,85	7,02	4,90

Font: Idescat

A escala general, si observem l'evolució de la disponibilitat de llits per cada 1.000 habitants, apareix una disminució des del 1994, moment en què s'obtingueren els valors màxims a Catalunya. Tanmateix, la ràtio de llits per cada 1.000 habitants al Camp de Tarragona és superior a la mitjana provincial i a la catalana. No obstant això, la diferència que existia de 4 llits més per cada 1.000 habitants a l'any 1994 (9,67 llits al Camp de Tarragona vers 5,26 llits a Catalunya) va disminuir a menys d'un llit al 2004 (5,53 al Camp de Tarragona vers 4,69 a Catalunya).

Seguint el Pla d'Estructures i Inversions Sanitàries (PEIIS) per al període 2004-2012, la regió sanitària del Camp de Tarragona té unes inversions en obres acabades per un import de quasi 60 milions d'euros, una inversió que encara està en obres de finalització per un import de 137 milions, i unes obres en fase de projecte i estudi per un import de 10 milions d'euros.

Quadre 30: Evolució de la despesa pública 2006

	Camp de Tgna.		Catalunya
Despesa per habitant *	991,21		1118,74
Despesa real**	904,55		1076,62

* Despesa per habitant = despesa 2006 / Població el 2005

** Despesa real = despesa 2006 / Població esperada el 2007

Font: Departament de Salut. Generalitat de Catalunya

L'evolució dels pressupostos també ha experimentat un creixement considerable als Serveis Territorials del Camp de Tarragona. En el període comprès entre l'any 2003 i el 2006 la despesa augmentà un 34,92%. L'increment més elevat correspon a l'Institut Català de la Salut, amb un 37,10%. No obstant això, l'anàlisi de la despesa pública per habitant mostra diferències considerables respecte a la mitjana (quadre 30). Mentre que a Catalunya la despesa real estimada per al 2006 és de 1076,62 euros, per al Camp de Tarragona existeix una diferència de 172 euros.

Segons dades dels Serveis territorials del Camp de Tarragona del Departament de Salut, quan s'incorpora la població estacional equivalent a temps complet anual (població ETCA), la nova despesa càpita per a l'any 2006 és de 764,05 euros per habitant. Per tant, apareix una insuficiència de recursos per satisfer les necessitats reals del territori.

De fet, aquest increment de la inversió s'ha reflectit també en un increment de les persones ocupades en el servei públic de la salut, que han passat de 5.770 a 6.704 persones ocupades al Camp de Tarragona entre l'any 2003 i el 2006; és a dir, s'han incrementat un 16,19% (quadre 31). El major increment, lligat a l'obertura del nou centre hospitalari del Vendrell, el trobem al Baix Penedès, que incrementà un 134,36% el personal.

Quadre 31: Ocupació en el sistema sanitari

	2003	2006	% variació
Alt Camp i Conca de Barberà	459	534	16,38
Baix Camp i Priorat	2392	2688	12,37
Baix Penedès	194	455	134,36
Tarragonès	2725	3027	11,07
Total Camp de Tarragona	5770	6704	16,19

Font: Departament de Salut

Tot i l'increment en inversions i professionals, aquesta situació actual de la xarxa sanitària pot veure's desequilibrada davant dels canvis sociodemogràfics que es produeixen en l'actualitat. En concret, l'envelliment de la piràmide poblacional, l'arribada de nous immigrants i l'increment de la qualitat de vida i del benestar provoquen que en el futur no es pugui rebaixar el nombre de places hospitalàries. Un fet que també cal tenir en compte és la població no censada que viu de forma permanent en una localitat i que fa ús dels serveis de salut existents, la qual, segons dades del departament de salut, incrementa en un 25% els usuaris dels serveis sanitaris al Camp de Tarragona.

Quadre 32: Població en milers, llits i despesa en milers d'euros

	2006	Projecció 2015			
		Baix	Baix-mitjà	Mitjà-alt	Alt
Població (milers)	527,9	523,0	571,3	612,1	656,5
Llits*	2.451	2.426	2.650	2.840	3.046
Despesa en milions d'euros**	523,3	518,4	566,3	606,7	650,7
Increment despesa (milions d'euros)		-4,9	43,0	83,4	127,4
Creixement (%)		-0,94	8,21	15,94	24,35

* Suposem que els llits per cada 1.000 persones es mantenen en 4,64.

** Suposem que la despesa per persona es manté constant en 991,21 euros.

Font: Elaboració pròpia a partir del Departament de Salut

El quadre 32 mostra la projecció dels llits i la despesa total en serveis de salut en milers d'euros. Els resultats mostren que el nombre de llits s'hauria d'incrementar entre 199 i 389 en el cas de situar-nos en els escenaris intermedis (per tant, la grandària i el nombre de centres hospitalaris haurien d'augmentar de la mateixa manera). D'altra banda, la despesa sanitària incrementaria entre 43 i 83,4 milions d'euros, la qual cosa correspon a taxes de creixement d'entre el 8,21% i 15,94%.

Per tant, la població esdevé una variable clau per planificar els recursos sanitaris, ja que les necessitats i la demanda de serveis assistencials, mèdics i hospitalaris depenen de l'evolució dels ciutadans a qui han de donar servei. Per aquesta raó, fer una projecció de les necessitats sanitàries futures pot servir per evitar la saturació sanitària.

5.4 L'educació

El sistema educatiu és un element crucial per al creixement econòmic i el progrés social i, per tant, necessita una especial atenció per part de tots els agents socials que intervenen en les decisions i actuacions polítiques. No obstant això, els canvis continus de la societat tenen un important impacte en l'educació. En les darreres dècades, la societat ha canviat les seves demandes al sistema educatiu amb la necessitat d'incorporar processos relacionats amb la societat de la informació i el coneixement. A més, l'aparició de noves problemàtiques socials com la immigració ha implicat que l'oferta educativa s'hagi d'adaptar als canvis que s'esdevenen cada dia a la societat.

Davant d'això, la inversió pública en educació ha vist reforçat el seu paper com a peça clau per a la integració social i la igualtat d'oportunitats. Però la inversió educativa té impactes també sobre l'estructura urbana. Així, la inversió en noves infraestructures i també l'accés a noves titulacions i la realització de nous cicles formatius ha contribuït al canvi del model territorial. La manera com les polítiques poden haver contribuït a aquest canvi són les següents:

a) L'increment de la dotació educativa en centres de menor categoria urbana contribueix a difondre les externalitats per tot el territori. Aquest fet és especialment rellevant en el cas de la difusió de l'oferta de formació professional i de noves titulacions universitàries.
b) L'extensió de l'educació secundària obligatòria a edats no considerades anteriorment, junt amb la concentració de l'oferta en determinats punts, suposa un increment dels desplaçaments diaris dels estudiants i genera noves pautes de mobilitat en el territori.
c) Les modificacions en la composició de l'oferta a nivell local contribueixen a generar canvis en la jerarquia urbana preexistent. És a dir, determinats centres urbans poden tenir certs avantatges respecte a altres localitats.

Per tal d'observar les necessitats futures en serveis educatius, en aquesta secció pretenem mostrar l'oferta actual de centres educatius de primària i secundària, així com la distribució del professorat destinat a cadascuna de les comarques i també l'oferta universitària. Hi ha també altres indicadors de qualitat que no analitzarem però que són igualment importants, com l'índex d'absentisme, l'oferta de cicles formatius que responguin a les necessitats del mercat laboral, el nivell d'idiomes de l'alumnat i la formació del professorat.

5.4.1 Els centres educatius

Els centres educatius són els espais físics on es realitzen els intercanvis entre el agents que participen en el sistema educatiu. La localització d'un nou centre en una ciutat pot influir en la vida quotidiana dels ciutadans del barri i en la qualitat de l'entorn on s'educa. Així, una oferta adequada i unes infraestructures de qualitat són bàsiques per al procés del sistema educatiu.

Amb l'objectiu de satisfer les necessitats educatives ha aparegut, juntament amb l'oferta pública, una oferta privada. Per aquest motiu resulta rellevant analitzar els centres educatius segons la titularitat.

Quadre 33: Centres públics i privats

	PÚBLIC					**PRIVAT**				
	Distribució (perc.)			**Increment (perc.)**		**Distribució (percentatge)**			**Increment (percentatge)**	
	2002	**1999**	**1996**	**2002-99**	**1999-96**	**2002**	**1999**	**1996**	**2002-99**	**1999-96**
Alt Camp	1,5	1,4	1,4	8,8	3,0	0,2	0,2	0,3	0	-40
Baix Camp	2,6	2,5	2,7	6,7	-6,2	2,2	2,1	2,2	3,3	-11,8
B. Penedès	1,4	1,3	1,3	13,3	0	0,4	0,4	0,5	-16,7	-25
C. Barberà	0,7	0,7	0,7	6,2	-5,9	0,3	0,3	0,2	0	0
Priorat	0,8	0,8	1,0	0	-17,4	0	0	0	0	0
Tarragonès	2,9	3,0	2,9	2,9	0	2,7	2,4	2,5	8,6	-12,5
Camp Tgna.	9,9	9,7	10,0	6,1	-3,4	5,8	5,4	5,8	3,8	-14,3
Catalunya	100	100	100	4,1	-0,6	100	100	100	-1,9	-9,3
Total Catalunya	2.463	2.367	2.380			1.403	1.430	1.576		

Font: Idescat

L'evolució dels centres educatius, tant públics com privats, va ser negativa durant el període 1996-1999. El tancament de centres públics, en un 3,38%, i privats, en un 14,29%, en el període 1996-1999 respon possiblement al descens d'alumnes durant aquest període. Però aquesta evolució ha canviat durant el darrer període 1999-2002. Mentre que han incrementat el nombre de centres públics en un 6,11% al Camp de Tarragona, la recuperació del nombre de centres privats no ha compensat els centres tancats en el període anterior. Per comarques, la majoria dels nous centres públics s'han obert al Baix Penedès, mentre que ha estat al Tarragonès on s'ha incrementat més el nombre de centres privats.

Dels 1.902 centres d'infantil i primària de l'any 2002 (quadre 34), 193 estaven localitzats al Camp de Tarragona, cosa que representa un 10% de l'oferta educativa primària. Si analitzem l'oferta de centres educatius de secundària, s'observa una major concentració geogràfica de centres i una reducció de centres en comparació amb els de primària (193 centres d'educació infantil i primària i 46 de secundària). Així, la dotació d'infraestructures educatives en el territori determinarà la mobilitat dels estudiants cap a altres municipis. Per tant, incrementa el nombre de desplaçaments per motiu d'estudis secundaris, fet que s'haurà de tenir en compte a l'hora de dissenyar les infraestructures viàries i la xarxa de transport.

Quadre 34: Nombre de centres públics 2002

	Infantil	Infantil i primària	Secundària	Educació especial
Alt Camp	8	25	3	1
Baix Camp	11	38	14	1
Baix Penedès	9	19	5	1
Conca de Barberà	3	11	3	0
Priorat	1	16	2	0
Tarragonès	10	42	19	1
Camp Tgna.	42	151	46	4
Catalunya	421	1.481	508	52

Font: Idescat

Finalment, com a resposta a la necessitat social de formar persones discapacitades, les dades del Departament d'Educació mostren que totes les comarques disposen de centres d'educació especial, amb les úniques excepcions de la Conca de Barberà i el Priorat.

5.4.2 El professorat

Un altre element clau en el sistema educatiu és la dotació de professossionals que es destinen a cadascun dels centres educatius. Tot i que la qualitat docent no hauria de ser mesurada pel nombre de professors de què disposen els centres, sí que és cert que pot ser un condicionant més en el procés educatiu.

El quadre 35 mostra com, mentre que el nombre de centres públics i privats va disminuir durant el període 1997-1999, el nombre de professors s'ha incrementat en totes les comarques i a un ritme superior al del període 1999-2002. Aquesta evolució

oposada pot ser causada per un reajustament de les dimensions dels centres, així com pel tancament de petits centres en nuclis rurals.

Així mateix, cal destacar l'increment en un 9,45% de professors destinats a centres públics del Baix Penedès durant el període 1997-1999, i en un 12,61% durant el període 1999-2002. Quant al nombre de professors en centres privats, entre el 1997-1999 es va incrementar de forma elevada a l'Alt Camp, i entre el 1999-2002 fou al Baix Camp on es produí un major increment de professors ocupats en centres privats. Per últim, cal destacar l'evolució negativa de la Conca de Barberà, especialment de l'oferta privada.

Quadre 35: Nombre de professors en centres públics i privats

	PÚBLIC					PRIVAT				
	Distribució (perc.)			Increment (perc.)		Distribució (perc.)			Increment (perc.)	
	2002	1999	1996	2002-99	1999-96	2002	1999	1996	2002-99	1999-96
Alt Camp	0,8	0,8	0,7	2,2	9,8	0,4	0,4	0,3	0,9	9,8
Baix Camp	2,8	2,8	2,7	0,9	7,4	2,1	2,0	1,9	8,6	2,0
Baix Penedès	1,3	1,2	1,1	12,6	9,4	0,4	0,4	0,4	-0,8	7,0
C. Barberà	0,4	0,4	0,4	-0,5	3,7	0,2	0,2	0,2	-6,4	5,0
Priorat	0,3	0,2	0,2	4,0	5,0	-	-	-	-	-
Tarragonès	3,9	3,9	3,8	1,1	6,2	2,6	2,4	2,4	6,8	2,4
Camp Tgna.	9,4	9,2	9,0	2,6	7,1	5,5	5,4	5,2	6	3,1
Catalunya	100	100	100	0,9	4,8	100	100	100	2,9	-0,2
Total Catalunya	50.046	49.621	47.373			32.248	31.326	31.385		

Font: Idescat

Hem de destacar també l'elevada elasticitat de l'oferta de centres privats. Així, quan hi ha una disminució del nombre de professors, aquesta és més acusada entre els centres privats que entre els centres públics. Possiblement, aquest fet es dóna perquè els centres privats basen més la seva activitat en la rendibilitat econòmica.

Finalment, les dades recents del Departament d'Educació mostren que als 4.707 professors de l'any 2002, en el curs 2006-2007 s'hi incorporen 5.906 nous professors per a centres d'educació primària i secundària per dotar de professors 36.581 alumnes de primària i 23.751 alumnes de secundària.

Un altre element clau per a la cobertura de les necessitats educatives és la distribució del professorat en el territori. Si centrem l'atenció en el professorat dels centres de primària públics (quadre 36), la distribució de professors de primària al Camp de Tarragona és inferior a la del total de professors a Catalunya. Així, mentre que el percentatge de centres al Camp de Tarragona era del 10% (quadre 34), del total de professors de primària al Camp de Tarragona, més de la meitat es troben destinats a centres del Baix Camp i el Tarragonès.

Quadre 36: Nombre de professors de centres de primària públics 2002

	Professors primària	**Perc.**	**Població 4 i 14 anys**	**Perc.**	**Creixement (perc.) població 4 i 14 anys (2002-05)**
Alt Camp	206	0,81	4131	0,59	12,01
Baix Camp	674	2,64	18510	2,65	10,44
Baix Penedès	363	1,42	8671	1,24	23,61
C. Barberà	109	0,43	1862	0,27	4,37
Priorat	78	0,31	787	0,11	6,21
Tarragonès	873	3,42	22735	3,26	11,48
Camp Tgna.	2303	9,02	56699	8,12	13,31
Catalunya	25.524	100,00	698415	100,00	8,13

Font: Idescat

Si comparem aquestes dades amb el percentatge de la distribució de nens amb edats compreses entre 4 i 14 anys, apareix una distribució força equitativa entre el nombre de nens i el nombre de professors i, per tant, no s'observa amb les nostres dades un dèficit del nombre de professors respecte a la mitjana catalana. Però si tenim en compte la taxa de creixement dels infants entre 4 i 14 anys per al període 2002-2005, la xarxa educativa haurà de tenir en compte les necessitats futures al Baix Penedès, ja que les taxes de creixement de població infantil superen la mitjana del Camp de Tarragona.

Quadre 37: Nombre de professors de centres de secundària públics 2005

	Professors	**Perc.**	**Població entre 14 i 18 anys**	**Perc.**	**Creixement (perc.) població 14 i 18 anys (2002-05)**
Alt Camp	167	0,70	1.579	0,60	0,51
Baix Camp	722	3,02	7.001	2,66	1,46
Baix Penedès	279	1,17	3.112	1,18	12,14
C. Barberà	86	0,36	714	0,27	-8,11
Priorat	53	0,22	314	0,12	0,96

	Professors	Perc.	Població entre 14 i 18 anys	Perc.	Creixement (perc.) població 14 i 18 anys (2002-05)
Tarragonès	1.055	4,41	8.642	3,28	-0,84
Camp Tgna.	2362	9,88	21.424	8,14	5,40
Catalunya	23.905	100,00	263.297	100,00	-3,11

Font: Idescat

Quant a la distribució del professorat de secundària l'any 2005 (quadre 37), s'observa una distribució equitativa entre el nombre de professors destinats a les comarques de Tarragona i el nombre de joves en edats de cursar estudis de secundària.

A més, cal destacar l'elevat creixement de joves entre 14 i 18 anys al Baix Penedès (del 12,14% entre el 2002 i el 2005) i la disminució demogràfica d'aquest tram d'edat a la Conca de Barberà (del 8,11%). Per últim, cal tenir en compte que el nombre de joves entre 4 i 14 anys s'havia incrementat un 23,61% al Baix Penedès (quadre 36), cosa que implicarà futures necessitats de professors en aquesta comarca.

5.4.3 Els estudis universitaris: la Universitat Rovira i Virgili

Durant les últimes dècades hi ha hagut diversos canvis socials que han comportat canvis que afecten la demanda i l'oferta universitària. D'una banda, hi ha hagut un increment de la demanda d'estudis universitaris i dels requeriments laborals. D'una altra, hi ha hagut un increment de la demanda universitària per part de les dones i, també, una davallada demogràfica de població en edat de matricular-se en estudis universitaris.

Davant la nova era de la societat de la informació, la Universitat Rovira i Virgili (URV) representa una infraestructura clau, ja que dota el territori d'un avantatge competitiu per a tota l'àrea del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre. La URV té els objectius de formar els estudiants, generar i transferir coneixements als agents socioeconòmics i intensificar les relacions amb el territori de l'entorn.

Tot i la davallada de les matriculacions durant els darrers anys, el nombre d'alumnes nous matriculats s'ha incrementat: dels 2.217 del curs 2001-2002 s'ha passat als 2.650 del 2005-2006. No obstant això, el total d'alumnes matriculats ha disminuït. Així, s'ha passat dels 11.788 alumnes totals matriculats durant el curs 2001-2002, als 11.588 el curs 2005-2006.

El flux de nous alumnes s'ha mantingut a causa de l'increment del 43% de l'oferta de titulacions homologades (URV, 2006). Així mateix, el personal docent i investigador s'ha incrementat en un 16% entre el 2002 i el 2006, fins a arribar als actuals

983 membres del personal docent i investigador. Així mateix, el nombre de personal d'administració i serveis s'ha incrementat en un 27% entre el 2002 i 2006, i ha arribat fins a les 472 places actuals.

Per tant, la URV ha facilitat l'increment del nivell educatiu universitari del Camp de Tarragona. L'increment del nivell educatiu de la població ha provocat que les empreses del Camp de Tarragona disposin de mà d'obra qualificada. A més, la despesa realitzada per la Universitat ha tingut un impacte en l'entorn territorial; així, segons Segarra et al. (2002), «l'impacte de la Universitat ha tingut un efecte directe i indirecte a l'entorn que supera la inversió realitzada».

5.5 Els serveis socials específics

L'Estratègia de Lisboa duta a terme pel Consell Europeu es mostra favorable a reforçar la competitivitat i a millorar els sistemes econòmics i socials, amb l'objectiu de gestionar el creixement econòmic, l'ocupació i la cohesió social en el marc d'una perspectiva durable. En aquesta línia, les actuacions públiques s'han dirigit a fomentar la cohesió social i a garantir un sistema de serveis socials. Per aconseguir-ho, l'any 2004 el Departament de Benestar i Família va disposar d'un pressupost de 1.043,60 milions d'euros (quadre 38).

Quadre 38: Despesa final real del Departament de Benestar i Família 2004

ACTUACIONS	Despesa milers euros	Percentatge
Secretaria General	86.695,55	8,31
Secretaria de Famílies i Infància	140.859,81	13,50
DG d'Atenció a la infància i l'adolescència	91.295,05	8,75
Secretaria per a la Immigració	3.849,06	0,37
DG Actuacions Comunitàries i Cíviques	38.875,66	3,73
ICASS – Institut Català d'Assistència i Serveis Socials	672.874,77	64,48
INCAVOL – Institut Català del Voluntariat	1.030,65	0,10
ICAA – Institut Català de l'Acolliment i l'Adopció	8.118,11	0,78
Total	1.043.598,71	100,00

Font: Memòria del Departament de Benestar i Família del 2004

Tal com hem vist a l'inici d'aquest capítol, el Departament de Benestar i Família gestiona aproximadament el 5% del pressupost total de la Generalitat, i durant els

darrers anys ha incrementat la seva dotació econòmica. D'aquesta dotació, el 64,48% del pressupost fou destinat a l'Institut Català d'Assistència i Serveis Socials; molt per darrere, la Secretaria de Família i Infància obtingué el 13,50% del pressupost.

Del total de les despeses d'aquest Departament, també hem de destacar les transferències monetàries en forma de pensions no contributives. Les pensions no contributives van ser creades per cobrir les necessitats bàsiques quan no es disposa d'uns mínims recursos. Existeixen dos tipus de pensions no contributives: la pensió no contributiva per invalidesa i la pensió no contributiva per jubilació.

Quadre 39: Beneficiaris de pensions no contributives per 1.000 habitants

	2004	2002	2000	1998
Alt Camp	8,02	9,00	9,99	9,18
Baix Camp	12,87	14,62	15,63	13,25
Baix Penedès	8,82	10,51	11,50	11,60
Conca de Barberà	8,28	10,65	11,06	9,97
Priorat	11,44	12,80	14,27	12,71
Tarragonès	10,23	11,77	12,51	11,69
Catalunya	9,62	10,50	11,19	9,98

Font: Idescat

Si observem el total de beneficiaris de pensions no contributives per cada 1.000 habitants entre l'any 1998 i el 2004 (quadre 39), veiem que es produeix un descens general del nombre de persones beneficiàries de pensions no contributives a partir de l'any 2000. Aquest descens pot ser degut a diversos fenòmens socioeconòmics. D'una banda, la bonança econòmica dels últims anys ha fet disminuir el nombre de persones aturades i, per tant, hi ha menys persones sense accés a un salari mínim. D'altra banda, és possible que hi hagi un efecte per l'enduriment dels requisits d'accés a les ajudes de pensions no contributives o bé que hi hagi altres productes substitutius. Finalment, les comarques que concentren un major nombre de beneficiaris de pensions són el Baix Camp, el Priorat i el Tarragonès. A més, la ràtio és inferior a la mitjana catalana en aquestes comarques.

Un altre aspecte a analitzar són les diferents actuacions realitzades a infants i adolescents, persones discapacitades i gent gran. Segons les dades del Mapa de Serveis Socials (quadre 40), les actuacions del Departament de Benestar i Família en l'àrea d'infància i joventut se centren bàsicament en: a) centres d'acolliment per a infants i joves, b) centres oberts i pretallers per a infants i adolescents, c) centres residencials

per a infants i adolescents, d) equips d'atenció a la infància i adolescència, i e) servei d'acolliment familiar temporal per a infants. Del nombre d'equips d'atenció a la infància i adolescència, només les comarques del Baix Camp, Baix Penedès i Tarragonès disposen d'algun centre d'atenció.

Quadre 40: Els serveis socials segons àmbits d'actuació

	Atenció a la infància i adolescència		**Persones amb discapacitat**				**Gent gran**	
			Teràpia ocupacional		Centres ocupacionals			
	Equips	Professionals	Usuaris	Perc. usuaris sobre total discapacitats	Usuaris	Perc. usuaris sobre total discapacitats	Places centres de dia	Places a residències
Alt Camp	0	0	42	12,5	45	13,39	77	376
Baix Camp	2	10	91	4,71	114	5,9	253	1112
Baix Penedès	1	5	71	11,53	76	12,34	89	582
C. Barberà	0	0	28	17,61	37	23,27	27	270
Priorat	0	0	14	17,07	16	19,51	7	99
Tarragonès	2	11	150	7,37	175	8,6	208	1079
Camp Tgna.	5	26	396		463		661	3518
Catalunya	45	245	6081	10,83	7474	13,31	11133	52603

Font: Mapa de Serveis Socials (2005)

Quant als serveis a persones amb discapacitat, els resultats mostren que les poblacions menys densificades és on un percentatge més alt de discapacitats reben assistència. Així, la Conca de Barberà i el Priorat atenen al voltant del 17% dels discapacitats en teràpies ocupacionals. Quant al percentatge d'usuaris de centres ocupacionals per a discapacitats, els resultats són força similars: la Conca de Barberà, amb un 23,27%, i el Priorat, amb un 19'51%, obtenen les ràtios més elevades.

De les actuacions destinades a la tercera edat, hi apareixen: a) centres d'acolliment per a la gent gran, b) centres de dia per a la gent gran, c) habitatges tutelats per a la gent gran i d) residències per a la gent gran. De totes les possibles actuacions públiques (atenció domiciliària, centres de dia i residències), són les residències les que fan elevar més el cost de la dependència. Quant als centres de dia, el Camp de Tarragona disposa de 661 places del total d'11.133 places que hi ha a Catalunya, i respecte de les places en residències (públiques i en col·laboració), n'hi ha 3.518 de les 52.603 de Catalunya. D'entre les comarques que concentren la majoria de l'oferta de places destaquen el Baix Camp i el Tarragonès.

5.6 La cultura

Els serveis culturals estan directament relacionats amb la renda de la població i acostumen a ser indicadors de la qualitat de vida de què gaudeixen els ciutadans. Durant les darreres dècades, el patrimoni cultural s'ha materialitzat amb la noció d'identitat, que és sinònima de les arrels d'un territori, dels seus costums i dels hàbits dels seus habitants.

Cal parlar de la cultura com un element d'identitat que esdevé un important element de cohesió social –el sentit de pertinença-, que facilita la participació en projectes col·lectius –el sentit de col·lectivitat– i que s'erigeix com un factor important de desenvolupament territorial.

Quadre 41: Distribució de la despesa en cultura a Catalunya 2004

Programes	**Diputacions**	**Consells comarcals**	**Ajuntaments**
Direcció i serveis generals	7,07	18,07	11,33
Arqueologia i patrimoni	14,07	14,66	5,25
Biblioteques i arxius	39,14	9,71	14,29
Museus	10,80	12,48	13,75
Promoció cultural	25,84	17,19	33,02
Acció cultural	2,64	21,65	21,47
Promoció lingüística	0,44	6,24	0,89
Total (%)	100,00	100,00	100,00
Total (milers d'euros)	82.862,2	5.877,2	427.913,4

Font: Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya

La identitat té un component individual, ja que és l'individu qui s'ha de reflectir en una sèrie d'elements identificadors d'un col·lectiu, però a la vegada són aquests elements els que faciliten la integració de l'individu en una realitat social específica.

De tots els organismes, els ajuntaments són els que fan la major part de la despesa, amb 427.913,4 milers d'euros, seguits de les diputacions, amb 82.862,2 milers d'euros (quadre 41). Per programes, les diputacions aporten gairebé el 65% del pressupost en el finançament de biblioteques i arxius i en la promoció cultural (teatre, dansa, cinema...). D'altra banda, els ajuntaments gasten més del 50% de la despesa cultural en promoció i acció cultural.

Quadre 42: Béns culturals d'interès nacional

	Monuments	Zones arqueològiques	Conjunts històrics	Altres	2005	2001
Àmbit metropolità	309	13	4	2	328	322
Comarques Gironines	475	5	17	4	501	500
Camp de Tarragona	216	26	6	1	249	240
Terres de l'Ebre	100	17	3	1	121	116
Àmbit de Ponent	244	21	3	-	268	258
Comarques centrals	285	3	4	-	292	290
Alt Pirineu i Aran	157	3	9	1	170	171
Catalunya	1.786	88	46	9	1.929	1.897

Font: Idescat

Si analitzem els béns culturals d'interès nacional classificats a Catalunya (quadre 42), observem que més del 25% dels béns culturals es troben a les comarques gironines. La importància del Camp de Tarragona durant l'època romana es fa palesa amb la major concentració de restes arqueològiques, amb 26 zones classificades.

La identitat cultural d'un territori pot ser expressades de forma individualitzada o col·lectiva. Un altre element a tenir en compte és el patrimoni oral de la llengua catalana. En aquest sentit, el quadre 43 mostra que l'àrea metropolitana de Barcelona i el Camp de Tarragona obtenen els percentatges més baixos (amb un 31,9% i un 46,4% respectivament) de població que considera el català com a llengua materna, llengua pròpia o bé llengua habitual; mentre que les àrees no tan afectades per la immigració castellanoparlant, com les Terres de l'Ebre, l'àmbit de Ponent, l'Alt Pirineu i Aran i les comarques centrals, tenen un major percentatge de persones que consideren i usen la llengua catalana.

L'índex de penetració, definit com les persones que adopten la llengua catalana com a pròpia tot i no ser la seva llengua materna (A-B), aconsegueix millors resultats en aquestes àrees menys densament poblades. Tot i els resultats obtinguts, gairebé tota la població enquestada l'any 2001 era capaç d'entendre el català (quadre 43), mentre que al voltant del 80% era capaç de parlar-lo i llegir-lo. Una dada encara preocupant és que tan sols la meitat de la població era capaç d'escriure en català.

L'anàlisi comarcal mostra com les zones amb menys població i, per tant, amb menor població immigrada castellanoparlant, com són l'Alt Camp, el Priorat i la Conca de Barberà, tenen percentatges més alts de persones que són capaces de parlar, llegir i escriure en català.

Quadre 43: Usos lingüístics 2003

	Percentatge població que considera el català com a…			
	Primera llengua (A)	llengua pròpia (B)	llengua habitual	Índex de penetració (A-B)
Àmbit metropolità	31,9	40,2	41,5	8,3
Comarques gironines	59,7	67,3	70,3	7,6
Camp de Tarragona	46,4	53,4	54,4	7,0
Terres de l'Ebre	81,2	88,9	89,4	7,7
Àmbit de Ponent	65,7	75,5	76,5	9,8
Comarques centrals	61,1	71,0	72,2	9,9
Alt Pirineu i Aran	62,2	71,3	71,7	9,1
Catalunya	40,4	48,8	50,1	8,4

Font: Idescat

A part de la capacitat de parlar en català i de l'assimilació del català com a llengua, els individus interaccionen amb altres agents per tal d'expressar formes de la cultura i tradicions. Per fer-ho, les associacions són vitals per a la comunicació i transmissió de la cultura, i tenen implicacions per a la identificació de l'individu en el territori per a la cohesió col·lectiva.

Les expressions col·lectives culturals poden ser representades pel nombre de fundacions actives en el territori. L'associacionisme és un sistema de cohesió social. Segons dades del Departament de Cultura, de les 2.149 fundacions que hi havia a Catalunya l'any 2005, 112 estaven localitzades al Camp de Tarragona, mentre que més de la meitat es localitzaven a l'àrea metropolitana barcelonina. En general, s'observa una relació positiva entre nombre d'habitants i nombre d'associacions. L'evolució temporal mostra també un increment de 500 fundacions a Catalunya. Del total de fundacions al Camp de Tarragona, 62 eren fundacions culturals i 34 fundacions assistencials.

Quadre 44: Coneixement del català 2001

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Alt Camp	96,87	85,45	82,96	60,23
Baix Camp	95,12	77,27	75,96	53,89
Baix Penedès	94,13	73,08	73,00	49,71
Conca de Barberà	97,86	90,93	88,99	68,96
Priorat	98,71	92,54	90,32	68,17
Tarragonès	94,42	74,21	75,21	50,58
Camp de Tgna.	95,03	77,00	76,64	53,41
Catalunya	94,48	74,50	74,36	49,77

Font: Idescat

El procés de globalització actual ha possibilitat el coneixement, la difusió i l'absorció de noves cultures que conviuen simultàniament. La cultura catalana té un ric bagatge cultural. De la seva transmissió intergeneracional i intrageneracional en depèn el futur. No obstant això, les expressions d'identitat freqüentment no han estat vinculades a les moltes formes de materialitzar-se la cultura. En aquest sentit, les noves tecnologies ofereixen noves oportunitats per oferir una visió global de totes les formes d'expressió cultural i oferir una perspectiva comuna del que és la identitat catalana. El consum cultural ha esdevingut un factor generador d'identitats culturals múltiples i sobreposades.

Des de fa unes dècades, hem pogut observar canvis en la forma de comunicació. És evident que les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) alteren els nostres hàbits de comunicació, les necessitats diàries i la intensitat dels fluxos d'informació que es generen entre individus. L'evolució de les TIC ha afectat la velocitat i la quantitat d'informació que circula en la societat. D'aquesta revolució tecnològica han derivat els termes de societat de la Informació i Societat del Coneixement, que designen els canvis socials que es deriven de les noves relacions entre agents socials i fluxos d'informació.

Els resultats mostren que a Catalunya l'ús d'Internet a les llars i l'equipament de les lTIC és més intens que a la resta de l'Estat. No obstant això, podem trobar diferències entre les comarques que integren la província de Tarragona. El quadre 46 mostra la difusió i l'ús de les noves tecnologies a les comarques tarragonines. Els resultats ofereixen, en general, un increment entre l'any 2004 i el 2005. Òbviament, l'heterogeneïtat territorial entre comarques és molt clara, ja que l'ús d'Internet en comarques més urbanes està més estès.

Què determina les diferències d'ús de les noves tecnologies? La majoria dels investigadors apunten cap a tres factors crucials: el nivell educatiu de la població, els recursos socials de la persona i la renda disponible. Així, tot i que hi ha una importància creixent en l'economia catalana, encara resta molt de camí, ja que existeix cert endarreriment en els serveis relacionats amb la competitivitat, és a dir, amb les noves tecnologies (Cambra de Comerç de Barcelona, 2005).

Quadre 45: Tinença d'ordinadors, connexió a Internet i ús d'Internet

	Disposen d'ordinador?		Disposen de connexió?		Usen Internet?	
	2005	2004	2005	2004	2005	2004
Alt Camp	73,0	62,1	58	36,2	48,0	29,3
Baix Camp	69,5	66,9	59,5	51,5	60,0	43,4
Baix Penedès	71,0	57,0	59,0	45,0	52,0	40,0
C. Barberà	68,0	56,1	56,0	41,9	50,0	41,9
Priorat	48,0	53,3	36,0	33,3	42,0	33,3
Tarragonès	67,5	69,6	54,0	53,2	60,0	49,2
Tarragona	66,7	63,2	53,6	46,5	55,6	43,1

Font: Observatori OASI 2006 i 2005 (Tinet)

5.7 Consideracions finals

L'anàlisi dels serveis socials al Camp de Tarragona mostra l'existència de tres realitats territorials al Camp de Tarragona: d'una banda, els espais rurals sense equipaments i amb una població envellida causada per la baixada de la natalitat; en segon lloc, els municipis de l'interior que estan demogràficament estancats, i, finalment, la zona del litoral i les grans ciutats on es concentra la població, les migracions familiars i residencials i l'activitat econòmica i on, per tant, es generen demandes creixents de tot tipus de serveis.

Aquesta heterogeneïtat socioeconòmica es veu reflectida en la distribució dels serveis socials i en l'evolució de la despesa. Tot i que en general s'observa una distribució adequada dels serveis públics, apareixen problemes com la manca d'inversió en infraestructures per poder cobrir les necessitats futures. I és que les Administracions Públiques ha d'anar per davant de les necessitats per evitar la saturació del sistema públic.

En referència a la planificació pública, cal recordar la importància de la coordinació de departaments de gestió pública i de diferents institucions públiques. Tot i que es poden trobar exemples d'acords, encara queda un llarg camí a recórrer perquè existeixi una participació col·lectiva a l'hora de determinar els grans projectes del Camp de Tarragona.

Finalment, i com a element de reflexió, no només hem de tenir en compte la quantitat dels serveis, sinó també la qualitat. En concret, indicadors com el nombre de treballadors, la inversió en infraestructures i la despesa per habitant no tenen sentit si no es té en compte el resultat, és a dir, la qualitat dels serveis. En aquest sentit, estudis

posteriors hauran d'incloure indicadors del resultat obtingut en la provisió pública de serveis socials.

6. Les institucions

6.1 Introducció

El canvi demogràfic més gran de l'època moderna va tenir lloc durant la colonització europea d'Amèrica. I el moment més dramàtic d'aquest període va ser quan Francisco Pizarro, el conqueridor espanyol, es va trobar amb l'emperador inca Atahualpa a la ciutat de Cajamarca, el 16 de novembre de 1532. Pizarro, al capdavant d'un petit grup format per 168 soldats, va vèncer un exèrcit de més de 80.000 soldats. El desequilibri de forces era evident, però, en canvi, l'exèrcit d'Atahualpa va ser derrotat al seu territori per un grup d'aventurers format per 106 soldats a peu i 62 soldats a cavall. Per què va caure Atahualpa en el parany que li va preparar Pizarro? Com pot ser que 168 homes superessin un exercit de 80.000 soldats? Què tenia Pizarro per poder neutralitzar la força numèrica de tot l'imperi inca? Tenia una tecnologia de guerra molt superior (les espases, els cavalls, les armadures), tenia uns aliats destructius molt eficaços (els gèrmens que van portar a Amèrica els europeus i que van eliminar bona part de la població nativa) i també comptava amb el suport d'unes institucions adients per a la concentració de capitals i la participació en aventures de risc, com ara la conquesta de terres poblades per societats menys agressives. La batalla de Cajamarca és, si més no, il·lustrativa de la importància de les institucions en la història i en el desenvolupament dels pobles. I és que, tal com veurem, les institucions són elements crucials per determinar les fortaleses i les debilitats del territori.

Després d'oferir els trets del medi físic, les infraestructures, l'activitat econòmica i els equipaments socials del Camp de Tarragona, cal abordar una dimensió rellevant del territori: les institucions. Segons el Diccionari de la llengua catalana, una institució és «tota categoria social que, apareguda per atendre alguna necessitat bàsica de la societat, assoleix caràcter orgànic i permanent i, sovint, una reglamentació jurídica». Les institucions prenen decisions sobre aspectes col·lectius i, per tant, les institucions prenen decisions polítiques. Cadascuna al seu nivell.

De fet, el concepte de política està estretament relacionat amb el govern de les ciutats. La paraula prové del grec polis, és a dir, ciutat. La política és el procés de presa de decisions col·lectives que té a veure amb la ciutadania i les seves preocupacions. Tot

i que s'aplica habitualment als governs, el comportament polític també s'observa en les institucions acadèmiques, empresarials, sindicals, religioses, i culturals, entre d'altres.

La qualitat de la presa de decisions públiques ha estat objecte d'atenció en els darrers anys. Alguns autors, quan parlen de «governabilitat» fan referència als mecanismes de govern, coordinació i presa de decisions d'una societat. La gestió de govern és un repte per al Camp de Tarragona, igual com ho és per a totes les àrees metropolitanes d'arreu del món. És una qüestió crucial i no resolta. No implica sols tenir les institucions adients per projectar un model determinat de desenvolupament territorial, sinó que cal també posar de manifest les institucions o les entitats que no tenen sentit avui. Ara bé, en el discurs de la «governabilitat» es cau en el perill de substituir l'espai polític per les decisions preses pels tècnics. Aquest és un risc que convé evitar. Els tècnics podem analitzar el ventall d'alternatives a l'abast i les seves conseqüències, però en darrer terme l'elecció de la millor alternativa possible està en mans de la societat, està en el terreny de la política.

Sota aquest criteri, cal abordar aquí no sols les diferents administracions públiques que tenen competència sobre el territori, sinó també les estructures estables que tenen com a objectiu la coordinació, la planificació o la gestió de recursos que incideixen sobre una parcel·la col·lectiva de la societat. És evident que sobre un determinat territori incideixen moltes institucions; ara bé, el marc de competències, la coordinació institucional i la complementarietat dels agents que hi participen determina, en bona mesura, la qualitat del bon govern.

Per abordar les institucions d'un territori complex com ara el Camp de Tarragona cal prèviament destacar els trets de la seva trama urbana i les funcions dels municipis que el formen. Per això, primer ens ocuparem de la trama urbana del Camp posant especial èmfasi en les relacions internes i externes amb altres àrees, per després abordar les institucions que en formen part.

6.2 El paper de les ciutats

En els països desenvolupats, la població cada cop és més urbana, és a dir, es desplaça des dels entorns rurals fins a les ciutats. Hi ha una concentració de la població a les grans zones urbanes i, alhora, un despoblament en el nuclis rurals, a la vegada que les regions que gaudeixen de nivells de renda per habitant més alts són les que tenen una trama de ciutats més compacta. Al segle XXI, les ciutats, i no pas els països, s'erigeixen com a centres de transferència de recursos, productes, informació i idees. També les ciutats esdevenen el marc on s'estableixen les relacions socials i on es creen les sinergies necessàries per desenvolupar processos d'imitació i d'innovació.

Les ciutats configuren el marc relacional on interactuen les persones i les empreses donant lloc a importants externalitats, positives o negatives. La necessitat de mantenir interaccions fora del mercat, com ara l'intercanvi d'informació mitjançant la comunicació cara a cara, és una de les raons més importants per les quals les empreses es localitzen en una ciutat.

El creixement econòmic, la dotació de capital humà i les activitats d'R+D i d'innovació s'associen a les ciutats. Les ciutats esdevenen al segle XXI l'àmbit on es determina la capacitat de les regions i dels països per transformar l'economia i dur a terme una transició des d'un model basat en l'acumulació de capitals a un model basat en la innovació.

Aquesta dimensió és particularment important al Camp de Tarragona, que ha experimentat, en els darrers anys, una intensa transformació de la xarxa urbana. Les mancances i les fortaleses de les ciutats del Camp determinaran, en bona mesura, el potencial del territori per afrontar una transició cap a un model de creixement capaç d'afrontar els reptes d'una economia basada en la tecnologia i l'obertura creixent dels mercats.

Segons Robert Lucas, el creixement econòmic depèn crucialment de l'habilitat per absorbir coneixement i crear nou coneixement; aquestes dues facetes estan relacionades amb la presència de capital humà i, d'altra banda, també estan relacionades amb la distància geogràfica, en el sentit que la transmissió de coneixement incorre en costos superiors quan la distància entre el creador i l'imitador s'amplia. L'existència de ciutats es deu al menor cost de transmissió i adquisició d'informació i també a la generació d'efectes externs entre els agents urbans arran de les seves relacions formals i informals. Segons Robert Lucas, cal preguntar-se «What can people be paying Manhattan or downtown Chicago rents for, if not for being near other people?» (Lucas, 1988).

Les ciutats juguen una funció imprescindible en la reducció del cost en què incorren els agents econòmics quan creen nous coneixements, imiten o difonen els coneixements existents. Podem interpretar les ciutats com una cruïlla de vies de comunicació que redistribueixen persones, mercaderies i idees. La transmissió d'informació dóna lloc a uns majors costos quan la distància és elevada, ja que la informació és més fàcil d'obtenir quan la distància entre l'emissor i el receptor és més curta. Les ciutats juguen un paper clau en la transmissió d'informació tàcita entre els agents econòmics (empreses, persones, institucions), ja que el coneixement no codificat és difícil de transmetre a través dels mitjans de comunicació i, en canvi, és fàcil d'obtenir a través de les relacions cara a cara que tenen lloc a les ciutats. En efecte, bona part del coneixement tàcit que obtenen les empreses té lloc gràcies a la participació en un mateix mercat de treball on els treballadors qualificats passen d'unes empreses a les altres.

L'accés a nivells educatius superiors en els entorns urbans en un procés de canvi tecnològic potencia el creixement econòmic de les ciutats en detriment del món rural. Les ciutats amb més nivells de formació gaudeixen d'uns salaris i d'una renda personal més elevada. Per aquests motius les ciutats solen gaudir de nivells de vida superiors als dels seus entorns rurals. Els reptes futurs per a les ciutats estan relacionats, sobretot, amb la competitivitat, els desequilibris socials, la fragmentació de l'espai i la mateixa ordenació del desenvolupament urbà.

Un fet distintiu de les ciutats és la presència d'uns assentaments residencials en un espai reduït, i la d'intercanvis regulars que tenen com a objectiu facilitar les transaccions entre els productors i assegurar el subministrament dels seus habitants. Segons Weber, una ciutat té un mercat, però no qualsevol mercat converteix la localitat en què té lloc en una ciutat. Des d'un punt de vista econòmic, ens trobem en una ciutat quan «la població local satisfà una part econòmicament essencial de la seva demanda diària en el mercat local i, en una part essencial també, mitjançant productes que els habitants de la localitat i la població dels voltants produeixen o adquireixen per col·locar-los al mercat. Tota ciutat (...) gaudeix com a centre econòmic de l'assentament urbà d'un mercat local en el qual, en virtut de la seva especialització permanent de la producció econòmica, també la població no urbana s'abasteix de productes industrials o d'articles de comerç».

Ara bé, la ciutat no sols es defineix entorn als seus elements materials, sinó que també té un component immaterial important. La ciutat és també un estat d'ànim que neix de la interrelació entre els elements físics i humans que hi conviuen. En el marc de la ciutat tenen lloc la majoria de les iniciatives individuals i col·lectives que es duen a terme en els camps de la cultura, l'art i l'economia.

La distribució per grandàries de les ciutats i la dimensió d'una ciutat són el resultat de les forces del mercat operant en contextos institucionals específics. Els canvis en els sistemes urbans com ara la dispersió de les activitats industrials des de les grans concentracions metropolitanes fins a les ciutats de menor rang, la modificació de les estructures productives de les ciutats, els moviments dels treballadors qualificats i el desenvolupament de les ciutats, són el resultat de les decisions que adopten els agents individuals en un entorn institucional determinat.

L'evolució dels sistemes urbans depèn de les forces d'aglomeració i de dispersió endògenes (forces centrífugues-centrípetes) i de les interrelacions cap endavant i cap endarrere (backward-forward linkages) causades per les interrelacions entre empreses i consumidors.

6.3 Podem considerar el Camp com una àrea metropolitana?

El Camp de Tarragona compta amb un sistema de ciutats que s'articula a través de dues forces: una de centrífuga i una de centrípeta. La primera força és la que encaixa el sistema urbà del Camp amb el sistema urbà català i que ve determinat, sobretot, per l'efecte tracció de la ciutat de Barcelona i les seves corones metropolitanes.

En efecte, en les darreres dècades, la ciutat de Barcelona ha expulsat població resident però a la vegada ha creat nous llocs de treball, especialment en els serveis professionals i orientats a les empreses, diverses activitats tecnològiques i logístiques i els serveis públics. Aquest procés s'ha traduït en un increment de la mobilitat obligada per treball entre Barcelona i les seves corones. Cap al sud de Catalunya, aquests fluxos de transport posen de manifest que l'àrea metropolitana de Barcelona inclou el municipi del Vendrell i és a les portes del Tarragonès.

Atès el potencial d'atracció de Barcelona, sovint l'ampliació territorial de la seva àrea d'influència crea asimetries i tensions amb la resta de territoris. En particular, en determinats àmbits, aquesta força centrífuga entra en contradicció amb la segona força que exemplifica les dinàmiques urbanes del Camp: la força centrípeta, que tendeix a la cohesió i la interrelació entre els seus municipis. Aquesta segona força està causada per la dinàmica dual dels dos principals municipis del Camp: Tarragona i Reus. En efecte, els fluxos de transport diaris entre les dues principals ciutats mostren una creixent interrelació entre les economies locals i també indiquen l'existència d'un mercat de treball i de subministraments que té un caràcter supracomarcal.

Quadre 46: Població i densitat segons tamany del municipi a Tarragona

Mida del municipi Any 2005	**Superfície km²**	**Població 2005**	**Densitat (hab/km²)**
Fins a 2000	3.618,14	83.444	23,06
Entre 2.001 i 10.000	1.863,29	169.774	91,12
Entre 10.001 i 100.000	759,10	323.537	426,21
Més de 100.000	62,35	128.152	2.055,36
Província Tarragona	6.302,81	704.907	111,84
Any 2001			
Fins a 2000	3.841,02	87.565	22,80
Entre 2.001 i 10.000	1.640,41	133.758	81,54
Entre 10.001 i 100.000	759,10	275.610	363,07
Més de 100.000	62,35	115.153	1.846,88
Província Tarragona	6.302,81	612.086	97,11

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

Sobre la base d'aquesta dinàmica configurada a l'entorn de Tarragona i Reus, durant les darreres dècades s'observa l'emergència de municipis mitjans –d'entre 5.000 i 20.000 habitants- que mostren una gran vitalitat en l'atracció d'activitats productives i de població resident. Podem afirmar que el Camp constitueix avui una àrea metropolitana de baixa densitat si la comparem amb l'àrea metropolitana de Barcelona. L'anomenada segona àrea metropolitana de Catalunya no s'estén per tot el territori del Camp, sinó que es limita als municipis compresos entre el quadrilàter format a partir dels vèrtexs que representen les ciutats de Tarragona, Valls, Reus i Cambrils. Un dels reptes futurs del Camp és integrar les sis comarques del territori en una mateixa dinàmica econòmica i social.

Com podem observar a la taula adjunta, la distribució de la població per les sis comarques que formen l'àmbit territorial del Camp de Tarragona és força desigual. Més de la meitat de la superficie del Camp està formada per municipis petits de menys de 2.000 habitants. Els municipis petits l'any 2001 concentraven el 14,3% de la població, mentre l'any 2005 sols tenien l'11,8%. La pèrdua de població dels petits municipis no s'ha d'atribuir a una desertització dels espais rurals, sinó a un creixement dels municipis petits que han superat el llindar dels 2.000 habitants. En efecte, els municipis que tenen entre 2.001 i 10.000 habitants, l'any 2001 tenien el 21,8% de la població, mentre que l'any 2005 ja en tenien el 24,0%.

La participació relativa de la població en els municipis mitjans i les ciutats de Reus i Tarragona ha continuat estable durant el període intercensal. Això significa que, tot i les diferències entre els municipis rurals i els urbans, el dinamisme demogràfic i econòmic del Camp s'està notant, sobretot, en els municipis petits que estan a prop de les grans concentracions comercials i industrials.

6.4 La capacitat organitzativa dels territoris

A les ciutats i als seus territoris interactuen molts agents (persones, empreses) i institucions (administracions, organismes públics). La transformació de la realitat urbana és el fruit d'aquesta interacció i de la capacitat organitzativa que té lloc per la presa de decisions descentralitzada.

Cada dia tenim molts exemples del resultat final d'un conjunt de decisions preses per molts agents que actuen en funció dels seus incentius i dels senyals que perceben. Posem-ne un exemple. Cada temporada turística, unes poques setmanes abans de Setmana Santa, l'activitat a les viles litorals del Camp (Torredembarra, Salou, Cambrils) és més intensa que durant l'hivern. Aquestes viles es transformen fruit de la gestió municipal, però sobretot fruit de les decisions descentralitzades preses pels agents

econòmics. Així, on l'any passat hi havia una sabateria, ara hi trobem una botiga de queviures, i on hi havia un cafè hi trobem un petit comerç. Les decisions individuals reaccionen en funció dels senyals que genera el sistema, és a dir, segons la informació que perceben sobre les perspectives de la nova temporada turística, la rendibilitat d'un determinat negoci o l'oportunitat de canviar d'ubicació. En definitiva, les viles es transformen de sobte per donar servei a les demandes turístiques.

Per què els residents que comparteixen una mateixa cultura o país de procedència acaben residint en uns barris concrets? Per què els joves van a uns determinats bars? Per què les viles litorals es transformen quan arriba la temporada turística? Quan Adam Smith parlava de la «mà invisible» del mercat s'estava referint, en part, a aquest fenomen. S'estava referint a la capacitat organitzativa dels sistemes econòmics on predomina la presa de decisions descentralitzada. Ara bé, la metàfora de la «mà invisible» descriu parcialment la realitat de les economies de mercat, ja que no preveu un element imprescindible per a la presa descentralitzada de decisions: el cost de processar les dades i de decidir on s'han d'assignar els recursos.

La metàfora smithiana s'ha de complementar amb una altra que incorpori els costos de transacció i de gestió de la informació. En definitiva, junt amb la «mà invisible» cal situar un «cervell invisible» que prevegi l'activitat mental de les persones, els sistemes de gestió de la informació i les normes que faciliten les transaccions i la presa de decisions. Hi ha una dimensió intangible vinculada amb la qualitat de la informació i la capacitat per processar-la. Quan en un territori l'acció dels agents individuals i de les institucions s'emmarca dintre d'un projecte compartit i definit col·lectivament, la capacitat per afrontar nous reptes s'incrementa força.

Els desenvolupaments tecnològics actuals faciliten la creació de xarxa de comunicació i cooperació on els seus membres intercanvien informació i coneixement, i estableixen estratègies de cooperació que beneficien el conjunt dels participants. La creació de canals de comunicació ràpids i barats facilita el treball en xarxa i la col·laboració entre agents distants entre si, però també beneficia els actors locals que comparteixen informació amb els agents que participen en xarxes transnacionals. Totes les xarxes combinen la cooperació i la rivalitat.

En definitiva, el desenvolupament dels territoris no és un joc de suma zero (és a dir, uns guanyen a costa que altres perdin), donat que la majoria d'actes econòmics esdevenen jocs cooperatius de suma no nul·la. És a dir, els agents (treballadors, empreses, institucions, etc.) col·laboren entre si per millorar la seva posició conjunta, ja que amb la col·laboració tots hi guanyen. Ara bé, per cooperar és imprescindible resoldre dos problemes: la incomunicació i la desconfiança. És important el paper de la confiança en les relacions econòmiques, i a la vegada és imprescindible poder comunicar-se per establir acords i cooperar en un projecte compartit.

L'actual revolució de les tecnologies de la comunicació ha facilitat molt la posada en marxa de dinàmiques de cooperació entre molts agents que es troben separats per llargues distàncies. Per participar en l'economia global és imprescindible fomentar les «tecnologies de la comunicació», amb l'objectiu d'ampliar la complexitat de les xarxes cooperatives, i potenciar les «tecnologies de la confiança» per contribuir a fer realitat el potencial de cooperació que demana el nou escenari tecnològic.

D'altra banda, avui en dia les ciutats competeixen entre elles per atraure habitants i empreses que generin riquesa i valor afegit al territori. Per tal de controlar les tensions existents entre ciutats, cal que les ciutats creïn i utilitzin la capacitat organitzativa que hi ha al seu abast. Així, la capacitat organitzativa implica el compromís de coordinació entre agents públics i privats per tal que les ciutats prosperin.

El concepte de capacitat organitzativa pot ser definit com «l'habilitat per comprometre tots els agents involucrats en el desenvolupament econòmic de la ciutat, i amb la seva col·laboració generar noves idees i realitzar una política dissenyada per respondre als canvis fonamentals, i per crear les condicions d'un desenvolupament sostenible» (Van den Berg i Braun, 1999).

Per tal d'aprofitar les externalitats positives que ofereix tenir una forta capacitat organitzativa dintre de les àrees metropolitanes, cal oblidar la planificació tradicional i basar-se en la cooperació i el consens entre els agents i les institucions més rellevants del territori. Experts europeus del European Institute for Comparative Urban Research (EURICUR), de Rotterdam, determinen que és necessària aquesta cooperació entre agents públics i privats.

Quadre 47: Elements que configuren la capacitat organitzativa d'una regió metropolitana

• Organització administrativa
• Xarxes estratègiques
• Lideratge
• Condicions espacioeconòmiques
• Visió i estratègia
• Suport polític
• Suport social
• Resultats i coherència

Font: Van den Berg et al. (1997)

És del tot imprescindible un lideratge d'institucions o persones per tal de potenciar la creació de les xarxes de ciutats i canalitzar els esforços de tots els agents involucrats. També fan falta incentius perquè es produeixi la cooperació entre els agents. És a dir, cal que existeixi un benefici per tal que els agents cooperin coordinadament. I, a més a més, cal tenir una visió integral del desenvolupament de les xarxes de ciutats per treballar amb perspectiva de llarg termini i tenint en compte l'evolució d'altres agents que no participen en el procés de cooperació. Així mateix, cal consensuar els principals objectius plantejats amb els principals grups d'interès.

La cooperació dintre de les àrees metropolitanes implica freqüentment l'existència de problemes d'organització i de cooperació. Pocs exemples existeixen d'àrees metropolitanes amb capacitat real de presa de decisió, i trobem dos motius principals pels quals hi ha aquestes dificultats. D'una banda, les xarxes tracten temes estratègics per als agents territorials i, per tant, han de dipositar la seva confiança en una altra institució, confiant que aquesta institució actuarà de manera benvolent. D'altra banda, el poder que tenen els diferents agents dintre d'una àrea metropolitana no és simètric, és a dir, hi ha institucions que poden tenir un major pes, ja sigui per la seva capacitat econòmica o pel seu rol de mitjancer. En aquest sentit, les institucions públiques juguen un paper cabdal, ja que són elements essencials en el territori amb poder de decisió i econòmic i acostumen a tenir un rol de lideratge.

Per tant, la creació d'una capacitat organitzativa real depèn de factors com la convergència dels objectius, la disposició a cooperar, la confiança mútua i la flexibilitat. A més, els llaços existents entre els membres de les xarxes acostumen a enfortir-se quan apareixen problemes econòmics importants. En aquest sentit, les diferents institucions juguen un paper important per crear i expandir la capacitat organitzativa de les àrees metropolitanes. Els factors més importants que intervenen són:

a) Relacions interinstitucionals
   Les relacions interinstitucionals fan referència a la dinàmica que es genera al voltant de les relacions que manté el govern local amb els diferents actors involucrats en el procés de gestió de les polítiques.
b) Organització interna
   L'organització interna dels municipis fa referència a si la forma d'organització és adequada per aconseguir les polítiques locals, així com el grau de participació en la gestió política.
c) Recursos físics i humans
   Fa referència a la quantitat de recursos, al seu origen i als mecanismes establerts per a l'obtenció i l'assignació. Les diferències dels recursos entre municipis de-

penen de la capacitat de captació de recursos a través de projectes i dels tributs de la població.

d) Capacitats individuals
Finalment, la capacitat institucional dependrà de les possibilitats de motivar el personal, i dels coneixements i les habilitats necessàries per protagonitzar i reorientar les polítiques.

Així, les polítiques públiques han de constituir incentius i desincentius estables en el temps, ja que el desenvolupament buscat constitueix un procés de llarg termini durant el qual canvien els governants. Aquests estímuls i regulacions han de potenciar els recursos individuals i socials i les riqueses ecològiques existents. L'objectiu és formar un entorn favorable que s'expressi en fluxos gradualment creixents de béns i serveis requerits per éssers humans que reconeguin les seves necessitats diverses, incloent-hi el treball remunerat.

6.5 Les institucions del Camp

Tenint en compte que el teixit institucional d'un territori està format per tots els organismes que assoleixen un caràcter orgànic i permanent amb la voluntat d'abordar determinats aspectes de la seva dimensió social, podem fer una primera distinció entre dos tipus d'institucions: d'una banda, les administracions públiques i els seus organismes, i d'una l'altra, els agents més vinculats amb la societat civil, com ara les cambres de comerç i indústria, les organitzacions empresarials, els sindicats, etc.

6.5.1 Els sis nivells de l'administració

Sobre el Camp de Tarragona actuen sis nivells de govern, amb nivells competencials i d'implantació territorial molt diferents.

En primer lloc, si iniciem el nostre recorregut des de dalt cap a baix, trobem la Comissió Europea com a institució executiva de la Unió Europea. Com és sabut, la Unió Europea és una institució transnacional sense implantació territorial. És a dir, moltes de les seves actuacions tenen més un caràcter prescriptiu que no pas executiu; limita les seves polítiques a àmbits molt determinats –la consolidació del mercat únic, la PAC, la política regional, l'espai europeu de recerca, el foment de l'R+D+I i de la competència empresarial, etc. La UE té avui dos reptes molts importants. En primer lloc, trobar la sortida a l'aturada del procés europeu causada pel rebuig mostrat per

determinats països a l'aprovació de la Constitució Europea. En segon lloc, recuperar el projecte europeu com un projecte susceptible de ser exportat a altres regions del món i cercar un equilibri entre l'estat del benestar que caracteritza Europa i les noves regles de joc del comerç i les finances mundials. La UE té avui un repte molt important i difícil que van definir correctament els caps d'estats en la cimera celebrada a Lisboa l'any 2000: convertir l'any 2010 la Unió Europea en «l'economia basada en el coneixement més competitiva i dinàmica del mon, capaç de créixer econòmicament de manera sostenible amb més i millors llocs de treball i amb major cohesió social». El repte no és gens fàcil. Però sens dubte cal assolir-lo, l'any 2010 o l'any 2015, tant se val.

Figura 1. Els sis nivells de govern

Font: Elaboració pròpia

En segon lloc, trobem l'administració de l'Estat, que té una gran incidència territorial. Competències estratègicament molt importants per al territori són gestionades des de l'administració espanyola. En el procés d'integració europea, un bon nombre de polítiques que fins ara eren pròpies dels Estats (la política monetària és la primera que ens ve al cap, però no és l'única) han estat liderades per la Unió Europea. Però, tot i amb això, és evident que les competències de l'Estat espanyol són fonamentals per al bon disseny de les polítiques fiscal, comercial, industrial i educativa, entre d'altres. L'administració estatal té també grans competències en el disseny i la gestió de les

principals infraestructures, com ara les autopistes i autovies, la xarxa ferroviària transregional, els ports i els aeroports, etc. Tenint en compte que un factor clau del Camp és el paper com a territori que connecta les dues àrees més dinàmiques de l'Estat (la vall de l'Ebre i el corredor de la Mediterrània), la seva implicació en les infraestructures de mobilitat esdevé un element clau per al bon disseny del sistema de transport i del de logística.

En tercer lloc, trobem l'administració de la Generalitat de Catalunya, amb unes competències importants que s'ampliaran amb el nou escenari que dibuixa l'Estatut del 2006. El paper del Govern de la Generalitat és clau no sols per les seves polítiques, sinó també pel paper d'administració que cohesiona i distribueix funcions entre els diferents àmbits de Catalunya. L'actuació política de la Generalitat és tan important en els aspectes tangibles (recursos destinats a polítiques econòmiques o socials) com en els aspectes no tangibles (dibuixar el camí de Catalunya en el segle XXI). Per poder establir clarament el paper que jugarà Catalunya a l'Europa del segle XXI, és imprescindible la implicació de tots els territoris. Aquí és important reclamar un «salt d'escala» a Barcelona, ja que la capital ha de definir el seu paper en relació amb la resta de grans metròpolis urbanes però també en relació amb la resta de Catalunya. Barcelona ha de ser, sens dubte, la capdavantera del procés de modernització de Catalunya, però ha d'aprendre a compartir els reptes amb la resta del país. L'encaix entre Barcelona amb la seva àrea metropolitana i, després, amb territoris de gran potencialitat social i econòmica, com ara el Camp, esdevé un factor clau.

En quart lloc, se situen les diputacions provincials. La seva proximitat al territori i el seu caràcter supramunicipal han facilitat fins ara que aquesta administració sigui un element revulsiu del dinamisme territorial en aquelles matèries en què té competències. Les diputacions, junt amb els consells comarcals, tenen el repte de repensar la seva funció en el nou mapa territorial que estructura Catalunya amb sis vegueries. És evident que, en clau de la demarcació de Tarragona, la realitat del Camp difereix de la de les Terres de l'Ebre, fet que convida a veure amb optimisme la creació de les dues vegueries. Ara bé, cal evitar que l'autonomia de les vegueries es tradueixi, a mitjà termini, en un distanciament i que dificulti els nombrosos projectes i reptes que comparteixen els dos territoris.

Finalment, trobem l'administració més propera al ciutadà: el govern municipal. Difícilment Catalunya seria on és, per a bé i per a mal, sense la transformació experimentada per les seves ciutats i pobles. Des dels anys setanta, els municipis catalans han assumit competències que no li eren pròpies, en part forçades per la pressió dels ciutadans, de manera que el govern municipal s'ha anat omplint de contingut. Sovint, però, el creixement de les competències i de les actuacions no s'ha vist acompanyat per un increment dels ingressos, i això ha provocat una pressió excessiva sobre les finances

municipals, que sovint s'ha traduït amb la recerca de vies de finançament susceptibles de generar, a mitjà o llarg termini, efectes negatius sobre els mateixos municipis. Tot i amb això, el món municipal és avui molt dinàmic i plural, i ha esdevingut un factor clau per al desenvolupament del territori.

Les competències municipals en matèria de desenvolupament territorial són escasses, però pràcticament tots els municipis han interpretat que és un contrasentit efectuar una provisió dels serveis bàsics i de les infraestructures urbanes sense entrar de ple en les activitats productives localitzades al seu terme. És evident que aquestes actuacions municipals necessiten un marc de coordinació per evitar situacions passades, on els municipis competien entre ells per atreure una determinada empresa. Aquesta situació avui ja està superada, però queda molt per assolir una estratègia compartida i una especialització local en funció de les característiques de cada municipi.

6.5.2 Les organitzacions empresarials i sindicals

Uns agents clau per assolir una dinàmica de negociació i de consens són les organitzacions empresarials i els sindicats. La coincidència en el temps de la transició democràtica i la forta crisi industrial dels anys setanta va generar, en aquells moments, tensions i conflictes, però ens va deixar un actiu important, ja que va facilitar la discussió, el contrast i la presa de decisions. Les organitzacions empresarials i els sindicats són elements clau, junt amb els governs competents, en les reformes que afecten el món de l'empresa i el mercat de treball. Però, alhora, esdevenen uns grans coneixedors de la realitat social i econòmica i adopten, cada vegada més, una actitud més proactiva. Les patronals i els sindicats no sols es reuneixen per arribar a acords, sinó també per reflexionar sobre els sectors més afectats per la competència creixent i per entreveure les conseqüències del nou marc de relacions internacionals.

La Confederació Empresarial de la Província de Tarragona (CEPTA) és l'organització més representativa del món empresarial de les comarques tarragonines. La CEPTA no només és una associació corporativa d'uns interessos sectorials, sinó que pretén projectar-se cap a la societat del seu entorn; en aquest sentit, cal fer esment del seu dinàmic gabinet d'estudis. La CEPTA junt amb PIMEL representen els empresaris de la província de Tarragona, i una de les seves principals finalitats és la interrelació entre empreses, empresaris i altres administracions i institucions del territori.

D'altra banda, a la zona del Camp hi ha una llarga tradició sindical amb una important representativitat dels dos sindicats majoritaris a Catalunya: Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CCOO) i Unió General de Treballadors (UGT). Aquestes institucions, al marge dels seus interessos de defensa de les condicions de treball i de

l'ocupació, juguen una funció clau en els processos de negociació i concertació laboral. Al mateix temps, els sindicats avui tenen una important presència en institucions de defensa i reflexió dels interessos generals de la zona.

Per la importància social i econòmica del sector de la pagesia, cal fer un esment especial de la Unió de Pagesos, en la seva qualitat d'organització que defensa els interessos del camp i de la pagesia. No escapa a ningú que un escenari sostenible de creixement passa per cercar els equilibris adients entre l'espai agrari i la superfície destinada a residències, infraestructures i indústries. El valor social de la pagesia ultrapassa el pes relatiu que té l'agricultura en el PIB del Camp de Tarragona, i per tant cal buscar els mecanismes adients per mantenir unes explotacions agràries competitives, però al mateix temps que tinguin cura de l'entorn natural.

Les organitzacions empresarials i els sindicats juguen un paper actiu en la negociació dels convenis sectorials i d'empresa, però també representen l'encaix entre l'administració i el sector privat. En efecte, iniciatives com ara l'Acord estratègic per a la internacionalització, la qualitat de l'ocupació i la competitivitat de l'economia catalana aprovat l'any 2004 a Catalunya no s'haurien pogut materialitzar sense la participació i el compromís de les patronals i dels sindicats.

D'altra banda, donat el seu coneixement del teixit empresarial i la seva gran representativitat, s'han implicat força com a instrument de millora de la pròpia realitat socioeconòmica. En efecte, la participació en la formació continuada i ocupacional, l'elaboració d'estudis i informes, la realització de jornades sobre innovació i tecnologia, entre altres, posen de manifest la seva intensa activitat. A més, a través d'organismes com el CTESC realitzen una intensa activitat de reflexió i discussió legislativa en tots els decrets i lleis de la Generalitat amb incidència sobre l'economia i el mercat de treball.

Unes institucions de llarga tradició amb representativitat empresarial són les cambres de comerç. A la demarcació hi ha tres cambres de comerç: la de Reus, la de Tarragona i la de Valls. Cal destacar la seva activitat relacionada amb el foment del comerç i el reclam de les infraestructures que necessiten les empreses localitzades a les seves respectives demarcacions. A més, la Cambra de Tarragona ha destacat per tenir des dels anys vuitanta un gabinet d'estudis amb una dilatada trajectòria. En determinades èpoques, les cambres de comerç han optat per un perfil més local; en canvi, ara la configuració del Camp com una sola àrea econòmica i les problemàtiques compartides que tenen ha facilitat un canvi de perspectiva, de manera que s'accentua el component del Camp i es propicia una major coordinació i cooperació.

És molt important que les institucions empresarials i sindicals de la zona consensuïn les seves estratègies i presentin coordinadament les seves propostes. No hem de perdre de vista que el «capital social» no depèn del nombre d'institucions del ter-

ritori, sinó de la seva qualitat i la seva capacitat per defensar a la vegada els interessos propis i els compartits.

Al marge d'aquestes institucions podríem assenyalar una sèrie d'institucions més sectorials que també s'impliquen en l'activitat socioeconòmica de l'àrea, com ara els gremis i els col·legis professionals. La implicació de totes aquestes institucions de caràcter empresarial i laboral és clau per conèixer les problemàtiques i els interessos de cada sector i, mitjançant un procés estratègic, trobar les solucions generals més adients per la zona.

6.5.3 Altres institucions

Incloem aquí dues institucions cabdals del Camp de Tarragona. La primera és la Universitat Rovira i Virgili, la universitat pública d'aquestes comarques, i la segona és l'Agrupació per a la Promoció del Port de Tarragona, una institució molt vinculada a una plataforma cabdal per dissenyar l'escenari futur de l'economia de la zona: el port de Tarragona. Són dues institucions diferents pel que fa als objectius i a la dimensió.

La primera té un major pes en personal qualificat, però poca presència en l'economia productiva directa; la segona, en canvi, amb una estructura tècnica més compacta, és una de les portes d'entrada i de sortida de mercaderies més important de l'Estat (pensem que el 60% de les mercaderies entren pels ports). La primera es concentra sobretot en el software i la segona en el hardware. Però les dues tenen una cosa en comú: les interrelacions amb la resta de les activitats econòmiques de la zona són molt elevades. En altres paraules, sense la Universitat i sense el port els escenaris de futur del Camp serien ben diferents.

La Universitat Rovira i Virgili

La Universitat Rovira i Virgili (URV) es va crear l'any 1991 a partir de facultats i escoles d'enginyeria implantades a Reus i a Tarragona que pertanyien a les universitats de Barcelona i Politècnica de Catalunya i, a poc a poc, va anar ampliant el ventall de centres, ensenyaments i estudiants. La creació de la URV a les comarques de Tarragona marca un abans i un després en la dinàmica del territori.

Una persona aliena a la zona que visités l'any 1991 les comarques de Tarragona, i en especial l'àrea metropolitana que s'està configurant a l'entorn de Reus i Tarragona, i deu anys després repetís la visita comprovaria, sens dubte, les grans transformacions registrades a la trama de ciutats, les activitats econòmiques, la localització industrial i la mobilitat de persones i treballadors, entre altres aspectes. El canvi experimentat ha

estat notori. La URV és un instrument clau per fer realitat els nous escenaris que es perfilen al Camp de Tarragona.

Un element important que cal tenir en compte és que aquesta relació no solament es dóna de la URV cap al territori, sinó que també té lloc en sentit contrari. En efecte, la relació entre la URV i l'entorn no s'ha d'interpretar des d'una perspectiva unidireccional (la Universitat crea, genera i difon el saber a la societat), sinó des d'una perspectiva de reciprocitat i, fins i tot, de complicitat. Malgrat que els punts de trobada encara són febles, el caràcter retroalimentador de les relacions de la URV amb l'entorn fa que difícilment es pugui entendre el potencial de futur de les comarques meridionals de Catalunya sense tenir en compte la URV. Però, al mateix temps serà difícil mesurar les perspectives de futur de la Universitat al marge de l'entorn social i econòmic que la sustenta.

Agrupació per a la Promoció del Port de Tarragona

L'Agrupació per a la Promoció del Port de Tarragona (APPORT) és una agrupació d'interès econòmic constituïda l'any 1992 que integra tots els sectors econòmics de la demarcació de Tarragona que tenen alguna relació amb l'activitat portuària. El seu objectiu és la promoció dels interessos dels agents que participen en el Port de Tarragona, coordinant la prestació de serveis per auxiliar, facilitar, desenvolupar i millorar els resultats de les activitats empresarials dels seus socis.

Els sectors representats són les institucions provincials i locals, les entitats financeres, les companyies asseguradores, els operadors, les empreses usuàries del Port de Tarragona i tot el sector pesquer, el transport, el turisme i els serveis. APPORT té la missió de potenciar una infraestructura cabdal per al Camp de Tarragona: el port.

Històricament els ports han estat nusos de comunicació comercial i també social. La proximitat a un port ha estat un factor clau per a la localització de moltes empreses que són competitives quan es minimitzen els costos de transport i de logística. No cal dir que el model de producció del Camp no seria el mateix sense el seu port. El repte del port de Tarragona passa per augmentar la quota de la mercaderia contenitzada i per millorar la logística.

6.5.4 Les iniciatives de cooperació institucional

Al Camp de Tarragona durant els darrers anys han sorgit tot un conjunt d'iniciatives que tenen com a finalitat coordinar actuacions realitzades per diferents agents. Moltes d'aquestes iniciatives estan impulsades des de l'administració a fi i efecte de potenciar

la col·laboració publicoprivada, però també moltes d'aquestes iniciatives han sorgit des de les institucions no vinculades a cap nivell de govern. Volem fer esment en aquest apartat de tres iniciatives: el Consorci del Camp, la Mesa Socioeconòmica i el Consorci del Transport Públic del Camp de Tarragona.

La cooperació institucional ha estat un recurs emprat per les administracions locals per afrontar problemàtiques que ultrapassaven la capacitat de cada municipi. Les mancomunitats municipals s'han creat per oferir serveis com ara la recollida de brossa, la incineració de residus o el subministrament d'un recurs bàsic. Dos exemples d'aquestes iniciatives locals de cooperació són la Mancomunitat per a l'Escorxador de l'Alt Camp i de la Conca de Barberà i els Serveis Mancomunats d'Incineració de Residus Urbans amb seu a Tarragona.

Consorci del Camp

El Consorci del Camp és un òrgan creat l'any 2001 sota l'impuls de les tres administracions més importants que tenen com a àmbit d'actuació el Camp: els ajuntaments de Reus i Tarragona i la Diputació de Tarragona. Aquesta iniciativa recull les sensibilitats de molts agents de la zona per donar una resposta comuna als múltiples problemes i reptes que comparteixen les comarques i els municipis del Camp. Ja als seus estatuts es posa de manifest la necessitat de coordinar les actuacions per tal d'aconseguir les màximes potencialitats. D'altra banda, indica que aquesta coordinació no s'ha de limitar a les administracions publiques sinó que també ha de ser sensible a les propostes dels agents institucionals, socials i territorials. Per tal de trobar aquest encaix entre les administracions i la resta d'institucions, es creà una comissió delegada a fi i efecte de donar compliment dels acords presos pel Consorci, formada per les següents institucions: Diputació de Tarragona; ajuntaments de Tarragona, Reus, Valls, Vila-seca, Salou, Cambrils, Constantí i Torredembarra; consells comarcals del Tarragonès, Baix Camp, Alt Camp, Priorat, Baix Penedès i Conca de Barberà; Autoritat Portuària de Tarragona; cambres de comerç de Tarragona, Reus i Valls; Confederació Empresarial de la Província de Tarragona (CEPTA); Unió General de Treballadors, Comissió Obrera Nacional de Catalunya, Unió de Pagesos i Universitat Rovira i Virgili.

Entre els objectius del Consorci del Camp cal destacar-ne dos. En primer lloc, la col·laboració i cooperació en el disseny, planificació i control d'un model de desenvolupament del Camp de Tarragona i la seva àrea d'influència, útil, sostenible i adaptable a les necessitats dels seus ciutadans. En segon lloc, la coordinació d'esforços i de recursos per donar suport i obtenir la màxima eficàcia en l'execució d'actuacions de caràcter supralocal i d'interès prioritari per a l'àrea del Camp de Tarragona en els àmbits de les

infrastructures, la mobilitat, el foment de l'economia, les polítiques d'ocupació i immigració i la seguretat pública.

El Consorci del Camp és la primera iniciativa de coordinació creada per millorar el disseny i l'execució de les polítiques públiques des d'una perspectiva supramunicipal. Actualment, formen part del Consorci, a més de les institucions esmentades, gairebé la majoria de municipis del Camp de Tarragona.

Mesa socioeconòmica del Camp

La Mesa Socioeconòmica del Camp és una iniciativa de les institucions membres del Consorci. La seva finalitat no és altra que obrir una dinàmica de treball que faciliti la cooperació i la presa de decisions entre les administracions i els agents socials i econòmics en el territori del Camp.

Avui la Mesa està constituïda per les cambres de comerç de Tarragona, Reus i Valls; la Confederació Empresarial de la Província de Tarragona (CEPTA); la Unió General de Treballadors (UGT); la Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CONC); la Universitat Rovira i Virgili (URV), i l'Agrupació per a la Promoció del Port de Tarragona, i la patronal PIMEC.

Consorci del Transport Públic del Camp de Tarragona

El Consorci de Transport Públic (CTPCT) es va constituir l'any 2003. El seu objectiu és coordinar el transport públic de viatgers a la zona que comprenen les comarques de l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès, seguint el model de l'Autoritat del Transport Metropolità de la regió metropolitana de Barcelona. En l'actualitat, formen part del CTPCT la Generalitat de Catalunya i els ajuntaments de Reus, Tarragona, Valls, Cambrils, Salou i Vila-seca. També formen part del Consorci tres vocals de ple dret representant els consells comarcals de l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès, i un vocal observador, amb veu i sense vot, en representació de l'Administració de l'Estat.

Les funcions del CTPCT són:

a) Elaboració de propostes per a la planificació dels serveis de transport públic i l'establiment de programes d'explotació coordinada per a tots els operadors públics o privats que els presten.
b) Elaboració de propostes per a la planificació de les infraestructures de transport públic.
c) Definició del projecte de nou model de sistema de tarifes comú, del seu projecte d'implantació i de les seves fases de desenvolupament, si escau.

d) Anàlisi i estudi de l'evolució del mercat global de la mobilitat, amb especial atenció al seguiment de l'evolució dels desplaçaments en transport públic i en transport privat.
e) Disseny de la política de finançament per subvenir el dèficit dels serveis i les despeses de funcionament de l'estructura de gestió.
f) Creació d'una imatge corporativa del sistema de transport públic col·lectiu i realització de campanyes de comunicació, amb l'objectiu de promoure la utilització del sistema de transport públic entre la població.
g) Elaboració de propostes de coordinació amb Renfe relatives a la integració dels serveis ferroviaris en el sistema de transport públic col·lectiu.
h) Establiment de relacions amb altres administracions per al millor compliment de les funcions atribuïdes al Consorci.

6.6 Consideracions finals

En una economia de mercat, les empreses són els agents que provoquen el canvi a través de la rivalitat que duen a terme en els respectius mercats. Ara bé, per tal que una economia descentralitzada operi correctament és imprescindible gaudir de les institucions adients que permetin reduir les «fallades del mercat» i facilitin la presa d'acords i el consens social.

Des dels anys setanta del segle XX hi ha una tradició entre els agents socials dels país –organitzacions empresarials, sindicats– i el govern de trobar el punt d'equilibri satisfactori per a totes les parts. La cultura de l'acord és imprescindible per al funcionament dels estats, però també ho és per al funcionament dels espais territorials més petits. L'existència d'institucions involucrades en el futur del territori esdevé un factor clau quan una àrea experimenta una intensa transformació i quan, com ha passat al Camp de Tarragona, aquells problemes que fa dècades podien ser abordats des d'una perspectiva local ara cal fer-ho des d'un marc territorial més ampli.

Quan les dinàmiques territorials són plurals i complexes emergeixen les ciutats i els pobles amb entitat pròpia i augmenta la diversitat. Aquesta major complexitat territorial pot esdevenir un entrebanc per al repartiment de rols i l'aparició de lideratges. Ara bé, si es troba un encaix institucional entre les administracions i les institucions socials i econòmiques, la distribució de funcions entre els àmbits locals esdevé un exercici més fàcil d'assolir. Si es consolida un acord supralocal per al desenvolupament del territori, el disseny d'un escenari de futur és més fàcil i l'acord entre els agents també.

Segona part:
Detecció i anàlisi dels estudis de caràcter socioeconòmic de les comarques de Tarragona

1. Introducció

El Camp de Tarragona ha estat tradicionalment un territori observat i estudiat. Diverses són les circumstàncies que justifiquen la periòdica aparició d'informes, estudis i anàlisis sobre el Camp. En primer lloc, cal destacar la llarga tradició d'investigadors socials que han realitzat estudis sobre el Camp. Des de Josep Iglèsies fins als investigadors contemporanis que han sortit, en bona mesura, de les aules de la URV, la nòmina d'historiadors, geògrafs, demògrafs, sociòlegs i economistes ha estat notable. En segon lloc, l'existència d'institucions, algunes de creades al segle XIX, que fomentaren l'estudi i la posterior publicació dels estudis referents al Camp, no ha estat menyspreable. En tercer lloc, la realitat geogràfica de la zona configura una àrea clarament delimitada de la resta del país, fet que facilita la consideració del Camp com una realitat concreta i determinada. I en quart lloc, el dinamisme econòmic i social registrat des dels anys seixanta ha generat una demanda creixent d'estudis per calibrar l'impacte de determinades activitats o cercar equilibris en les friccions que, de tant en tant, han aparegut.

Per totes aquestes raons, fer una recopilació dels treballs realitzats sobre el Camp de Tarragona durant les darreres dècades esdevé una tasca feixuga però a la vegada agraïda. Un territori estudiat té un actiu important en els esforços esmerçats per esbrinar-ne les claus interpretatives, però a la vegada té també un element de contrast amb les projeccions i les previsions realitzades en el passat. És el Camp actual força semblant al que molts dels estudiosos van observar fa uns anys? Ben segur que no. Ha resolt els entrebancs i els reptes que tenia aquest territori unes dècades abans? En part sí, en part no.

En aquesta segona part del present treball l'objectiu que tenim no és fer una recopilació exhaustiva dels estudis fets, sinó emprar part d'aquest cabal d'observació i anàlisi per il·lustrar la realitat actual i els principals reptes que aquest territori ha d'afrontar en un futur proper.

2. Anàlisi dels estudis i plans estratègics realitzats al Camp de Tarragona

Des de l'any 1977, quan apareix «Coyuntura Económica de la provincia de Tarragona», primer estudi que hem considerat en aquest recull, han sovintejat l'aparició de treballs de diagnosi econòmica o plans d'actuacions, generals sobre un territori o específiques sobre un sector concret. En aquest apartat es comenten un total de 56 treballs. Aquesta xifra no engloba la totalitat dels treballs que han aparegut en un moment o altre del temps, però representa una compilació dels més importants o dels que han tingut repercussions reals a posteriori.

Tot i l'enorme esforç per part d'estudiosos i investigadors per oferir una visió econòmica i territorial real del Camp de Tarragona, en moltes ocasions aquests treballs s'han quedat en calaixos i armaris i les seves propostes mai no han vist la llum. En els darrers anys, per reconduir situacions d'aquesta mena, molts plans estratègics exigeixen la creació d'una oficina concebuda per a vigilar el seu estricte seguiment («Reus impuls 2005», «Diagnosi comarcal i estratègies a l'Alt Camp» o «2010 Estratègia Baix Penedès»). Malgrat aquesta manca d'atenció rebuda, cal tornar a revisar aquests treballs per veure quines pautes marcaven, moltes de les quals el mateix sentit comú les ha convertit en realitat al cap de molts anys.

La xifra d'estudis publicats fa que inevitablement n'hi hagi molts que es repeteixin en la seva temàtica, perquè l'aparició de molts treballs està motivada per l'existència de problemàtiques molt concretes. Així, no cal un gran esforç d'intuïció per deduir que el sector químic i el turisme seran dos dels temes que han adquirit unes quotes de protagonisme més elevades.

El primer pas que s'ha de fer és establir una primera gran divisió entre els estudis de diagnosi i els que efectivament elaboren propostes i suggereixen actuacions de cara el futur. Tot seguit s'ha de fer una nova distinció, ara en termes de l'àmbit d'estudi. Aquest pot ser geogràfic (provincial, Camp de Tarragona, comarcals i fins i tot local), o bé sectorial (indústria, turisme, infraestructures...).

Hi ha un gruix de treballs que han intentat desvetllar la realitat econòmica i social de les comarques de Tarragona, des del «Tarragona Económica» que s'inicia el 1977 fins als informes d'anàlisi de l'economia del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre elaborats trimestralment pel Grup de Recerca en Indústria i Territori (GRIT).

Les diferències temporals marquen escenaris econòmics molt diversos, que van des de la preocupació per les conseqüències de la crisi dels anys setanta i començaments dels vuitanta als escenaris actuals. Als anteriors treballs també s'hi poden afegir els que adopten com a marc de referència més reduït el Camp de Tarragona («Territo-

rio y crecimiento industrial: El Campo de Tarragona» i «El Camp de Tarragona: frens, possibilitats i planejament territorial»).

Lògicament es produeix una convergència de reflexions en molts aspectes: la bona situació del Camp de Tarragona com a punt de confluència entre els eixos de l'Ebre i el Mediterrani (ambdós fortament dinàmics), uns bons sistemes de comunicacions, una població situada de manera molt desigual a través del territori i la tendència cada cop més gran a la mobilitat dels seus habitants. Els seus comentaris respecte als sectors productius també coincideixen en l'existència d'una agricultura en clara regressió, especialment al Tarragonès, una indústria molt centralitzada en uns punts concrets del Camp i poc diversificada, i un sector turístic altament estacional enfocat bàsicament cap al sol i la platja, o el pes de la segona residència en el sector de la construcció a la zona costanera.

Els estudis comarcals aprofundeixen en les problemàtiques específiques de cadascuna de les comarques. Aquests treballs es componen bàsicament dels estudis que Caixa Catalunya va anar publicant des de finals dels anys setanta, per exemple amb el Tarragonès, fins a començaments dels anys noranta, quan apareix el llibre referent al Baix Penedès. Caixa Penedès també va publicar un volum, «L'economia del Baix Penedès», dedicat a aquesta comarca. Lògicament, amb el pas dels anys algunes de les conclusions d'aquests volums han quedat francament obsoletes. Fins i tot els escenaris que es dibuixaven tan pessimistes del Priorat s'han vist desbordats per la millora de les vies d'accés a aquesta comarca i, sobretot, pel bon moment del negoci vitivinícola.

Tot i això, algunes de les conclusions encara són extrapolables al moment actual, com els desequilibris demogràfics encara presents o la irrupció de la inversió industrial estrangera a la Conca de Barberà i l'Alt Camp, atreta per la proximitat amb l'autopista. Aquests treballs han estat reemplaçats per anàlisis més recents, que a més proposen línies estratègiques d'actuació, les quals veurem més tard.

A escala local, Reus i Tarragona han acaparat el protagonisme, com d'altra banda és lògic. Els treballs datats a partir de la segona meitat dels noranta recullen un dels principals trets característics de les àrees urbanes en l'actualitat: l'augment de la mobilitat en els darrers anys.

En efecte, en els últims deu anys el creixement de les poblacions que envolten Tarragona i Reus ha disparat la mobilitat per raons de feina, estudis, hàbits de compra i lleure. Un dels treballs que surt d'aquesta norma és «Els comportaments formatius de les empreses de Reus», on es posa de manifest la clara diferenciació de l'actitud vers la formació en funció del tipus d'empreses. Com més gran és l'empresa, la formació és més present en la cultura empresarial, sense que això signifiqui que encara existeixen importants mancances en aquest sentit. Aquest és un dels pocs anàlisis que se centra en

la formació. Tot i així, la majoria de treballs d'àmbit geogràfic tracten aquesta temàtica en algun dels seus apartats.

En el sector industrial, destaca l'estudi «La química bàsica a Catalunya», on es posen de relleu les problemàtiques que genera un sector econòmic que es troba en una etapa de maduresa, però que es veu afavorit per les dinàmiques que el clúster químic ha generat al seu voltant. Molt més crític amb la química és «Un modelo de desarrollo sostenible para el Camp de Tarragona», on es propugna un canvi vers una química menys expansiva en el territori i menys perillosa per a les persones. Aquest estudi recomana donar prioritat al sector turístic. Aquest sector ha estat estudiat en «Diferenciació i restructuració de l'espai turístic», «El turisme i impacte de Port Aventura» o «Estudio sobre el mercado immobiliario de residencia turística: Costa Daurada», treballs de caire molt diferent, però que arriben a les mateixes conclusions: l'esgotament del model de sol i platja pel canvi de la demanda, que ara cerca un producte de més qualitat que es basi en l'addició (sol, platja, cultura, gastronomia, patrimoni...).

L'impacte de la creació de la Universitat Rovira i Virgili és un altre fet a tenir en compte. La creació i transferència de coneixement i el dinamisme econòmic que l'acompanya són els aspectes que se subratllen a «L'impacte de la Universitat Rovira i Virgili sobre el territori» i és també una de les línies estratègiques del pla estratègic de qualitat. No tot és positiu: la Universitat també pot contribuir a augmentar les desigualtats entre les zones costaneres i interiors de la demarcació. En la inserció laboral dels titulats a la URV es posen de manifest unes elevades taxes d'inserció laboral, tot i que no exemptes de la forta presència d'un sentiment de sobreeducació.

L'estudi pioner a oferir unes línies estratègiques de futur fou «Coyuntura Económica de la provincia de Tarragona», de l'any 1977. Aquestes línies demanaven més inversions estatals a la demarcació i una diversificació del sector industrial. A part d'algunes comptadíssimes excepcions, fins als anys noranta la immensa majoria de treballs havien tingut un clar vessant descriptiu, i les referències a propostes per a un futur eren relativament minses. A partir dels anys noranta això canvia, i comencen a aparèixer treballs, sobretot procedents del Gabinet d'Estudis de la Cambra de Comerç de Tarragona. La novetat rau en el fet que a la tradicional diagnosi de l'àmbit objecte d'estudi s'hi afegeixen un seguit de recomanacions a seguir de cara al futur. El Gabinet d'Estudis de la Cambra de Comerç fou succeït pels grups d'investigació de la URV, entre els quals el Grup de Recerca en Indústria i Territori (GRIT).

Un dels primers treballs a determinar una sèrie d'estratègies és «Estructura i perspectiva de creixement de l'economia de Tarragona», en el qual es donava preponderància a les actuacions sobre el sector industrial i el turístic, donades les seves capacitats més grans d'arrossegament.

Un dels aspectes que més han sobresortit durant la dècada dels noranta ha estat establir línies estratègiques per tal d'aprofitar les oportunitats que oferia l'entrada al Mercat Únic Europeu. Moltes d'aquestes es recullen en diverses propostes. «L'economia de Tarragona i el Mercat Únic de 1993» va més enllà en estimar diferents xifres de creixement segons l'esforç d'adaptació exercit vers el nou escenari econòmic. També durant els noranta, a «El dinamisme econòmic d'un territori: les comarques de Tarragona» es destaca la importància de les polítiques dirigides als clústers per afavorir el creixement econòmic a la zona.

Més recentment s'han realitzat plans estratègics a nivell comarcal, com ara «2010 Estratègia Baix Penedès» i «L'accessibilitat i la mobilitat en el sistema territorial del Baix Penedès». En ambdós plans s'estableixen línies estratègiques de treball en un entorn caracteritzat per un increment desmesurat de la població sense que els llocs de treball hagin evolucionat de manera paral·lela. El resultat és un increment molt gran de la mobilitat. Una expansió urbanística més raonable, acompanyada d'un accés més senzill al transport públic i la creació de nous llocs de treball en la zona, semblen indicar el camí a seguir. L'Alt Camp també té el seu propi pla estratègic, «Diagnosi comarcal i estratègies de l'Alt Camp», en el qual s'estableixen les línies que permeten fer front a un potencial fort creixement de població: potenciar la investigació i la formació, i també afavorir l'aparició d'empreses d'àmbit tecnològic i de serveis a altres empreses.

En l'àmbit local, Tarragona, Reus i Torredembarra gaudeixen dels seus propis plans estratègics, dels quals el segon és el més recent. El redireccionament vers una activitat industrial de caire més tecnològic és un dels principals objectius de les dues ciutats més importants. Torredembarra, en canvi, es proposa augmentar i diversificar l'activitat industrial dins dels límits del municipi. També s'ha d'afegir que un dels objectius que tornen a aparèixer en el Pla Estratègic Tarragona 1999 és la reordenació, encara avui incompleta, de la façana marítima tarragonina, així com un millor aprofitament turístic del patrimoni històric.

Quadre 48: Tipologia dels estudis analitzats

Nombre d'estudis	
Estudis de diagnosi	Propostes d'actuació
Geogràfics Provincials (4) Camp de Tarragona (2) Comarcals (8) Locals (4)	Geogràfics Provincials (5) Camp de Tarragona (3) Comarcals (4) Locals (5)

Estudis de diagnosi	Propostes d'actuació
Sectorials Industrials (2) Transports (1) Turisme (4) Universitat (2)	Sectorials Agricultura (1) Indústria (2) Transports (4) Turisme (4) Universitat (1)

Font: Elaboració pròpia

Sectorialment, un dels principals objectius és poder fer compatible l'activitat del sector químic amb la del sector turístic («Un modelo de desarrollo sostenible para el Camp de Tarragona» o «Impacte i repercussions de les inversions al centre recreatiu turístic de Vila-seca i Salou al sector químic de Tarragona»). Si el sector químic és el sector industrial cabdal al Tarragonès, l'agroalimentari és un dels eixos industrials del Baix Camp. «L'agroindústria a les comarques de Tarragona» suggereix actuacions especialment des d'un punt de vista organitzatiu i de comercialització per adaptar aquest sector a un mercat cada cop més competitiu.

El turisme és un altre focus d'atenció. Al «Pla Estratègic de la Costa Daurada» de 1994 s'apunten les línies a seguir per tots els treballs: cal una diversificació del producte per poder atreure un turista que realitzi una despesa més gran. Així, davant la competència incipient de nous destins i la pressió del model turístic actual, cal buscar un altre tipus d'atractius que complementin les activitats de sol i platja. Com a contrapartida, cal acceptar l'arribada d'una tipologia de turista caracteritzat per un grau d'exigència més alt i de més difícil satisfacció.

El transport i les infraestructures centren una altra tipologia d'informes, amb protagonisme freqüent del Port de Tarragona. A «El Puerto de Tarragona. Su realidad y su futuro» es defensa aconseguir més diversificació en els productes que passen pel Port, com també més integració amb el seu hinterland. Segons «Análisis comparativo de costes portuarios de Tarragona con otros puertos del entorno comunitario», aquesta integració es podria aconseguir, i així afavorir un increment de la productivitat, mitjançant l'aparició de petites i mitjanes empreses al voltant del Port que disminuïssin el cost de les operacions de càrrega i descàrrega. Un altre debat important és el canvi que suposa al territori l'arribada de l'ample de via europeu, tema del qual s'ocupa «Rentabilidad económica y social de la conexión de Tarragona con el ancho de vía europeo».

Com s'ha pogut veure, el Camp de Tarragona ha estat freqüent objecte d'estudi, amb un volum de propostes molt interessants. És per aquesta raó que, abans d'establir les bases d'un pla estratègic integral per al Camp de Tarragona, s'han de considerar les

propostes que altres analistes del territori, de la seva economia i del seu entorn social han posat prèviament damunt la taula. Les fitxes dels 56 estudis escollits es poden consultar a continuació, categoritzades segons la classificació que hem avançat.

Estudis de diagnosi

Provincials

1. Tarragona Económica
Autors: Gabinete de Estudios de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Tarragona
Editor: Cambres Oficials de Comerç de Tarragona, Reus, Tortosa i Valls.
Any: 1977-2000
Tipologia: Provincial

2. Tarragona Sectorial III
Autors: Juan Enrique Ballester, Josep M. Mateo, Ricard Monclús, Jordi Sardà i Josep Soto
Editor: Autoritat Portuària de Tarragona i Caixa d'Estalvis de Tarragona
Any: 1997
Tipologia: Provincial

3. Diagnosi socioeconòmica. Estratègies de desenvolupament de la província de Tarragona
Autors: Santiago Roquer (director), Josep Amigó, Cristina Antillach, Jordi Càceres-Silva, Meritxell Elias, Josep Maria Piñol, Judit Queralt, Jordi Recasens i Xavi Torres.
Editor: URV
Any: 1999
Tipologia: Provincial

4. Anàlisi de l'economia del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre. Informe de conjuntura
Autors: Grup de Recerca en Indústria i Territori (GRIT)
Editor: Cambres de Comerç de Tarragona, Reus, Tortosa i Valls.
Any: Des de 2005
Tipologia: Provincial

Camp de Tarragona

5. Comissió de municipis del Camp 1980. Ponència tècnica. Memòria, condicionants socioeconòmics relatius a les comarques del Baix Camp, Alt Camp i Tarragonès
Any: 1980
Tipologia: Camp de Tarragona

6. Territorio y crecimiento industrial: El Campo de Tarragona
Autors: Agustí Segarra i Blasco, Miquel C. Manjón i Antolín
Editor: CEP Centre d'Estudis de Planificació
Any: 1995
Tipologia: Sectorial (indústria)

Comarcals

7. El Tarragonès. Estructura econòmica. Expansió industrial i desequilibris sectorials
Autors: Joaquim Margalef
Editor: Caixa d'Estalvis de Catalunya
Any: 1979
Tipologia: Comarcal

8. El Priorat. Anàlisi d'una crisi productiva
Autors: Joaquim Margalef i Joan Tasias
Editor: Caixa d'Estalvis de Catalunya
Any: 1985
Tipologia: Comarcal

9. El Baix Camp. Població, economia i territori
Autors: Carles Calleja, Gabriel Cortés i Joan Veciana
Editor: Caixa d'Estalvis de Catalunya
Any: 1986
Tipologia: Comarcal

10. L'Alt Camp. Anàlisi d'una economia equilibrada
Autors: Josep Martí, Josep Vilanova i Neus Pons
Editor: Caixa d'Estalvis de Catalunya
Any: 1988
Tipologia: Comarcal

Comarcals

11. El Baix Penedès. Transformacions econòmiques i reutilització de l'espai
Autors: Joaquim Margalef, Jordi Blai i Pedro Bernal
Editor: Caixa d'Estalvis de Catalunya
Any: 1990
Tipologia: Comarcal

12. La Conca de Barberà. Territori, població i activitats econòmiques
Autors: Diego Lòpez et al.
Editor: Caixa d'Estalvis de Catalunya
Any: 1991
Tipologia: Comarcal

13. L'economia del Baix Penedès. Anàlisi i propostes d'actuació econòmica
Autors: Joaquim Novella
Editor: Caixa Penedès
Any: 1991
Tipologia: Comarcal

14. L'àrea de la Cambra de Comerç i Indústria de Valls
Autors: Joaquim Margalef, Agustí Segarra i Jordi Padrell
Editor: Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Valls
Any: 1993
Tipologia: Comarcal

Locals

15. Reus. A la recerca d'un motor de creixement
Autors: Pere Lleonart (coordinador), Àlvar Garola, Sara Anda, Xavier Valls i Antoni Montaña
Editor: Generalitat de Catalunya i Banca Catalana
Any: 1988
Tipologia: Local

16. Els comportaments formatius de les empreses de Reus
Autors: Ferran Mañé i Vernet
Organisme: Institut Municipal de Formació i Empresa (IMFE)
Tipologia: Local

17. Anàlisi econòmica de les àrees urbanes de Catalunya: Tarragona
Editor: Caixa d'Estalvis de Catalunya
Any: 1999
Tipologia: Àrea urbana de Tarragona

18. Anàlisi econòmica de les àrees urbanes de Catalunya: Reus
Editor: Caixa d'Estalvis de Catalunya
Any: 1999
Tipologia: Àrea urbana de Tarragona

Industrials

19. Indústria i estratègies empresarials al Camp de Tarragona
Autors: Martí Oliva i Agustí Segarra (directors), Miquel À. Bové, Xavier Ponce, Cori Carles, M. José Pérez, Josep Allepús, Ferran Mañé, Miquel Manjon, Christian Duran, Maria Llop, Belén López, Joan Mogas i Coia Domingo
Editor: El Mèdol
Any: 1996
Tipologia: Sectorial (indústria) / enfocat al Camp de Tarragona

20. La química bàsica a Catalunya
Autors: Agustí Segarra, Xavier Ponce i Miquel Àngel Bové
Editor: Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona
Any: 2003
Tipologia: Sectorial (indústria química)

Transport

21. Anàlisi de l'àrea d'influència del Port de Tarragona
Autors: Agustí Segarra, Jordi Padrell, Mònica Martín, Josep M. Arauzo i Jordi Càceres
Editor: Cambres Oficials de Comerç i Indústria de la Província de Tarragona
Organisme: Cambres Oficials de Comerç i Indústria de la Província de Tarragona
Any: 2000
Tipologia: Sectorial (Port de Tarragona)

Turisme

22. Diferenciació i restructuració de l'espai turístic. Processos i tendències al litoral de Tarragona
Autors: Salvador Anton
Editor: URV
Any: 1995
Tipologia: Sectorial (turisme)

23. El turisme i l'impacte de Port Aventura. Anàlisi econòmica
Autors: Joaquim Margalef, Jordi Padrell, Josep Pons
Editor: Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona
Any: 1996
Tipologia: Sectorial (turisme)

24. Estudio sobre el mercado immobiliario de residencia turística: Costa Daurada
Autors: Analistas Financieros Internacionales
Organisme: Agrupació Provincial de Promotors d'Edificis de Tarragona
Any: 2004
Tipologia: sectorial (construcció turística)

25. Turismo en la ciudad de Tarragona. Entre la complementariedad para el sol y la playa y la consolidación del turismo cultural
Autors: Jordi Calabuig i Xavier Garcia
Editor: Ariel
Any: 2004
Tipologia: Sectorial (turisme)

Universitat

26. L'impacte de la Universitat Rovira i Virgili sobre el territori
Autors: Agustí Segarra (director), Josep M. Arauzo, Ignasi Brunet, Josep Carbó, Albert Fonts, Maria Llop i Josep Oliveras
Editor: Universitat Rovira i Virgili
Any: 2001
Tipologia: Sectorial (universitat)

27. La inserció laboral dels joves a la URV
Autors: Ferran Mañé (director), Mercedes Teruel i Javier Hernan Gutiérrez
Editor: URV
Any: 2004
Tipologia: Sectorial (universitat)

Propostes d'actuació

Provincials

28. Coyuntura económica de la provincia de Tarragona
Autors: Josep M. Muntaner
Editor: Caixa d'Estalvis Provincial de Tarragona
Any: 1977
Tipologia: Provincial

29. Estructura i perspectiva de creixement de l'economia de Tarragona
Autors: Joaquim Margalef, Pedro Bernal, Jordi Blay i Jordi Pradell
Editor: Gabinet d'Estudis de la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona
Organismes: Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona, Ajuntament de Tarragona, Diputació de Tarragona i Consell Comarcal del Tarragonès
Any: 1991
Tipologia: Provincial

30. L'economia de Tarragona i el Mercat Únic de 1993
Autors: Joaquim Margalef (director); Pedró Bernal, Jordi Padrell, i Agustí Segarra
Editor: Cambres Oficials de Comerç i Indústria de la Província de Tarragona
Organisme: Cambres Oficials de Comerç i Indústria de la Província de Tarragona
Any: 1992
Tipologia: Provincial

31. El dinamisme econòmic d'un territori: les comarques de Tarragona
Autors: Joaquim Margalef, Agustí Segarra, Miquel À. Bové, Xavier Ponce, Dolors Micola i Mònica Martín
Editor: Diputació de Tarragona
Any: 1998
Tipologia: Provincial

Provincials

32. Pla d'Acció Territorial a les comarques de Tarragona. Diagnosi i proposició d'oportunitats per al desenvolupament socioeconòmic i la cooperació territorial
Autors: Fundació CIREM
Editor: Diputació de Tarragona
Any: 2002
Tipologia: Provincial

Camp de Tarragona

33. Un modelo de desarrollo sostenible para el Camp de Tarragona
Autors: Robert Tornabell et al.
Editor: Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona
Any: 2002
Tipologia: Camp de Tarragona

34. El Camp de Tarragona: frens, possibilitats i planejament territorial
Autors: Francesc Gonzàlez i Josep Oliveras
Organisme: Regió Metropolitana de Barcelona
Any: 2003
Tipologia: Camp de Tarragona

35. Ordenació del territori i sostenibilitat al Camp de Tarragona
Autors: Francesc González i Josep Oliveras
Editor: Fundació Josep Recasens
Any: 2003
Tipologia: Camp de Tarragona

Comarcals

36. El Baix Camp: escenaris socioeconòmics a l'horitzó de l'any 2000
Autors: Pere Lleonart, Àlvar Garola i Àngels Garcia
Editor: Gabinet d'Estudis Econòmics, SA
Any: 1994
Tipologia: Comarcal

37. 2010 Estratègia Baix Penedès
Autors: Josep M. Arauzo, Miquel Àngel Bové, Joaquim Margalef, Josep M. Piñol i Xavier Ponce
Editor: Consell Comarcal del Baix Penedès
Organisme: Consell Comarcal del Baix Penedès
Any: 2003
Tipologia: Comarcal

38. Diagnosi comarcal i estratègies de l'Alt Camp
Autors: Joaquim Margalef (coordinador), Josep M. Piñol i Mercedes Teruel
Editor: Fundació Ciutat de Valls
Organisme: Fundació Ciutat de Valls
Any: 2004
Tipologia: Comarcal

39. L'accessibilitat i la mobilitat en el sistema territorial del Baix Penedès. Repercussió sobre l'activitat laboral de la comarca
Autors: Joaquim Margalef (director), Juan Antonio Duro, Catalina Jordi i Josep Ma. Piñol
Organisme: Consell Comarcal del Baix Penedès
Any: 2005
Tipologia: Comarcal

Locals

40. Una fachada marítima para la ciudad de Tarragona
Autors: Ricardo Pérdigo i Tomás Rodríguez
Editor: MOPU i Port de Tarragona
Any: 1990
Tipologia: Local

41. Projecte Torredembarra
Autors: Joaquim Margalef, Pedro Bernal, Agustí Segarra i Jordi Padrell
Editor: Ajuntament de Torredembarra
Organisme: Ajuntament de Torredembarra, Diputació de Tarragona i Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona
Any: 1993
Tipologia: Local

42. Bases per a un Pla Estratègic de Dinamització Econòmica per a la ciutat de Reus
Organisme: Ajuntament de Reus
Any: 1994
Tipologia: Local (Reus)

43. Pla Estratègic Tarragona 1999. Els fonaments per a un nou segle
Autors: Joaquim Margalef, Jordi Pradell i Josep Pons
Editor: Ajuntament de Tarragona
Any: 1994
Tipologia: Local

44. Pla Estratègic Reus Impuls 2005
Autors: Josep M. Arauzo, Miquel Àngel Bové, Ignasi Brunet et al.
Editor: URV
Organisme: Ajuntament de Reus
Any: 2005
Tipologia: Local

Agricultura

45. L'espai agrari del Camp de Tarragona. Fase preliminar: Anàlisi perceptiva i estratègies de futur
Autors: Àmbit rural. Recerca, formació i desenvolupament rural
Any: 2004
Tipologia: Sectorial (agricultura)

Indústria

46. L'agroindústria a les comarques de Tarragona. Mercats i rendes
Autors: Joaquim Margalef i Agustí Segarra (directors), Josep M. Arauzo, Miquel Àngel Bové, Albert Fonts, Dolors Micola i M. Dolors Setó
Editor: Diputació de Tarragona
Any: 2000
Tipologia: Sectorial (agroindústria)

47. Impacto económico de la Central de Ciclo Combinado de la Plana del Vent
Autors: Agustí Segarra, Ferran Mañé, Josep M. Piñol, Raúl Mateos
Organisme: Gas Natural
Any: 2002
Tipologia: Sectorial

Transport

48. El Puerto de Tarragona. Su realidad y su futuro
Autors: Joaquim Margalef, Pedro Bernal i Jordi Blay
Editor: Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona i Port de Tarragona
Any: 1990
Tipologia: Sectorial (Port de Tarragona)

49. Análisis comparativo de costes portuarios de Tarragona con otros puertos del entorno comunitario
Autors: Joaquim Margalef, Jordi Padrell, Salvador Anton, Jordi Blay i Agustí Segarra
Editor: Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona i Autoritat Portuària de Tarragona
Any: 1994
Tipologia: Sectorial (Port de Tarragona)

50. Rentabilidad económica y social de la conexión de Tarragona con el ancho de vía europeo: análisis coste-beneficio del transporte de mercancías
Autors: Agustí Segarra, Bernd Theilen, Mònica Martín et al.
Organisme: Port de Tarragona
Any: 1999
Tipologia: Sectorial (transport)

51. Jornades Territori i Infraestructures al Camp de Tarragona
Autors: Josep Oliveres et al.
Editor: Cossetània Edicions
Organismes: Consell Comarcal del Tarragonès, Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Col·legi d'Enginyers de Camins, Canals i Ports, i Fundació Catalunya i Territori
Any: 2000
Tipologia: Sectorial (transport)

Turisme

52. Pla estratègic del turisme de la Costa Daurada
Autors: Jordi Biosca i Celestino Manzano et al.
Editor: Patronat de Turisme de la Diputació de Tarragona
Any: 1994
Tipologia: Sectorial (turisme)

53. Perspectives del tràfic de creuers al Port de Tarragona i el seu entorn
Autors: Joaquim Margalef, Jordi Padrell, Salvador Anton, Josep Carbó i Agustí Segarra
Editor: Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona
Any: 1996
Tipologia: Sectorial (Port)

54. Impacte i repercussions de les inversions al centre recreatiu turístic de Vila-seca i Salou i al sector químic de Tarragona
Autors: Juan Gallardo, Rafael María Muñoz, Joan Vidiella et. al
Organisme: CEPTA, CCOO i UGT
Any: 2000
Tipologia: Sectorial (química i turisme)

55. Anàlisi de l'oferta d'allotjament hoteler a la ciutat de Reus
Autors: Grup de Recerca en Indústria i Territori (GRIT) (direcció a càrrec de Miquel Àngel Bové)
Organisme: GUPSA (Gestió Urbanística Pública, SA)
Any: 2003
Tipologia: Local sectorial (Reus)

Universitat

56. Pla Estratègic de Qualitat
Autors: URV
Editor: URV
Any: 1998
Tipologia: Sectorial (universitat)

3. De la realitat actual als escenaris de futur

La planificació estratègica ha estat una bona eina per a la gestió territorial. Els territoris que han dut a terme exercicis de planificació estratègica per fer opcions de futur diferenciades, i que han estat capaços de crear un bon marc per a la presa de decisions, han definit un horitzó de futur més clar per als agents interns i externs al territori.

La visió global del món i del territori és un element essencial per optar estratègicament. Si els participants en un pla estratègic no assoleixen l'exercici de mirar més enllà de l'arbre que tenen davant de casa, difícilment entraran en el procés de construcció del consens entorn de poques idees però potents. D'altra banda, la planificació estratègica ha estat una bona eina per articular la participació d'agents molt diversos en una reflexió de futur. La cooperació entre les administracions i la societat civil esdevé un element clau a l'hora de definir projectes compartits i fer-ne el seguiment. No obstant això, a vegades la planificació estratègica ha finalitzat amb la redacció i la posterior edició d'un document. Aquesta, però, és sols la primera part.

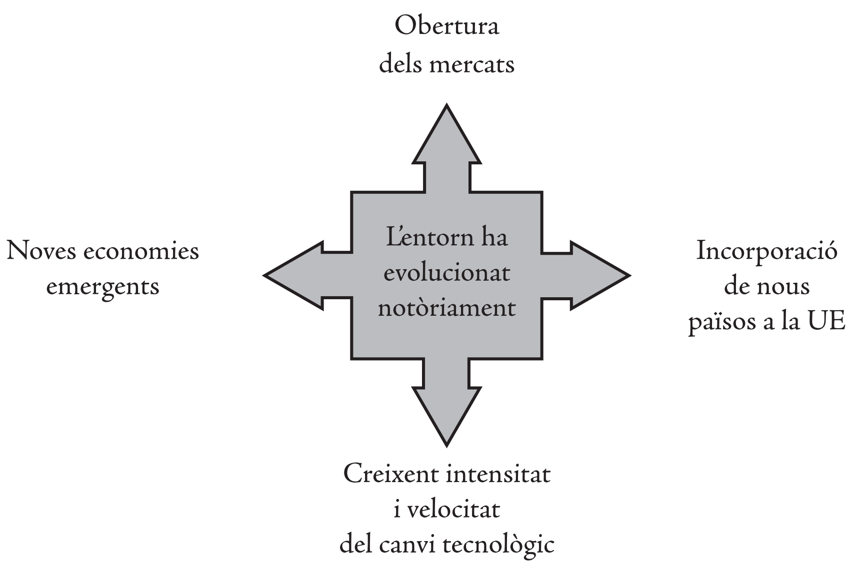
A partir d'aquí cal crear estructures estables que permetin fer un seguiment de les actuacions i proposar les correccions pertinents. La planificació és, doncs, un procés dinàmic que s'inicia amb una proposta d'actuacions, però que es materialitza quan s'avalua el grau d'execució i els efectes de les intervencions realitzades.

Des dels anys noranta, estem en un entorn internacional on els canvis tecnològics, l'emergència de nous països industrials i la creixent obertura dels mercats internacionals de béns i factors (treball, capital), ens obliga a interpretar un futur ben diferent a la trajectòria seguida per aquest territori en el decurs de la segona meitat del segle xx. Estem en un món més mòbil que crea incerteses i dificulta, sovint, la presa de decisions. En alguns temes la planificació esdevé un exercici agosarat –pensem per exemple en la dinàmica recessiva de la població escolar i la situació actual–, però malgrat les limitaci-

ons cal incorporar en l'anàlisi les tendències de futur que ens permetin, com a territori i com a país, situar-nos en un escenari diferent.

El futur escenari internacional que incideix sobre el Camp de Tarragona, al nostre entendre, configura un entorn molt dinàmic que té quatre grans eixos. El primer, el procés d'ampliació i d'aprofundiment de la Unió Europea, que ha abocat a les institucions comunitàries a una paràlisi sense precedents fins ara. El segon, el protagonisme de la tecnologia i, en general, del coneixement com a motor del creixement econòmic, superant així el model d'acumulació vigent en bona part del segle XX. El tercer, l'aparició de noves economies industrials que cremen molt ràpidament el cicle de vida del desenvolupament econòmic, ja que en pocs anys passen de produir béns de baix contingut tecnològic a desplegar grans xarxes d'infraestructures de recerca i tecnologia per facilitar la major especialització en productes d'intensitat tecnològica mitjana i alta. I el quart, l'obertura dels mercats propiciada pels acords presos en les rondes de l'OMC i els acords bilaterals entre les regions econòmiques (UE, NAFTA, Mercosur, AFTA, etc.).

Figura 2. Relació entre territori i entorn

Font: Elaboració pròpia

Atès que el Camp de Tarragona gaudeix d'una elevada sensibilitat a l'entorn internacional (inversions estrangeres, comerç exterior, turisme, etc.), conèixer les claus del nou escenari facilita la detecció de les fortaleses i les debilitats de la zona, els reptes i les oportunitats, i també el consens d'una visió de futur compartida.

Pel que fa a la missió de la planificació estratègica del Camp de Tarragona, aquesta ha de ser «desplegar el potencial creatiu de les persones i les empreses per tal d'esdevenir una àrea dinàmica de Catalunya basada en la qualitat de vida i el desenvolupament sostenible».

L'entorn	**Potencialitats**	**Projecte en curs**	**Visió de futur**
UE-25	Localització	AVE	El conjunt és
Obertura externa	Xarxa urbana	Xarxa viària	més que les parts
Canvi tecnològic	Qualitat de vida	Logística	

Cal tenir molt en compte l'entorn geogràfic i cronològic en què es du a terme la planificació estratègica del Camp de Tarragona. Sens dubte, el procés d'ampliació i d'aprofundiment de la Unió Europea incidirà sobre el comerç, la localització industrial i el moviments de treballadors, però l'intens canvi tecnològic també incidirà sobre les bases del creixement econòmic de la zona.

També cal tenir present el potencial del Camp amb relació a la localització geogràfica, les dinàmiques de creixent interdependència entre viles i ciutats, i la qualitat de vida de què es gaudeix a la zona. Cal, a partir d'aquí, analitzar la incidència dels grans projectes que aviat es materialitzaran, sobretot amb relació a la vinguda de l'AVE i les infraestructures viàries i logístiques. Aquesta seqüència ens permetrà configurar una visió de futur on el conjunt (el Camp) se situa per damunt de cadascuna de les parts.

4. Actuacions programades per les administracions

Durant els darrers anys, les administracions públiques han planificat tot un conjunt d'actuacions al Camp de Tarragona. Bona part de les actuacions programades estan executades o bé en fase molt avançada d'execució. En aquests casos es posarà l'accent en els efectes directes i indirectes que en un futur proper es puguin derivar. Un altre grup d'actuacions encara estan pendents de més concreció per poder-se materialitzar. En aquest cas destacarem les raons que han retardat la materialització dels compromi-

sos adquirits. Per últim, existeixen també una colla de compromisos adquirits que han estat objecte de debat sense concretar acords o bé, simplement, han estat descartats.

Al nostre parer, les actuacions endarrerides o descartades no necessàriament han de ser objecte de crítica per les administracions competents. El territori és dinàmic i potser actuacions vàlides fa deu anys avui no ho són tant. D'altra banda, sovint les actuacions requereixen compromisos plurals que impliquen també el sector privat i les institucions, i hem de veure en aquests casos quins han estat els entrebancs. Modificar l'acció publica no esdevé, forçosament, una actuació subjecta a la crítica; no actuar, sí.

Cal destacar aquí el compromís de les administracions locals en el desenvolupament dels municipis. Tot i que les lleis de bases de règim local doten de nul·les competències els municipis en matèria de promoció econòmica, la pràctica ha posat de manifest com el desenvolupament de les societats urbanes està estretament relacionat amb les activitats productives de la zona. Les administracions locals han impulsat d'ofici o amb el concurs de les institucions ciutadanes el disseny de polítiques públiques encaminades a fomentar l'activitat als seus territoris, assumint-les com a necessàries i com a part intrínseca del procediment municipal. Sobretot després de la incorporació d'Espanya a la Unió Europea, s'han multiplicat les accions endegades en matèria de promoció econòmica. La participació en la promoció econòmica local s'ha dut a terme, sobretot, en dos camps concrets:

a) La promoció de la instal·lació d'empreses al municipi, a vegades entrant en una competència local que ha donat lloc a efectes negatius per al conjunt del territori.
b) La promoció de l'ocupació de treballadors, mitjançant l'autoocupació o la formació continua.

Amb aquestes actuacions les administracions locals han cercat un equilibri entre el desenvolupament residencial i el desenvolupament econòmic del territori.

Tot seguit posem de manifest les principals actuacions programades per l'administració de la Generalitat de Catalunya que incideixen plenament sobre el Camp de Tarragona:

- Pla territorial del Camp de Tarragona
- Pla urbanístic dels 22 municipis del Camp de Tarragona
- Pla d'infraestructures del transport de Catalunya 2006-2026
- Acord estratègic per a la internacionalització, la qualitat de l'ocupació i la competitivitat de l'economia catalana

Deixem al marge d'aquesta presentació les actuacions que tenen un caràcter més sectorial o estan circumscrites a una zona concreta. És el cas del Pla director de les acti-

vitats industrials i turístiques del Camp de Tarragona. Aquest pla abasta una superfície de 109 km^2 (pensem que les sis comarques del Camp tenen una extensió de 2.997 km^2) i s'ocupa de regular les activitats industrials i turístiques en dues àrees concretes. L'àrea sud se situa entre els municipis de Reus, Salou, Tarragona, la Canonja i Vila-seca, i l'àrea nord entre els municipis de Constantí, el Morell, els Pallaresos, Perafort, la Pobla de Mafumet i Vilallonga del Camp.

4.1 Pla territorial del Camp de Tarragona

En sentit estricte, el Camp està format per les comarques de l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès (1.557,1 km^2), que representen el 4,9% de la superfície de Catalunya. Amb l'aprovació del Pla territorial general de Catalunya s'afegiren a l'àmbit del Camp de Tarragona les comarques del Priorat, la Conca de Barberà i el Baix Penedès. Les dues primeres amb forts vincles socials i econòmics amb el Camp, i l'última amb influències compartides entre el Camp de Tarragona, l'Alt Penedès i l'àmbit metropolità de Barcelona. Les sis comarques de l'àmbit territorial del Camp de Tarragona (2.997,7 km^2) representen el 9,4% de la superfície de Catalunya.

El Pla territorial del Camp de Tarragona (PTCT) es troba ara en la darrera fase d'elaboració. Per a la seva redacció s'han realitzat estudis externs relacionats amb:

- Anàlisi del TGV i de la seva connexió amb l'espai socioeconòmic del Camp de Tarragona
- Estudi sobre el desenvolupament socioeconòmic del Camp de Tarragona
- Preparació i càrrega de les dades demogràfiques al Camp de Tarragona
- Treballs de definició de xarxes ecològiques per al planejament territorial per a cada una de les comarques que constitueix l'àmbit funcional del Camp de Tarragona

El PTCT s'emmarca dintre del planejament territorial que defineix el Pla territorial general de Catalunya. Actualment es troba en fase de redacció el nou Pla territorial general de Catalunya, que en els estudis preliminars planteja un escenari central orientatiu d'uns 7,9 milions d'habitants a Catalunya per a l'any 2026, dels quals 3,1 milions viurien fora de la regió metropolitana de Barcelona (RMB), que perdria pes demogràfic en relació amb la resta de Catalunya (passant del 69% el 2001 al 61% l'any 2026). Així, l'RMB tindria un creixement de població acumulat del 7,7% entre 2001 i 2026, mentre que la resta de Catalunya creixeria més d'un 50%.

El projecte del PTG pretén potenciar i ordenar el creixement al territori potenciant el desenvolupament del país, distribuint el creixement equilibradament al territori i ordenant el creixement.

Fixa el model territorial per al conjunt de Catalunya i estableix un marc global de referència per als diferents àmbits sectorials i per als diferents àmbits funcionals territorials de Catalunya.

Els plans territorials parcials en curs de redacció proposaran creixements compactes al voltant de les principals ciutats i continus urbans, que fora de l'RMB podrien arribar a doblar la població actual. Així, en el conjunt de Catalunya es tendiria progressivament a un equilibri més gran entre els llocs de treball i la població ocupada resident de cada municipi, i es disminuirien, o almenys es moderarien, els ritmes de creixement dels viatges intermunicipals.

Quan es redacti la revisió del Pla territorial general de Catalunya s'haurà de validar la influència dels nous escenaris sociodemogràfics en la mobilitat i la prioritat de les diferents infraestructures incloses en el Pla d'infraestructures de transport de Catalunya.

Quadre 49: Orientacions del Pla territorial general de Catalunya per al Camp de Tarragona

Sistemes de proposta	- Sistema de reequilibri de nivell 1 basat en els sistemes de Tarragona, Reus, Valls, Cambrils, Alcover - Sistema d'articulació: Montblanc-l'Espluga-la Riba - Part d'un sistema de reequilibri de nivell 3: Falset, complementat amb Móra-Flix-Gandesa (de l'AFT de les Terres de l'Ebre) - Sistema de reequilibri de nivell 4: Santa Coloma de Queralt - Sistema d'articulació entre àmbits: el Vendrell-l'Arboç - Dos sistemes costaners amb les polaritats Mont-roig-Vandellòs, Torredembarra-Roda i Calafell-Cunit
Estratègies	- Potenciar un gran sistema de reequilibri territorial. - Donar suport al complement Montblanc-l'Espluga, integrant-lo al centre. - Potenciar el sistema de reequilibri interior i el de Santa Coloma de Queralt. - Potenciar el sistema d'articulació entre àmbits. - Aplicar polítiques de qualitat turística. - Fomentar el treball conjunt entre municipis.

Proposta d'infraestructures	- Eixos nord-sud: eix Segre-Litoral, connexió Montblanc-Salou, connexió amb la zona de Manresa. - Eixos est-oest : eix prelitoral fins Mont-roig, eix a Terol. - Xarxa ferroviària: TAV i bifurcació, estacions, millora de les línies convencionals, metro regional. - Port: centre intercanvi mercaderies lligat a altres modes. - Aeroport: potenciar ús alternatiu a BCN i relligar-lo amb altres centres de transport.

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques

4.2 Pla director urbanístic de l'àrea central del Camp

Es preveu de manera immediata la redacció del Pla director urbanístic (PDU) de l'àrea central del Camp. En el marc dels nivells o eines de planejament del territori que implementa la Generalitat, els PDU ordenen de manera coordinada el creixement de les polaritats urbanes de Catalunya i el seu entorn emergent. Exemples clars d'aquest plantejament han estat fins ara la conca d'Òdena (Igualada), el pla de Bages (Manresa) i la plana de Vic.

També existeixen PDU referits a altres àmbits que comparteixen una realitat comuna (com els municipis de muntanya), així com de tipus sectorial (com el referit al sistema costaner).

El PDU per al nucli del Camp constitueix, en aquest sentit, una evolució del model inicial, donada la complexitat de l'espai territorial, i ha de definir les grans orientacions de la zona ateses les seves elevades potencialitats. S'ha de coordinar de manera directa tant amb les grans directrius del Pla territorial parcial, en procés de redacció (i que abasta les sis comarques de l'àmbit funcional territorial), amb el Pla director de les activitats industrials i turístiques del Camp de Tarragona vigent i, lògicament, amb la normativa local en procés d'actualització.

Quadre 50: Grans àmbits que estructuren les eines de planejament de la Generalitat i objectius associats*

Àmbit	Objectius
Sistema d'espais oberts	- Afavorir la diversitat territorial - Protegir els espais com un component essencial de l'ordenació del territori - Preservar el paisatge com a valor però també com a actiu econòmic - Moderar el consum de sòl
Sistema d'assentaments	- Afavorir la cohesió social i evitar la segregació espacial - Protegir i potenciar el patrimoni - Implementar una política d'habitatge eficaç - Propiciar la convivència d'activitats i habitatge - Racionalitzar les noves zones empresarials - Introduir una regulació més clara de la segona residència - Potenciar el caràcter compacte dels creixements - Reforçar l'estructura nodal del territori amb el creixement urbà
Sistema d'infraestructures	- Organitzar la mobilitat com un model i no com una obligació - Facilitar la implantació de transport públic a partir de la compacitat i atendre la vialitat que estructura el territori - Integrar la zona en el sistema de xarxes urbanes i de transport europees.

*Amb aplicació als plans territorials parcials i els plans directors urbanístics.

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques (Jornada sobre els Plans Directors Urbanístics). Gener de 2006

El PDU ha d'afectar una zona que es pot considerar en procés directe de conversió en conurbació a partir de criteris econòmics, territorials i de mobilitat, i ha de fer seus els àmbits de consens que regeixen d'alguna manera en el conjunt del planejament territorial català.

4.3 Pla d'infraestructures del transport de Catalunya 2006-2026

La Secretaria per a la Mobilitat ha elaborat el Pla d'infraestructures de transport de Catalunya (PITC). Amb un horitzó temporal ambiciós, el PITC estableix les actua-

cions de la Generalitat sobre cinc àmbits: infraestructures viàries, ferroviàries, logístiques, portuàries i aeroportuàries.

El PITC determina la xarxa viària, ferroviària i logística, que més endavant es completarà amb els nous plans actualitzats de ports i d'infraestructures del transport aeri (aeroports i heliports).

El Pla continua la tradició interrompuda de la planificació d'infraestructures a Catalunya. Els dos primers plans d'infraestructures, el de la Mancomunitat de Catalunya (1922) i el Pla general d'obres públiques (1935), no arribaren a poder-se implementar per circumstàncies polítiques alienes als plans. El Pla de carreteres de 1985 (revisat el 1995) ha estat, així, el primer i l'únic pla d'infrastructures terrestres que arriba a esgotar el seu termini. El Pla de carreteres vigent (aprovat el 1985 i revisat el 1995) va exhaurir el termini a finals de 2005. El Pla de transport de viatgers també va esgotar el termini el 2005, i els plans sobre infraestructures ferroviàries i logístiques redactats el setembre de 2003 no arribaren a ser aprovats definitivament.

El Departament de Política Territorial i Obres Públiques emmarca el PITC en tota la política territorial que ha desplegat durant aquesta legislatura. En concret:

- Llei de millora de barris, àrees urbanes i viles (26.05.2004)
- Modificació de la Llei d'urbanisme (09.12.2004)
- Modificació de la Llei de carreteres (26.05.2005)
- Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge (02.06.2005)
- Llei ferroviària (16.03.2006)

En relació amb la xarxa viària, el PITC coexisteix amb els plans i programes següents: els plans zonals (redactats, però no aprovats oficialment), el Programa d'autovies (aprovat el 2005), el Pla sectorial de carreteres del Pla estratègic d'infraestructures del transport (PEIT) del Ministeri de Foment, i la Xarxa viària transeuropea de la Comissió Europea (aprovada el 2004). Així mateix, el PITC s'emmarca en la Llei de carreteres (modificació de 26 de maig de 2005) i en la nova Llei ferroviària.

Pel que fa a la xarxa ferroviària, estan vigents o en curs de redacció: el Pla director d'infraestructures 2001-2010 de l'Autoritat del Transport Metropolità (aprovat el 2002, en revisió el 2006), el Pla de rodalies del Ministeri de Foment (en curs de redacció), el Pla sectorial ferroviari del PEIT del Ministeri de Foment (en curs de redacció) i la Xarxa ferroviària transeuropea de la Comissió Europea (aprovada el 2004).

A més, el PITC inclou la realització d'un sistema de noves plataformes logístiques que permetran la racionalització dels fluxos de mercaderies i la potenciació de la intermodalitat. Aquestes infraestructures nodals bàsiques permetran l'optimització de les infraestructures viàries i ferroviàries i l'establiment de les condicions necessàries

per incrementar el transport de mercaderies per ferrocarril. Amb l'objectiu de dotar Catalunya d'un sistema de plataformes logístiques intermodals, s'ha de garantir la disponibilitat de sòl adaptat a les necessitats dels àmbits territorials.

L'acord estratègic per a la internacionalització, la qualitat en l'ocupació i la competitivitat de l'economia catalana proposa la construcció de 500 km de xarxa d'autovies lliures de peatge, dels quals uns 300 són competència de la Generalitat. L'objecte d'aquest compromís és millorar la mobilitat i fer més sostenible els sistema intermodal de Catalunya.

Trànsit de mercaderies

Des de sempre, el trànsit de llarg recorregut ha estat canalitzat a Catalunya pels corredors mediterrani i de l'Ebre, que compten amb una autopista, una carretera convencional, una línia ferroviària convencional i aviat comptaran amb una nova línia ferroviària de característiques UIC apta per a serveis d'alta velocitat. S'ha incorporat també, com a corredor important de llarg recorregut, l'eix transversal viari, que disposa actualment d'una via preferent de calçada única. Les característiques dels corredors de llarg recorregut a Catalunya són les següents:

1. El corredor mediterrani està servit per l'autopista de peatge AP-7, les carreteres N-II i N-340 (sense continuïtat a la regió metropolitana de Barcelona) i la línia ferroviària d'ample ibèric i via doble Portbou-Ulldecona.
2. La línia d'alta velocitat Camp de Tarragona-frontera francesa és exclusiva per a viatgers entre el Camp i Barcelona i apta per a viatgers i mercaderies en el tram entre Barcelona i la frontera francesa, i no està previst al PEIT del Ministeri de Foment el tram Tarragona-Castelló, on hi ha trams de via única.

El PITC preveu una xarxa viària i ferroviària que permeti una recuperació del tren, perquè absorbeixi els increments de trànsits futurs i augmenti la seva quota, avui francament molt baixa (no sobrepassa el 4%). Segons les estimacions fetes, les mercaderies transportades per ferrocarril han de poder augmentar en un 8,5% anual per poder assolir una quota modal superior al 10% l'any 2026. Aquest escenari és, sens dubte, molt ambiciós i difícil d'assolir sense resoldre la connexió del hinterland de Tarragona i del seu port amb l'ample de via europeu.

Xarxa viària
Les actuacions programades per ampliar o millorar la capacitat de la xarxa viària que afecta el Camp de Tarragona són les següents:

Xarxa transeuropea
1. Corredor mediterrani: És important destacar les actuacions previstes per reforçar el corredor mediterrani. Eix 1: AP-7. Ampliació 3r carril entre Cambrils i el Vendrell. Eix 2: A-7/N-340: Reconversió a autovia entre el límit amb Castelló i Vilafranca.
2. Corredor Barcelona amb península centre-nord (Eix 1: autopista B-23/AP-7/AP-2, Eix 2: A-2).
3. Corredor Tarragona amb península centre-nord. Nova autovia A-27 (Tarragona-Montblanc-Lleida).
4. Eix occidental de Catalunya: Amposta-Lleida-Pont de Rei (N-340/C-12/A-14/N-230).

Xarxa bàsica primària
Els eixos de llarg recorregut objecte d'actuació són els següents:
1. Eix Tarragona-Terol (T-11/N-420) N-420: variant de Riudecols, Falset, Corbera d'Ebre i Gandesa.
2. Eix Tarragona/Reus-Andorra (C-14/A-27/N-260/N-145) C-14: desdoblament Reus-Alcover.
3. Eix Conca de Barberà-Anoia-Bages (C-241c/C-37: Montblanc-Manresa) C-241c: condicionament entre Montblanc i Igualada.
4. Eix del Garraf II (carretera C-31) C-31: condicionament i desdoblament entre Calafell i Sitges.

Proposta de xarxa viària secundària
1. C-31B Salou-Tarragona
2. C-44 l'Hospitalet de l'Infant-Móra la Nova
3. C-51 Calafell-Valls-Alcover

Xarxa ferroviària
El PITC dóna prioritat al ferrocarril sobre la carretera, posant de manifest les limitacions per ampliar la capacitat de la xarxa viària catalana i la forta velocitat en què es congestionen les noves vies. Una aposta pel ferrocarril comporta crear una xarxa ferroviària més potent, però també implica donar-li més capil·laritat, perquè el ferrocarril arribi als centres d'expedició, especialment pel que fa a les mercaderies.

Si es vol que el ferrocarril recuperi significativament part de la quota perduda, cal també millorar-ne la gestió i obrir la xarxa ferroviària als operadors. No és fàcil, però les iniciatives dutes a terme en altres països han donat els resultats esperats: en molts trànsits el tren té unes prestacions superiors a les que ofereix actualment la carretera. Amb relació al transport de passatgers, un increment en la freqüència i una major sincronització amb altres mitjans de transport esdevé un element clau perquè el tren canalitzi part dels increments futurs del trànsit de passatges.

Línies d'alta velocitat

Línia Lleida-Barcelona-frontera francesa

Aquesta línia té una velocitat de disseny superior als 300 km/h i es troba en construcció, amb previsió de posada en servei el 2007 fins a Sants i el 2009 fins a la frontera. Es tracta d'una línia que entre Lleida i Barcelona és per a passatgers, i que entre Barcelona i la frontera és per a trànsit mixt. L'estimació pressupostària d'aquesta actuació és de 3.950 M€ i l'administració competent és la de l'Estat.

Línia d'alta velocitat del corredor mediterrani

Nova línia projectada amb una velocitat de disseny de 300 km/h destinada a permetre el viatge València-Barcelona en 1h 30 minuts i a especialitzar la línia actual en trens convencionals, especialment mercaderies i regionals convencionals.

Noves línies convencionals

Rehabilitació Reus-Roda

Aquesta rehabilitació ha de permetre constituir una variant per a les mercaderies a la ciutat de Tarragona. Aprofita al màxim el traçat del corredor actualment fora d'ús de la línia Reus-Roda. L'estimació pressupostària d'aquesta actuació és de 180 M€ i l'administració competent és la de l'Estat.

Connexió de la línia Reus-Lleida i Valls-Lleida a Picamoixons

Actuació que té per objectiu permetre l'explotació Valls-Reus directa. L'estimació pressupostària d'aquesta actuació és de 12 M€ i l'administració competent és la de l'Estat.

Tramvia del Camp de Tarragona (TRAMCAMP)

Implantació d'un sistema tramviari al Camp de Tarragona. Atesa la distància entre nuclis, s'analitzarà la possibilitat que sigui un sistema de tren tramvia. L'estimació pressupostària d'aquesta actuació és de 200 M€. L'administració competent és el Consorci del Transport del Camp de Tarragona.

Trens de mercaderies
D'acord amb el PEIT, les línies actuals que entren a Catalunya per Ulldecona i per Lleida tindran característiques estàndard UIC. Per tant, no hi haurà trens de mercaderies compatibles amb línies de característiques ibèriques: tots tindran eixos UIC, tant els que vénen de França com d'Espanya. Només podran circular trens de mercaderies per vies d'ample UIC o ample mixt.

Plataformes logístiques
La ubicació del Camp és immillorable con a nus de distribució multimodal de mercaderies. Ara bé, tenint en compte que el territori és limitat, aquesta realitat pot representar una gran oportunitat però també un gran perill. El Camp ha de dosificar la seva estratègia logística. L'atractiu de la zona per a la ubicació de centres logístics és important i s'ha materialitzat en la localització de diverses centrals de distribució i logística, sobretot a l'Alt Camp i el Baix Penedès. Ara bé, altres comarques com ara la Conca de Barberà també tenen un gran atractiu com a nusos de distribució logística.

En l'actualitat hi ha tres projectes que poden configurar una xarxa logística de gran interès: el projecte del CIM del Camp desenvolupat per CIMALSA, la plataforma logística prevista del Penedès i, finalment, la zona d'activitats logístiques del Port de Tarragona. La materialització d'aquestes iniciatives, si es realitza des d'una visió estratègica del territori, pot configurar un nucli logístic intermodal amb una connexió directa amb les regions de la vall de l'Ebre i el nucli de Madrid, el tràfic marítim del port de Tarragona i els centres logístics que operen a través dels ports de Barcelona i de Tarragona.

La Plataforma Logística del Penedès
La ubicació proposada és entre els municipis de Banyeres del Penedès i l'Arboç. Requerirà construir un nou enllaç amb l'autopista AP-7 i un apartador ferroviari, en un principi sobre l'eix d'ample ibèric. Comptarà amb una zona d'equipaments i d'activitats complementàries per donar servei a la plataforma. La Plataforma Logística del Penedès ha d'esdevenir un gran centre de consolidació/desconsolidació, manipulació i distribució de mercaderies procedents dels ports de Barcelona i Tarragona, per via fèrria i pel corredor del Mediterrani. En cap cas no ha de fer funcions de dipòsit o emmagatzematge de contenidors ni de campes de vehicles.

ZAL Tarragona
El projecte de nova ZAL vinculada al Port de Tarragona també podria tenir la consideració de plataforma logística d'iniciativa pública d'acord amb el que es proposa en

aquest document. La seva inclusió com a tal en el PITC s'haurà de concretar d'acord amb l'Autoritat Portuària de Tarragona i altres agents implicats en el projecte.

Consideracions a realitzar

La pressió migratòria interna i externa que recau sobre el Camp de Tarragona i l'increment dels trànsits per motius laborals (amb predomini de l'automòbil sobre els mitjans de transport públic) aconsella, si més no, dissenyar un pla d'infraestructures de mobilitat ambiciós. Convé:

a) Reforçar la connexió Torredembarra, el Vendrell, Calafell i Sitges, a fi i efecte de reduir els problemes de congestió. En aquesta línia caldrà alliberar peatges de l'autopista del Garraf amb l'objectiu d'incrementar la intensitat de trànsit de l'autopista.
b) Millorar les connexions des de Montblanc amb el litoral (Tarragona i Reus), per potenciar la funció del seu entorn per a la distribució logística de mercaderies.
c) La zona sud del Camp està experimentant un intens creixement econòmic i demogràfic; per tant, caldria reconvertir en autovies l'eix Reus-Riudoms-Montroig i també l'eix Reus-Cambrils per tal de de reduir la pressió sobre el litoral.
d) Millorar els accessos de Reus i Tarragona a l'estació de l'AVE de Perafort.
e) Planificar la connexió amb l'ample de via europeu del Port de Tarragona, ja que és el primer port expedidor de mercaderies per ferrocarril.
f) Articular una xarxa logística que inclogui el CIM del Camp, la Plataforma Logística del Penedès i la ZAL del Port de Tarragona.

4.4 Acord estratègic per a la internacionalització, la qualitat de l'ocupació i la competitivitat de l'economia catalana

És una iniciativa pionera a Catalunya en què el Govern i les organitzacions sindicals i empresarials van determinar al llarg de l'any 2004 un conjunt de 85 mesures claus per millorar la competitivitat, en un escenari internacional de grans canvis i incerteses. L'objectiu de l'Acord entre Govern, sindicats i organitzacions empresarials és ambiciós, ja que pretén transformar de manera progressiva i des de diversos àmbits el model econòmic de Catalunya i orientar-lo cap a les noves realitats i exigències pròpies d'una economia altament competitiva, internacionalitzada i socialment cohesionada.

Tal com afirma el preàmbul, «l'eix central al voltant del qual s'estructura l'Acord estratègic és la necessitat d'augmentar la competitivitat –entesa en sentit ampli– mitjançant la millora de la productivitat de l'economia. En un nou context internacional caracteritzat per la forta competència d'economies amb baixos costos salarials, la nostra capacitat competitiva no pot basar-se en els avantatges de costos o en la precarietat laboral. Per tant, les propostes posen un èmfasi especial en els dèficits estructurals: infraestructures en general; formació de la població activa; recerca i desenvolupament; transferència de tecnologia; finançament de les pimes; projecció internacional i atracció d'inversions exteriors».

En certa mesura, l'esperit de l'acord es troba dintre de l'Agenda de Lisboa aprovada pels caps d'estats europeus l'any 2000. El repte és ambiciós i els resultats, no ens hem d'enganyar, es veuran a mitjà o llarg termini. Les 85 mesures acordades afecten diferents àmbits sectorials relacionats amb la formació dels joves i dels treballadors, la disponibilitat de sòl industrial i l'accessibilitat als polígons, el foment de l'R+D empresarial, la captació de noves inversions, el foment de la transferència tecnològica des de les universitats i la projecció internacional de l'empresa catalana, entre altres.

L'acord estratègic també té una dimensió territorial, perquè les mesures es distribueixen pels sis àmbits territorials de Catalunya. Pel que fa als compromisos adquirits en l'àmbit territorial del Camp de Tarragona, destaquem tot seguit les accions més importants.

Àmbit 1: Economia, especialització i diversificació productiva

Mesura 4: Xarxes de transferència de tecnologia

- Centre Tecnològic de Nutrició i Salut (Reus): signatura del protocol d'acord de creació i desenvolupament de l'estudi de viabilitat. En curs la creació de la Fundació.
- Centre Tecnològic de la Química de Tarragona: identificació dels patrons de la Fundació.

Mesura 6: Foment de la iniciativa empresarial de base tecnològica

Amb relació als parcs científics i tecnològics:

- Construcció dels centres d'R+D+I en química sostenible i de la indústria sociocultural del Parc Científic i Tecnològic de Tarragona.
- Construcció del centre d'R+D+I del Parc Científic i Tecnològic del Turisme i l'Oci de la Costa Daurada (Vila-seca).

- Construcció del centre d'R+D+I del Parc Científic i Tecnològic de la Indústria Enològica (Falset).
- Inici de les activitats d'urbanització del Tecnoparc.

Amb relació al foment de l'emprenedoria i la creació d'empreses, la URV forma part de la xarxa de trampolins tecnològics del CIDEM.

Àmbit 2: Infraestructures, energia i sòl industrial

Mesura 25: Construcció de noves autovies

Construcció de l'autovia Reus-Alcover en curs. El desembre de 2005 se n'ha adjudicat la concessió, es preveu que s'iniciïn les obres a l'estiu de 2006 i finalitzin el primer trimestre del 2008.

També cal destacar les obres a la C-51, carretera Valls-el Vendrell, pendent de l'alternativa d'Albinyana; el pas a la xarxa bàsica de la carretera C-241 entre Montblanc i Santa Coloma de Queralt, i, en fase d'estudi, la remodelació de la C-242 entre Alforja i Torrebesses.

Mesura 27: Impuls d'una nova política de les concessionàries d'autopistes

S'està negociant el nou carril AP-7, Tarragona i el Vendrell, amb reordenació de barreres i completant els enllaços que manquen.

Mesura 29: Creació ATM al Camp de Tarragona, que assolirà la integració tarifària

Creació de les ATM i integració tarifària

ATM a Tarragona en funcionament.

Projecte de millora del servei de la xarxa interurbana presentat i inici previst pel 2006. Iniciada la licitació del projecte d'integració tarifària (13/01/06).

En marxa serveis d'autobusos interurbans: 12.000 expedicions i 216.000 km addicionals l'any (26/01/06).

D'acord amb el que determina la Llei 9/2003 de la mobilitat, les autoritats territorials de la mobilitat han de comprendre l'àmbit funcional dels plans directors de mobilitat que desenvolupen territorialitzadament les directrius nacionals de mobilitat. Els consorcis de Tarragona, Lleida i Girona constitueixen els antecedents d'allò que seran les futures autoritats territorials de la mobilitat.

Mesura 31: Disseny d'un pla d'accés sostenible als principals polígons industrials, agrupacions d'empreses i grans equipaments

- Es troba en fase d'estudi 1 municipi i 1 polígon a Vallmoll (Alt Camp).
- Com a actuacions a realitzar sota un Pla de Mobilitat de Polígons Industrials sense establiment de serveis de transport públic es troben: 2 municipis i 4 polígons a Constantí (Tarragonès) i Tarragona; 1 municipi i 2 polígons a Valls (Alt Camp) i Constantí.

Mesura 34: Infraestructures logístiques i millora de la intermodalitat
Dins del Pla estratègic de Cimalsa 2005-2008, les actuacions previstes per al Camp són les següents:

En el CIM El Camp (la Canonja) s'ha finalitzat la urbanització del sector oest, la nau modular i els serveis avançats, i es troba en curs el centre de control i desenvolupament del Parc de Negocis (1a fase) del sector oest.

D'altra banda, l'estudi de viabilitat de la plataforma logística intermodal del LOGIS Penedès (Baix Penedès) es troba en curs.

Mesura 36: Desenvolupament d'una xarxa d'aparcaments per a vehicles pesats i mercaderies perilloses
S'han acabat (a l'any 2005) les obres dels aparcaments de vehicles pesants del polígon Riuclar de Tarragona, la instal·lació de conductors professionals de transport de passatgers i de mercaderies a l'aparcament de vehicles pesants de Riuclar, l'aparcament de Bellvei (Baix Penedès) i l'àrea d'estacionament de vehicles pesants de Valls (Alt Camp).

Plans d'accessibilitat als polígons industrials
Una de les línies d'actuació del Consorci del Transport Públic del Camp de Tarragona es refereix als plans d'accessibilitat als polígons industrials de Riuclar, Constantí, REPSOL i Valls, així com al mercat laboral de la Costa Daurada (treballadors d'hoteleria i restauració en general).

Centres integrals de mercaderies
El centre integral de mercaderies (CIM) del Camp de Tarragona (87 ha) es troba estratègicament situat entre els termes municipals de Reus i Tarragona i l'entitat municipal descentralitzada de la Canonja. La instal·lació constitueix una peça clau per a la xarxa de centres logístics de Catalunya que inclou el futur Logis Penedès, actualment en fase d'estudi.

Mesura 37: Pla director del Port de Tarragona
Dins del marc del Pla director del Port de Tarragona 2000-2014, s'han iniciat les obres d'allargament del dic de Llevant del port de Tarragona.

Millora 40: Millora de la capacitat i qualitat de la xarxa elèctrica
El Pla Tramuntana de Fecsa ENDESA inclou la construcció de 40 subestacions elèctriques, de les quals ja se n'han posat en servei 13 (entre elles, la de Puigpelat–Alt Camp), 5 estan autoritzades i en construcció i les altres 12 es troben en procés d'autorització.

Mesura 43: Millorar la cobertura territorial i la competitivitat en serveis, qualitat i preus
Es constitueix el Consorci per a la Gestió de les Infraestructures de Telecomunicacions de la Generalitat i dels municipis membres del consorci Localret –ITCAT– (on participen més de 800 municipis, entre ells Tarragona i Reus), així com la promoció de la implantació d'una xarxa de comunicacions electròniques a tot el territori de Catalunya.

Mesura 44: L'execució del Pla director de serveis i continguts (PDSC). Desplegar infraestructures de telecomunicacions en polígons industrials
Desplegament d'una xarxa de banda ampla amb tecnologia sense fils WiMAX, amb cobertura de 870 nuclis de població i 837.552 habitants, a les comarques de Lleida i Tarragona.

Àmbit 3: Els equipaments educatius i l'espai europeu d'educació superior

Mesura 14: Actuacions en educació i serveis d'acollida i integració d'alumnes immigrants
Durant l'any 2005 s'han posat en marxa 28 plans educatius d'entorn en 25 municipis (3 al territori tarragoní: el Vendrell, Reus i Tarragona) distribuïts al llarg de tota la geografia catalana. Aquesta implantació es duplicarà l'any 2006, ja que s'estendrà a 27 municipis més.

Mesura 16: Creació de 12 centres integrats de FP
El 2005 s'ha posat en marxa el centre pilot d'oferta integrada de formació professional, centre integral del sector de la química al Tarragonès (CIFO de Tarragona).

Mesura 21: Potenciar l'espai europeu d'educació superior
El DURSI va aprovar 16 propostes de programes de postgrau, 21 propostes de titulacions de màster i 17 propostes de doctorats, presentades per la URV per impartir el curs 2006-07, compatibles amb l'espai superior d'educació europeu.

Consideracions

L'anomenat Acord estratègic ha estat una iniciativa pionera a Catalunya i també a l'Estat. Obliga a coordinar l'acció de quatre departaments de la Generalitat amb el compromís de les organitzacions empresarials i sindicals. Moltes de les mesures aprovades tenen com a objectiu pal·liar dèficits crònics de fa molts anys (per exemple, la connexió del transport públic als polígons industrials). Altres tenen com a principal objectiu posar esglaons que facilitin el canvi i l'adaptació als nous paràmetres de competència (per exemple la creació de centres tecnològics).

Les accions compromeses que recullen les 85 mesures de l'Acord estratègic sovint són disperses per la diferent natura dels àmbits d'actuació. En una segona edició potser caldria incorporar a alguns departaments que, sense estar directament implicats en els sectors productius, tenen una gran incidència sobre l'entorn vital.

Tercera part: Proposta d'aspectes a tractar en el marc d'un pla estratègic d'actuació

1. Introducció

En aquest apartat analitzarem diversos aspectes previs i, després, assenyalarem els plantejaments essencials que hem de considerar en un pla estratègic pel Camp de Tarragona. En primer lloc emmarcarem què és la planificació estratègica i la seva base tècnica per ser un instrument de gestió territorial. Definirem el concepte i el concretarem en un pla estratègic i la significació que d'aquest en surti. La relació entre plans d'urbanisme i plans estratègics és un altre aspecte a considerar, i cal valorar-los pensant que existeix una interrelació entre els dos. Tot i que es tracta d'elements que poden tenir una mateixa base territorial, cal diferenciar-los per uns plantejaments normatius que generen drets, en un cas, i formes d'actuació per objectius, en un altre.

Ara bé, els plantejaments de planificació inicial que pretenen marcar les pautes filosòfiques prèvies abans de respondre a les qüestions «què es pot i què es vol fer en un territori?» haurien de ser molt similars. Posteriorment analitzarem les qüestions essencials que caldria plantejar en un pla estratègic a portar a terme al Camp de Tarragona.

2. La planificació estratègica

El concepte d'estratègia dins els manuals de gestió empresarial va sorgir abans que en els plantejaments d'ordenació territorial. El concepte és relativament recent en el món de la gestió. A finals dels anys seixanta, pocs, per no dir pràcticament cap, eren els manuals de gestió empresarial que parlaven del concepte d'estratègia; semblava més aviat un concepte polític o militar. Deu anys després s'havia generalitzat en la gestió empresarial i s'identificava amb la idea de gestió d'uns objectius a llarg termini, imbuïts d'una missió que assenyalava la gran línia estratègica de l'empresa per adaptar-se a la visió de com evolucionava l'entorn.

Què havia passat? Simplement que les empreses es plantejaren uns objectius i unes perspectives d'actuació a llarg termini, i, en definitiva, això és assenyalar una estratègia; és a dir, buscar la manera de gestionar les coses per marcar-se un esquema d'actuacions en funció de la seva visió a llarg termini. Tot i la significació que tindria a partir dels anys vuitanta el concepte per a l'empresa, explicat per les anàlisis globals d'evolució històrica d'aquesta en funció dels canvis en l'entorn, com va fer Chandler, o bé pels criteris generalistes i fins i tot filosòfics de Drucker, mancava un esquema operatiu de gestió.

La gestió empresarial necessita un entorn filosòfic i teòric sobre el qual adequar els seus plantejaments; la seva base d'actuació; essencialment, en la pràctica diària, li interessen uns esquemes i unes formes precises de gestió. Per adequar les tècniques de gestió als plantejaments estratègics, haurem d'esperar Kaplan i Norton quan van implementar allò que en tècniques de gestió s'anomena el quadre de comandament integral, que correspon al criteri de (balanced scoread). Posteriorment ampliaran aquests criteris basant-se en un mapa d'estratègia, que és un instrument per relacionar l'estratègia bàsica de l'empresa, la seva missió i visió, amb objectius i resultats. Es determina que l'estratègia de l'empresa i els seus resultats estiguin relacionats. Kaplan i Norton dissenyaran instruments de gestió que assenyalen l'assoliment dels resultats i permeten a l'empresa analitzar els objectius i iniciatives per complir amb l'estratègia que s'ha marcat.

Com hem comentat anteriorment, hi ha la voluntat de lligar el criteri estratègic més enllà dels plantejaments d'actuació de gestió empresarial clàssics. Es desenvolupa un esquema analític que relaciona els criteris emprats en la gestió empresarial amb els criteris emprats en la planificació territorial. Una fita en aquest sentit serien els treballs de Michael Porter durant la dècada dels vuitanta, que van obrir en bona part el pas de determinar tècniques i valoracions d'estratègies empresarials en àmbits territorials segons les característiques. Aquestes zones es poden potenciar a través del que anomena clúster o diamant, i així assenyala els avantatges competitius entre territoris, que és la base per dissenyar estratègies que permetin potenciar-les a llarg termini.

Aquesta és la base teòrica a partir de la qual s'analitza la significació del territori i la possibilitat de marcar-hi estratègies considerant una sèrie de criteris econòmics i empresarials en la seva gestió. Paral·lelament, aquestes anàlisis han anat englobant teories urbanístiques i mediambientals, i principalment dos criteris, un de sostenibilitat i l'altre d'equilibri social, respecte a la importància que tenen les persones en un territori.

En aquest context, el criteri de sostenibilitat és el que s'ha introduït amb més força en la filosofia d'actuació del planejament estratègic. Aquesta idea té origen en

l'informe Bruntland[4] de 1987, on es fa referència a la utilització racional dels recursos naturals: que no s'esgotin a partir de plantejaments de guanys a curt termini i que les generacions futures en puguin gaudir. El concepte va ser adoptat al principi 3 de la Declaració de Rio de 1992, i es pot definir com el desenvolupament que satisfà les necessitats de les generacions actuals sense comprometre les possibilitats de les futures per atendre les seves pròpies necessitats. El concepte, inicialment, va estar molt interrelacionat amb consideracions mediambientals. La seva pròpia dinàmica i evolució ha determinat que tingui tres grans vectors d'actuació: un que afecta les consideracions o criteris mediambientals, un altre que incideix sobre les activitats econòmiques i el tercer que entronca amb els aspectes socials.

Aquesta amplitud li confereix uns criteris d'acceptació per part de tots els discursos polítics i econòmics (des de visions liberals fins a d'altres que donen més sentit a l'equitat social, a la millora general de les condicions de vida i els plantejaments ecologistes). Cal assenyalar que, basant-se en aquest concepte, aquestes visions que poden ser tan divergents poden trobar uns punts en comú si tenim en compte que no sempre desenvolupament econòmic és sinònim de creixement econòmic, i que els efectes sobre les activitats productives tenen conseqüències no solament en els beneficis econòmics de les empreses, sinó també sobre el teixit social.

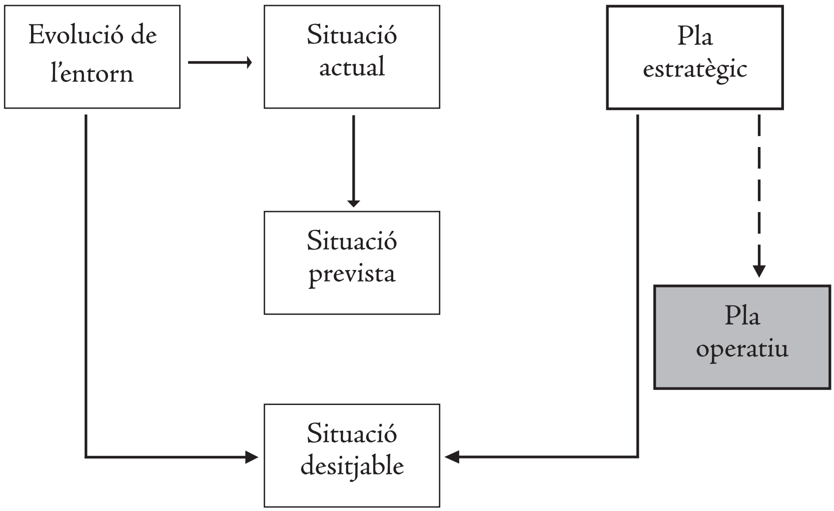
Els plans estratègics van trobar als anys noranta una actitud pionera i diferencial en moltes ciutats, que es van plantejar les seves particularitats i formes de gestió a partir d'un procés de reflexió estratègica, que posteriorment anava agafant la forma d'una graella quantificable d'objectius i determinava un planejament estratègic. El fenomen neix a partir de la mateixa complexitat urbana, i tot sovint es potencia a través de les administracions municipals o de grups de reflexió local. El fenomen va tenir més o menys èxit segons les circumstàncies. En primer lloc, en funció de la participació ciutadana per elaborar-lo, amb la idea que havia de ser un projecte global de ciutat. En segon lloc, per la voluntat o pressió que es va trobar l'administració municipal per acceptar-lo i integrar-lo com una eina d'intervenció i de presa de decisions en el seu àmbit.

Les grans ciutats espanyoles en aquesta època inicien planejaments estratègics. La voluntat de traspassar coneixements i experiències va portar a celebrar, a Saragossa[5] i de manera bianual, una trobada entre ciutats amb planificació estratègica, per explicar problemàtiques i canviar impressions sobre el funcionament d'aquesta eina d'intervenció en el marc urbà.

4 Correspon a un informe socioeconòmic elaborat per les Nacions Unides sobre un conjunt de països i territoris, coordinat per la doctora Gro Harlem Bruntland, que originàriament s'anomena Our Common Future. En aquest informe es va utilitzar per primera vegada el concepte de desenvolupament sostenible, que es va definir com el que satisfà les necessitats presents sense comprometre les de les generacions futures.

5 Encuentro Ibérico de Directores de Planes Estratégicos, organitzat per EBRÓPOLIS, Asociación para el Desarrollo del Plan Estratégico de Zaragoza (www.ebropolis.es/concluv.doc).

Figura 4. Disseny d'un pla estratègic

Font: Elaboració pròpia

La ciutat va ser un àmbit ideal per desenvolupar el planejament estratègic, ja sigui per la generalització de l'instrument, ja sigui perquè les ciutats cada cop s'orientaven més vers un extens marc territorial. Per això aquests plantejaments van tenir una extensió més àmplia que el de l'àmbit estrictament urbà i s'emplaçaren al voltant d'un territori que tenia una interrelació econòmica i un lligam administratiu. Així, van sorgir plans específics d'àmbit provincial; de ciutats i les seves àrees d'influència, o metropolitans; de comarcals, en zones que no s'ordenaven al voltant d'una gran estructura urbana sinó que volien mantenir els seus avantatges competitius en entorns canviants, i d'altres d'orientats a valorar problemes específics que tenia un territori, en els quals es planejava l'anàlisi i s'optava per solucions a partir d'aquest instrument. La qüestió és que el fenomen, com a exercici de planejament estratègic, es va generalitzar. Aquest instrument, normalment, se sustentava al voltant de tres realitats:

- Un entorn econòmic fortament interrelacionat.
- Uns interessos socials de reflexió sobre el territori i la seva voluntat de futur.
- Una administració que dóna suport al procés de planejament estratègic.

A partir d'aquestes consideracions, com podem definir la planificació estratègica? Una definició simple l'assenyalava Ackoff quan la qualificava com la concepció d'un

futur desitjable on cal definir els mitjans per arribar-hi. És una definició sense explicar la tècnica per determinar les decisions a prendre, cosa que vindrà més tard i que analitzarem posteriorment. La definició del concepte es basa en diversos components: sempre juga amb la concepció a llarg termini, assenyala uns objectius, hi ha participació social a l'hora de definir-los i marca uns instruments preferencials. Amb aquests elements podem aproximar-nos a una definició més recent que s'emmarca en un treball de la Federació Espanyola de Municipis i Províncies, on es defineix el planejament estratègic de la manera següent:

> «La planificació estratègica és una resposta que aspira a pensar des de la lògica local i des de les singularitats, fortaleses i debilitats, per definir un camí en un context global obert i complex.»[6]

En el planejament estratègic s'han de considerar diversos aspectes que afecten una societat que habita en un territori. Aquest el pot influir d'una manera integral, en diversos aspectes de la seva realitat social, cultural, econòmica i, en definitiva, de qualitat de vida. Per assolir un ampli consens a l'hora de definir problemes, solucions i perspectives de futur, el procés de planificació s'ha de sustentar en una participació social activa, i a la vegada ha de constituir un lloc de trobada d'interessos públics i privats. És una dinàmica que ens porta a tot un seguit d'actuacions que es van definint en línies d'actuació i objectius per assolir els resultats que s'esperen d'aquest plantejament estratègic, i que es defineixen en l'elaboració del pla.

Un altre aspecte a considerar d'aquest procés és que es pot arribar a implementar una direcció estratègica com a element gestor del pla que pot possibilitar una direcció estratègia en nous projectes i assumir noves formes de participació ciutadana. En definitiva, es tracta d'un procés de reflexió per potenciar unes actuacions. En aquest cas l'emmarcarem en el Camp de Tarragona i l'entorn d'influència, que de manera orgànica, i en un procés dinàmic i flexible que assenyali uns criteris d'actuació generals, per assolir uns objectius en una estratègia determinada.

2.1 Els models de planificació estratègica

Segons Roberto Camagni (2002), la planificació estratègica és un dels instruments més adients per integrar les dinàmiques individuals i parcials en un mateix projecte col·lectiu, ja que és prou flexible per acollir nous mètodes de governabilitat. Podem definir la planificació estratègica com la construcció col·lectiva d'una visió compartida

6 Vegara, A. i De las Rivas J. L. (2004).

del futur d'un territori determinat, mitjançant processos de participació, discussió i capacitat d'escoltar i ser escoltat. Si més no, es tracta d'un compromís entre les administracions, els agents representatius del territori i els ciutadans per materialitzar la visió que comparteixen del futur a través d'una estratègia i tot un seguit de projectes. La planificació estratègica esdevé una coordinació de les responsabilitats assumides per part dels diversos actors en la realització dels projectes acordats. Podem destacar els principals trets que caracteritzen un procés de planificació estratègica territorial:

1) Privilegia l'anàlisi prospectiva i d'escenaris
2) Sintetitza la complexitat i l'especificitat de les realitats locals en un únic projecte estratègic
3) Opera des d'un enfocament molt pragmàtic; com a resultat d'això, el procés que defineix la planificació estratègica és dinàmic i flexible pel que fa a la definició dels seus objectius i les seves actuacions
4) Dóna un gran valor als processos d'aprenentatge i de revisió iteractius
5) Promou la consulta i la participació de la societat civil
6) Valora els projectes a partir de la seva coherència dins de l'estratègia general i dels principis de compatibilitat urbanística i sostenibilitat
7) Atorga una importància estratègica a les fases d'actuació del pla
8) Dóna un relleu especial a la promoció dels documents del pla

Els models de planificació estratègica més emprats a l'Estat espanyol són el model estratègic de Harvard, adoptat per Arthur Andersen i Price Waterhouse i utilitzat per a l'elaboració i l'execució del pla de Bilbao, de Barcelona i d'altres plans duts a terme a l'Estat, i el model d'anàlisi i gestió estratègica elaborat per Inmark i utilitzat sobretot en els plans estratègics de Galícia i d'altres ciutats d'Europa i Iberoamèrica.

La metodologia del model estratègic de Harvard distribueix una sèrie de tasques que es coordinen des de les fases d'anàlisi i diagnosi, de formulació de l'estratègia i de planificació i implantació. Aquí la població té una participació moderada i s'atorga poca importància a l'organització del procés. Aquesta característica pot influir positivament en la rapidesa del projecte, però pot repercutir negativament en el consens, la negociació, la participació i la posterior posada en funcionament de les actuacions i accions decidides al llarg del procés estratègic.

El model d'anàlisi i gestió estratègica es basa molt més en la concepció del desenvolupament des de l'òptica de la base d'un sistema de ciutats i en l'assimilació del territori a la idea d'empresa. Respecte a això, Roberto Camagni (2002) assenyala que cal «relacionar el rol econòmic dels espais urbans amb les noves lògiques que governen els processos de decisió en condicions d'incertesa dinàmica, i considerar tots els

efectes multiplicadors de desenvolupament que es generen en les ciutats globals com a conseqüència del creixement de les funcions de control i d'alta direcció, vinculades a les funcions simbòliques de la ciutat».

Per això el nou paper de les ciutats només s'assolirà si s'integren les següents dues dimensions lògiques:

1) La lògica espacial, que distingeix dos enfocaments teòrics: el territorial, que interpreta la ciutat com un lloc en un espai bidimensional, i l'enfocament de xarxa (enfocament reticular), que considera la ciutat com un nus de la xarxa global de les relacions transterritorials.
2) La lògica cognitiva, que fa referència a les diverses formes de racionalitat implícita en la presa de decisions dels agents econòmics.

Per a la definició de l'estratègia, en el model d'anàlisi i gestió estratègica es planteja el paral·lelisme entre ciutat i empresa, on l'alta direcció estarà en mans del govern municipal, els ciutadans esdevindran els consumidors i propietaris, i la ciutat haurà de competir amb altres ciutats per assolir els recursos exteriors (turistes, nous residents, noves inversions). En aquest model, la planificació i gestió del territori es du a terme a través d'un sistema multidimensional, estructurat en cinc subsistemes interrelacionats entre si. Aquests subsistemes són els següents:

1) El subsistema bàsic de referència, en què s'intenta aprofundir en els aspectes que caracteritzen la ciutat;
2) el subsistema intencional, on es pretén recollir les característiques ideals que desitgen els actors de la seva pròpia ciutat;
3) un ventall d'instruments estratègics i del capital humà que s'incorpora als resultats del subsistema instrumental, per aconseguir apropar-nos el màxim possible a la idea plasmada en el subsistema intencional;
4) un model de gestió del desenvolupament que constitueixi la base del subsistema operatiu, i
5) el subsistema actitudinal, on es tracta de conèixer la identitat de l'actitud estratègica dels actors locals davant de l'estratègia de desenvolupament plantejada, atès que les actuacions del capital humà del territori marcaran estretament els futurs passos a seguir.

En l'actualitat, la metodologia de Harvard i el model de l'anàlisi i gestió s'integren en un procés de planificació estratègica que consta de quatre grans etapes.

1) Estructura organitzativa inicial. Òrgan d'impuls de la planificació estratègica amb un equip tècnic. Anàlisi del territori i de l'entorn.
2) Diagnosi estratègica a partir de les anàlisis prèvies i d'un procés de discussió en el marc de l'estructura funcional del pla.
3) Objectius, estratègies i pla d'actuació. És el resultat del procés d'elaboració del pla. Es determinen les grans línies estratègiques i els objectius per assolir-les.
4) Implantació i execució. Si l'anàlisi i el procés de determinació d'estratègies ha de ser més que un exercici teòric o voluntarista, cal assenyalar una estratègia essencial com és la seva implementació per ser executat.

La planificació estratègica efectiva requereix una metodologia estructurada, basada en el treball en equip. El procés en si és tant o més important que el producte final. La metodologia d'un pla estratègic, el seu calendari i la seva aplicació cal que es realitzin de manera flexible. Una metodologia correcta per a la planificació estratègica ajudarà força els líders del territori a tractar els temes crítics que afectaran el seu futur. El resultat final cal que posi l'accent en les fortaleses de la comunitat i que reconeguin la importància de les diverses parts interessades.

2.2 Els plans urbanístics i els plans estratègics

El pla d'urbanisme és una figura normativa que dóna drets als titulars del sòl; a partir d'aquesta idea dominant, els urbanistes ordenen la ciutat. En teoria és un procés multidisciplinari on, a partir de la seves perspectives dinàmiques, econòmiques i de creixement demogràfic, i de les seves disponibilitats pressupostàries o recursos econòmics, es va modelant la ciutat i ordenant-ne el creixement i l'expansió. Al final, en resulta un document tancat i estàtic si no s'hi introdueixen modificacions difícils de gestionar, i té la primera funció en l'atorgament de drets d'edificabilitat al titular del sòl.

Tot i aquesta sequedat en la concepció, és manifest que hi ha plantejaments previs que influencien en l'esquema general, en el procés d'elaboració, més o menys participativa, i en un concepte definidor de ciutat amb funció d'una idea assenyalada a priori, ja sigui a partir de l'anàlisi de la seva realitat o de voluntat de transformar-se introduint una normativa que regula estàndards a l'hora de definir la funcionalitat del territori a urbanitzar. En els plantejaments inicials, les dues figures de planejament no es troben tan allunyades; en canvi, són completament diferents en el document final.

El document resultant del planejament urbanístic és criticat sovint per la seva rigidesa, ja que el procés d'adaptació a circumstàncies canviants obliga a revisar els

drets en l'ús del sòl o en la seva edificabilitat, de manera que afecta els drets individuals adquirits.

Actualment tots, o pràcticament tots, els municipis tenen una figura de planejament general que és la base del seu funcionament territorial. No entrem en la discussió dels canvis normatius en la legislació urbanística, essencialment competència de les comunitats autònomes, ni en la seva tendència a donar més poder a les administracions municipals en la seva definició i gestió; ni tampoc en un procés que s'està impulsant darrerament de manera específica a Catalunya, com és la voluntat de desenvolupar els plans parcials territorials. Volem assenyalar més aviat les diferències que existeixen entre els dos conceptes d'analitzar un territori i la possibilitat de síntesi que darrerament s'ha donat entre aquests dos instruments.

El planejament estratègic és un element de discussió i de participació per definir uns objectius i uns instruments a utilitzar en un territori en un període definit. El planejament urbanístic pot partir de la mateixa idea, però en el moment de plasmar-la en un document normatiu es converteix en un marc definitori precís on no hi caben gaires alternatives.

Per exemplificar les diferències i les funcionalitats entre el planejament urbanístic i l'estratègic, podríem indicar que l'un (l'urbanístic) seria el hardware i l'altre (l'estratègic), el software. El segon pot funcionar en molts hardwares, que li donen una base de suport tècnic i en condicionen el desenvolupament. Però el hardware sense un software adequat perd funcionalitat; en aquest cas acaba sent un marc d'actuació on es poden plantejar crisis territorials, socials i econòmiques, perquè no s'ha reflexionat sobre com pot adequar-se a solucionar les problemàtiques que es plantegen en diferents ambients: el territori, la societat i l'economia.

La solució de síntesi ha estat el que s'ha intentat a França amb el Project Urbain. És la interacció entre els plantejaments estratègics i els urbanístics, «en una via diferent, tècnics i polítics coincideixen a França per concebre el Projecte Urbà com una eina estratègica dirigida a traduir d'una manera articulada les decisions de l'equip de govern municipal».[7]

Els plans urbanístics determinen l'edificabilitat del territori a partir d'atorgaments de drets, tenen una clara participació pública i són instruments de gestió. Els plans estratègics poden ajudar a definir els plans urbanístics, però no són uns instruments normatius, sinó que assenyalen opcions de preferència social que es poden plasmar en decisions polítiques i que poden actuar sobre el planejament urbanístic. Les decisions d'estratègia, però, no emmarquen drets, sinó que segueixen un altre procés administratiu en la seva redefinició. De totes maneres, no es pot negar la utilitat del planejador urbanístic per a les decisions que es prenen sobre un territori. D'altra

7 Vegara i De las Rivas (2004).

banda, els plans estratègics configuren una voluntat social, i aquesta detecta problemes reals que cal plantejar al territori. És manifest que si aquesta voluntat d'actuació està socialment assumida, la seva força és essencial a l'hora de configurar una realitat social i territorial.

3. Grans qüestions estratègiques per a la zona

Quan la societat d'un territori entra en un procés de reflexió estratègica, es planteja una sèrie de qüestions per gestionar el seu futur. En aquest sentit, la principal qüestió és saber quins elements de competitivitat té i com s'ha d'actuar perquè, a llarg termini, el posicionament de la zona en un context ampli tingui un avantatge comparatiu que li permeti assolir un atractiu i una competitivitat per ser un punt de referència a nivell global.

A l'hora d'assumir aquesta dinàmica és important fugir d'un concepte economicista dels objectius a assolir per passar a considerar que l'important són les persones, i no solament com a element de capital humà que es pot integrar en una oferta productiva. La importància de les persones va mes enllà i porta implícita tota una consideració moral i humana.

A l'hora de decidir sobre un territori es lliguen els condicionants de vida i de treball de la població resident en el marc d'una situació social on hi ha d'haver implícits els valors ètics i morals, tant des del punt de vista de les persones com de les empreses. Suposant que hi són, no es pot oblidar que una planificació estratègica els ha de tenir implícits en la seva estructura funcional organitzativa per marcar estratègies i assolir objectius.

Un cop acceptats els valors morals generals de l'actuació, els grans temes estratègics per a la zona, en l'àmbit d'un procés de planificació estratègica, els podem centrar en cinc camps molt precisos:

1. Territorials
2. Econòmics
3. Socials
4. Culturals
5. Administratius

Aquests temes es poden analitzar i interpretar de moltes maneres, però el resultat ha de permetre arribar a determinar una anàlisi que reflecteixi una problemàtica

precisa de la zona dins d'un marc d'actuació en referència a àrees més àmplies. L'objectiu és poder determinar uns avantatges i problemes específics i assenyalar uns objectius, que són instruments per arribar a assolir les grans línies estratègiques que emmarquen la dinàmica que es vol plantejar en aquest entorn.

Per entrar a valorar de manera precisa aquestes qüestions i determinar tota una estructura d'actuació i una graella d'objectius i projectes, és necessari determinar allò que anomenem la missió. Es tracta d'un concepte filosòfic, però és definitori, ja que determina les particularitats i característiques d'allò que es vol fer i cap a on s'ha d'orientar tota l'organització. Per missió entenem un lema que ens concreta de manera clara i concisa en què consisteix allò que volem ser.[8] Un entorn territorial i social integra una sèrie d'elements que entre ells interactuen i a la vegada determinen unes pautes de funcionament que marquen un model d'actuació i de resultats que es poden valorar, criticar i millorar.

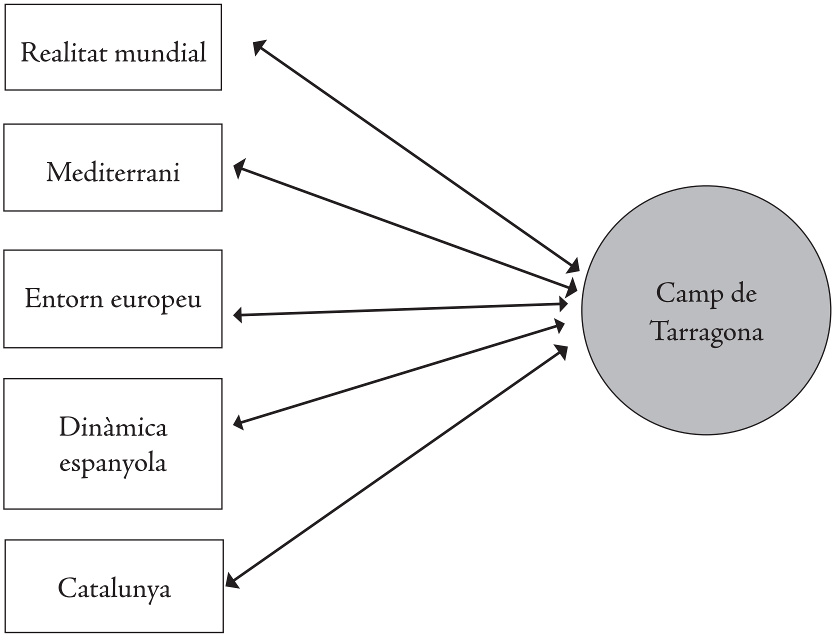
La missió, en el planejament estratègic, implica conèixer aquests elements per discutir-los i arribar a una situació de consens social per acordar col·lectivament cap on es vol anar a llarg termini. La missió ha de tenir les següents característiques i particularitats, en un clara idea contradictòria que va d'específica a generalista:

1. Específica
2. Limitada
3. Generalista
4. Clara
5. Definidora d'un marc

Juntament amb la definició de la idea de missió, n'hi ha una altra de molt important, la visió, que la complementa i, al mateix temps, la lliga amb l'entorn de referència. La resposta que ens ha de donar aquest concepte és quina dinàmica es donarà previsiblement en l'entorn de referència i, a partir d'aquesta idea, cap on hem d'orientar els nostres esforços per assolir la missió que hem determinat. Els dos conceptes van molt relacionats, en el sentit que la missió sense considerar la visió pot ser irreal, ja que el desconeixement de la visió deixa a l'atzar les possibilitats d'assolir la missió.

8 En el marc de l'empresa, d'acord amb les definicions de Drucker, ho concretaríem dient, en lloc d'allò que volem fer, en què consisteix el negoci.

Figura 3. Incidència, efectes i capacitat d'influència del Camp de Tarragona

Font: Elaboració pròpia

Per definir aquests aspectes, cal emmarcar-los en cercles concèntrics, en primer lloc de visió. No hem de fer una anàlisi molt precisa de l'economia mundial en els seus grans punts geoestratègics, però sí que cal plantejar grans punts de referència, com seria la dinàmica que s'està generant al Pacífic, com a punt cap on bascula l'equilibri demogràfic, econòmic i potser també polític del món. Un altre marc de referència precís seria l'entorn de la Unió Europea, principalment en la seva consideració mediterrània. En tercer lloc, el model de creixement de l'economia espanyola, on els darrers anys s'accentua el dinamisme en els serveis, la construcció i el consum intern a partir d'un baix preu del diner. En quart lloc, el marc català, que no està exempt d'aquest model espanyol de creixement però que planteja una voluntat d'assumir les seves debilitats a partir de considerar la necessitat d'incrementar el valor afegit en la seva producció de béns i serveis. En darrer lloc, cal considerar també la pròpia realitat de la zona, particularitats i característiques, que valorarem posteriorment com a base d'una reflexió estratègica.

Quadre 51: Nous elements, dinàmica econòmica i social del Camp de Tarragona

Problemàtica	Efectes	Conseqüències
Augment demogràfic	**Emigració àrea de Barcelona** **Emigració de l'estranger**	Més mobilitat Augment demanda social Qualificació mà d'obra Equilibri social
Pressió territorial	**Zona costanera** **Àrees interior**	Efectes mediambientals Encariment de l'habitatge Qualitat de vida Efecte paisatgístic Esgotament de recursos
Disminució productivitat per ocupat	**Dualitat productiva** **Terciari poc capitalitzat**	Deteriorament mercat laboral Qualitat ocupació-salaris Pèrdua de competitivitat Caiguda qualitat de vida
Dèficit en capital humà	**Nivells formatius** **Escolar**	Accessibilitat mercat laboral Problemàtica social Disminució productivitat mitjà termini
Caiguda PIB per càpita	**Més dependència de l'efecte renda** **Disminució del nivell de vida**	Augment indicadors pobresa Efecte sobre l'equilibri social Societat més dependent

No és qüestió de valorar en aquesta anàlisi la missió que cal determinar en l'elaboració del planejament en funció dels diferents escenaris que es poden donar des de la visió. Determinar-la forma part d'un dels treballs essencials del Pla Estratègic, i s'hi pot arribar a partir d'un estudi de la realitat social i econòmica de la zona en els entorns que hem determinat, que després caldrà aproximar a la previsible evolució futura assenyalant possibles escenaris.

En aquesta línia s'ha d'emmarcar el planejament estratègic de l'àrea. Al Camp de Tarragona podem determinar una sèrie de problemes específics que han anat sorgint durant els darrers anys en la realitat territorial, econòmica i social de la zona. Val la pena considerar-los per emmarcar les opcions definitòries de la missió. Es tracta de temes sobre els quals cal reflexionar, i els concretem en una taula per ressaltar-ne millor el significat.

Aquests són aspectes que s'han de tenir en compte a la zona, i cal acceptar-los a partir de les anàlisis que s'han determinat anteriorment, no solament per les valoraci-

ons que hem portat a terme en aquest treball, sinó també per la recopilació d'anàlisis i estudis realitzats de la zona els darrers anys.

En aquest sentit, hem d'assenyalar que la profusió d'estudis i anàlisis sobre l'àrea són prou concloents per valorar la problemàtica existent que el nou treball de planificació estratègica ha de concretar, actualitzar i posar en un marc de discussió social. Aleshores, davant d'aquesta realitat, ens queda una gran qüestió a resoldre: si es tracta d'una àrea de la qual es coneix molt bé la problemàtica per les anàlisis i estudis realitzats, com és que fins als darrers anys no s'ha actuat d'una manera global per potenciar-ne les possibilitats estratègiques i emmarcar-ne el futur?

Les respostes a aquesta qüestió són múltiples, però en podríem assenyalar dues que en bona part les generalitzen i resumeixen. En primer lloc, que les pressions sobre el territori i la societat s'han digerit majoritàriament fins ara, fet que ha portat a no considerar-les de manera específica sinó dins de paràmetres generals. En segon lloc, potser la més important, la manca de lideratge per assumir un procés d'aquestes particularitats a la zona.

Aquesta darrera situació creiem que és rellevant i que es concreta en la incapacitat política i administrativa de gestionar organismes de decisió global a la zona, a causa del pes que han tingut interessos específics, des de locals fins a sectorials i personals.

Els exemples més clars d'aquesta situació són el fracàs del que va ser el primer intent de planificació conjunta al nucli central del Camp, l'any 1980, amb la comissió de municipis del Camp, anomenada els 21 municipis del Camp; el retard en el Pla Territorial Parcial; les dificultats d'enteniment territorial entre la química i el turisme, que han deixat enrere el fet de considerar la problemàtica urbana en l'entorn d'aquests interessos; la creació del Consorci del Camp, entitat que ha anat racionalitzant la seva activitat a partir de consideracions globals d'ordenació territorial al conjunt català, i molts altres aspectes que senzillament assenyalen la improvisació com a forma d'actuar davant de diverses situacions per manca d'una acceptació global de la problemàtica existent.

Al marge d'aquestes consideracions, que no deixen de ser un element a considerar en el procés de planificació estratègica, tots els elements que hem anat apuntant fins ara s'haurien de tenir en compte a l'hora de plantejar un Pla Estratègic per al Camp de Tarragona, i els concretem en el quadre següent:

Quadre 52: Elements dels planejament estratègic

Criteris definitoris del planejament estratègic	
Elements a considerar	**Aspectes a valorar**
Territori	Infraestructures Equilibri ambiental Conservació del paisatge
Processos econòmics	Especialització Diversificació Tecnologia Capital humà
Integral	Visió global Desenvolupament social Desenvolupament personal
Col·laboració	Publicoprivada Interessos contradictoris
Participatiu	Associacions Persones Administracions
Llarg termini	Període temporal 2015 Opcions d'altres
Assenyalar objectius	Element constitutiu del propi pla Quantificables Flexibles Valorables
Possibilitar una direcció estratègica	Lideratge del pla Estructura de funcionament per a la seva gestió
Noves formes de participació ciutadana	Procés integrador Enriquiment del cos social Sanejament democràcia participativa

4. Especialització productiva o diversificació com a criteri estratègic

Són moltes les vegades que, en la mateixa dinàmica de discussió sobre l'economia de la zona, s'ha considerat establir valoracions sobre dos criteris: l'especialització de la base econòmica i la diversificació. El primer s'ha previst en un marc de defensa d'interessos concrets (valgui la dinàmica entre la indústria química i el turisme com a element paradigmàtic d'aquesta qüestió); el segon s'ha situat com a mesura d'equilibri per valorar la possibilitat d'un enteniment intersectorial on es defineixi un marc de convivència territorial entre ambdues situacions.

Hi ha postures a favor i en contra de cada una d'aquestes opcions, en funció, com dèiem abans, de criteris sectorials. Malgrat això, cap no pot ser tan dominant pel sentit de la imatge social que transmeten i, en definitiva, pel cost polític que poden tenir, i aleshores s'entra en la consideració de diversificació. Aquesta visió clàssica reflecteix la dinàmica que han imposat els dos sectors dominants en l'economia de l'àrea, on la construcció té un pes cada vegada superior. Aquest fet ens portaria a més criteris de diversificació, encara que el seu lligam amb el turisme ho matisa d'una manera clara.

Fent una mica d'història d'aquesta contradicció, podem assenyalar que l'especialització energètica de la zona des dels anys setanta ha marcat el model de creixement de l'àrea i ha condicionat la dinàmica urbana, l'ús del territori i dels recursos naturals, a més de crear un model que es trobava limitat en el seu dinamisme futur un cop consolidat. La mateixa iniciativa de la zona va portar a dinamitzar activitats amb possibilitats d'inversió a partir de mecanismes d'acumulació no tan dependents d'inversions de grans empreses amb interessos multinacionals, i va desenvolupar una activitat turística donades les potencialitats que oferia el territori, tant per la seva situació estratègica com per les seves característiques naturals.

Al llarg del temps, la intensificació del pes de la construcció ha portat, conjuntament amb la dinàmica general del sector els darrers anys, a consolidar un sector d'activitat que s'ha posicionat a la zona per la seva agilitat en la gestió del sòl. Aquest fet ha potenciat una forta relació entre l'activitat turística i la construcció residencial, que n'ha permès l'expansió a partir de tres aspectes: l'assumpció d'un elevat endeutament; la venda de segones residències, i l'emigració com a element d'increment natural de la demanda d'habitatges.

Considerant aquesta realitat, podem assenyalar, per indicadors del PIB i de l'ocupació, que l'economia de la zona és diversificada en diversos sectors:

1) Producció energètica
2) Indústria manufacturera
3) Turisme
4) Serveis
5) Construcció

La dinàmica de planificació estratègica que s'iniciï ha de partir d'aquesta realitat. Però en aquest cas ha de mantenir necessàriament aquesta consideració fins al final. Tornem a la idea inicial que pot semblar contradictòria entre especialització i diversificació. Una àrea pot estar fortament especialitzada, i el seu creixement li ve d'assumir aquesta realitat, i una zona pot estar molt diversificada i no créixer. Però també pot

passar a la inversa: una zona molt especialitzada pot esdevenir obsoleta i la diversificació pot portar a dinàmiques d'expansió i de creixement de l'activitat.

En aquest sentit, val la pena fugir de la idea que aquests dos conceptes són contradictoris. Al final, el que hi ha en aquesta discussió, al marge de consideracions territorials d'equilibri per disputar-se espais d'actuació propers o similars, és un nexe comú que és un element transversal (és a dir, comú a tots els sectors) com a motor de canvi. Per això cal plantejar-se si la seva mateixa dinàmica d'adequació a les realitats del mercat dels sectors que configuren l'estructura productiva de la zona serà suficient per determinar uns avantatges per a l'àrea. En aquest sentit, entraríem a valorar els efectes induïts de les activitats econòmiques, de la tecnologia que utilitzen, de la sostenibilitat envers elles mateixes i envers les altres activitats de l'entorn, de la capitalització humana que en permet el desenvolupament, i de l'equilibri social i de conservació territorial que imposen a la zona.

Per això, podem partir d'escenaris contradictoris, ja sigui en tots els sectors que són la base del que podíem dir la diversificació actual de l'activitat productiva de la zona, ja sigui del monocultiu que podria representar una dependència d'un únic sector productiu. Ara bé, no és l'equilibri de reivindicacions sectorials el que porta a una opció estratègica, sinó que és sobretot el compromís de cada un d'aquests sectors amb el creixement econòmic a partir d'uns esquemes de sostenibilitat i pels efectes externs cap al conjunt de l'activitat econòmica de la zona.

En criteris d'anàlisi estratègica, totes les activitats productives han d'emmarcar-se en la consideració general de l'opció de l'àrea, i això s'hauria d'inserir en els models d'actuació. És manifest que si aquestes condicions són de difícil compliment deixaran la zona, i això pot tenir un cost que caldrà valorar a partir de les anàlisis i actuacions que es considerin en aquesta figura de planejament.

Voldríem deixar en evidència que, donada la contradicció d'imatge de la zona, no parlem només de la química, sinó que ho podem estendre al turisme, amb els canvis ambientals dels efectes sobre la costa agreujats per la seva concentració, amb la construcció d'una activitat amb excés d'oferta que augmenta preus, i amb cicles que tenen conseqüències greus quan van a la baixa; als serveis urbans, que són abans de distribució de consum a les persones que no de significatiu valor afegit per a la incorporació de recerca, ús social de noves tecnologies o empreses competitives pels serveis que poden oferir en la societat global; i també a la indústria transformadora, que s'està orientant de manera accelerada cap una preferència de control de costos salarials, més que no a la creació de productes o de nous processos que vagin més enllà de la incorporació de noves màquines en el procés.

En definitiva, el criteri no seria plantejar-ho en el sentit que hem determinat en l'enunciat (d'especialització o de diversificació), sinó que abans cal valorar en quines ac-

tivitats hi ha un potencial de creixement a la zona (a partir de millores de productivitat, de la creació d'actius tecnològics, de potenciació del capital humà), i donar per suposat que la seva dinàmica de creixement no ha d'afectar necessàriament la resta de sectors ni els entorns territorials, ni molt menys urbans, en què es desenvolupen.

5. Enunciat d'objectius en un procés de planejament estratègic per al Camp de Tarragona

És evident que l'anàlisi que fem no vol plasmar els objectius específics de l'actuació estratègica, perquè abans cal plantejar-los. I és quan es desenvolupa el planejament que com a anàlisi caldrà donar opcions específiques: quines són, com es volen orientar i com se'n mesurarà l'assoliment. El planejament estratègic té com a fruit una reflexió en aquest sentit. El que volem avançar en aquestes línies són els problemes de la zona als quals hauria de donar resposta el procés del Pla Estratègic del Camp de Tarragona.

5.1 Variables crítiques

En primer lloc considerem una sèrie de variables crítiques que són essencials:

Identitat. Les sis comarques de l'àrea tenen el problema d'identificar-se amb un territori que tradicionalment era un concepte geogràfic al voltant de la gran plana que forma des de la serra prelitoral a la costa i al voltant del Gaià i el Francolí. Zona que va des de Cambrils fins a Valls i Torredembarra. Ampliar-la amb l'expectativa d'una ordenació administrativa concreta no ha estat fins ara un element per crear identitat. Les diferències comarcals, els interessos territorials i el recel entre les principals ciutats del territori, són factors que condicionen tant la seva cohesió com el concepte social de formar part d'una comunitat.

Sectors productius. L'economia de la zona té uns interessos diferenciats entre unes activitats productives que tenen poca interrelació de compra-venda i complementarietat entre si. Això porta a considerar interessos diferents i a valorar-los de manera contradictòria, sense tenir en compte les possibles economies d'aglomeració globals; en l'àmbit empresarial s'està més interessat per les sectorials. La transversalitat en les economies d'entorn és un factor a potenciar com a element essencial per a la modernització i l'esforç tecnològic i de competitivitat global de la zona.

Demografia. L'àrea té un important creixement demogràfic fruit de l'emigració. Del fre de l'emigració que es preveia a finals dels vuitanta i principis dels noranta i la disminució de la població com a conseqüència de la baixa taxa de fecunditat, s'ha passat a una altra realitat com és la de creixement demogràfic basat en l'emigració. En aquesta zona l'emigració és fruit de dues pressions: per una part, del fenomen de desconcentració demogràfica de l'àrea metropolitana de Barcelona, i, per l'altra, del fort creixement de l'emigració estrangera, fenomen general a tot el país en els darrers anys.

Infraestructures. La zona té un posicionament privilegiat en el marc de connexió entre el corredor de la Mediterrània i l'eix de l'Ebre. Aquest aspecte ha determinat que estigui ben comunicada i creuada per les principals infraestructures d'aquests eixos. Els problemes principals de l'àrea els trobem, en primer lloc, en la connexió i funcionalitat entre les infraestructures de pas i les de connexió interna i cohesió de la zona, i, en segon lloc, en la intermodalitat del transport a causa de les dificultats d'accessibilitat sense trencament de viatge o de càrrega en l'àrea.

Tecnologia. Els darrers informes que assenyalen indicadors comarcals en l'ús de les tecnologies a Catalunya (TIC) ens indiquen que l'àrea del Camp ha de fer un gran esforç per integrar-les tant en la realitat productiva com en l'ús social. A més, cal recordar que el nivell tecnològic de moltes empreses del Camp, especialment les petites, és força baix.

Cultura. Aquest ampli concepte abasta des de la cultura mercantilitzada fins a la minoritària, des de la creació cultural fins a la manifestació cultural a partir d'infraestructures o del patrimoni arquitectònic històric. Determinar criteris en aquest sentit i considerar la significació cultural com una manifestació oberta i integrada en la globalitat, a partir de la particularitat, són idees i responsabilitats a assumir en el procés d'elaboració del Pla.

Universitat. En una societat en xarxa, la universitat és un punt nodal essencial per tenir presència en la realitat científica, tècnica i cultural del món actual. La URV, la universitat del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre, si considerem la seva adscripció geogràfica, ha de jugar un paper essencial no solament a l'hora d'intervenir en el model estratègic que es determini per millorar la realitat social i econòmica del seu entorn, sinó també per participar en un objectiu tan essencial en l'àrea com és arrossegar-ne l'estructura formativa per dotar-la d'uns continguts que compleixin les expectatives de formació en una societat moderna.

Administració. No hi ha una administració única al Camp de Tarragona. El funcionament de col·laboració administrativa de la zona està format per un Consorci amb moltes tensions i dificultats de marcar estratègies i actuacions comunes. D'altra banda, en el territori hi actuen cinc estructures administratives: tres de locals (amb dificultats d'integració i de col·laboració), l'autonòmica i l'estatal. Al marge d'això, es pot preveure una administració territorial del Camp, en una perspectiva de vuit anys, com assenyala el nou Estatut de Catalunya.

5.2 Determinació d'àmbits, grups, línies estratègiques i objectius

El procés de planejament estratègic haurà d'afrontar aquestes variables crítiques. Podríem dir que són crítiques per la significació en el procés i també per la incertesa, en el sentit que no s'hi ha reflexionat mai prou a la zona. Del procés multidimensional, ampli i participatiu i de les conclusions que es determinin, n'hauran de sortir unes solucions que es plasmaran en objectius i línies d'actuació.

Quadre 53: Temes, grups de participació, línies estratègiques i objectius a concretar

Temes	Grups de participació i línies estratègiques	Objectius a concretar
Territori	A. Obres públiques i infraestructures • Equilibri territorial • Sensibilitat mediambiental • Ordenació territorial i urbanística B. Transports i comunicacions • Mobilitat sostenible • Transport públic • Intermodalitat. Logística	1. Accessibilitat externa 2. Connectivitat interna 3. Noves àrees residencials i d'activitats 4. Valorització d'espais naturals 5. Correcció impacte ambiental 6. Coordinació transport públic 7. Plans directors (urbanisme) 8. Altres
Societat i institucions	A. Capital humà • Possibilitat de promoció social • Cohesió social • Formació per gestionar el coneixement B. Institucions • Definició d'identitat • Participació ciutadana • Acceptació de lideratge	1. Reducció de desigualtats socials 2. Promoció social 3. Foment de l'associacionisme 4. Xarxa d'equipaments socials 5. Foment de l'educació 6. Cooperació social i participació 7. Col·laboració institucional 8. Altres

Temes	Grups de participació i línies estratègiques	Objectius a concretar
Activitats econòmiques i socials	A. Desenvolupament tecnològic i internacionalització • Evolució teixit industrial • Turisme internacional • Inversions estratègiques B. Foment de la iniciativa social i empresarial • Promoció econòmica • Atracció inversions • Patrimoni històric i arquitectònic	1. Promoció sectors econòmics 2. Millora de processos i competitivitat 3. Les noves tecnologies R+D+I 4. Estructura per implantar noves activitats 5. Creació de noves empreses 6. Millora de l'ocupació 7. Dinàmiques culturals i funcionalitat del patrimoni històric i artístic 8. Altres

A partir de la consideració d'aquestes variables crítiques, que seran essencials per valorar, ponderar i discutir en el procés d'anàlisi estratègica, podem entrar a ordenar uns aspectes per estructurar les línies estratègiques i els objectius que s'assenyalin per assolir-les. Ho farem ordenant-les en diferents apartats, que podrien ser perfectament els grans temes, els grups que configuren el procés de participació en la discussió estratègica, i les seves conclusions, que són la base del procés de planejament i determinen els objectius a assolir en cada línia estratègica. Per resumir, i al mateix temps ampliar consideracions en cada un dels aspectes assenyalats anteriorment, establirem en una taula la sistematització d'aquests temes, grups de treball, línies estratègiques i objectius.

Estem definint, a partir dels plantejaments reflectits a la taula anterior, la graella que configura la base de discussió del pla i permet avançar en una possible estructura organitzativa per portar a terme l'elaboració del Pla Estratègic del Camp de Tarragona. Tanmateix, abans d'acabar les reflexions d'aquest apartat és important ressaltar una condició en un planejament estratègic: la importància d'identificar projectes que podem anomenar claus o estructuradors. Són actuacions importants programades o en perspectiva de realitzar a la zona que tenen impacte global i positiu en el territori. Això fa que aquests es puguin considerar motors del creixement. Valorar-los de manera horitzontal, com a base de determinació de les estratègies i els objectius, és un element determinant en l'elaboració del Pla.

5.3 Actuacions iniciades i a considerar en aquesta dinàmica

El territori no parteix de zero, ja que en aquests moments hi ha una sèrie d'actuacions i fins i tot de projectes que actuen sobre la zona. Els considerarem en el seu aspecte general, perquè la voluntat de portar-se a terme o de cercar solucions alternatives té una

implicació notòria en el procés de reflexió i de planificació estratègia que s'engegui. Obviarem els projectes d'infraestructures que es troben recollits en el Pla d'infraestructures del transport de Catalunya,[9] que corresponen a propostes específiques que en tot cas cal plantejar com a objecte de valoració i discussió en el planejament estratègic que es vol iniciar. I considerarem abans un seguit d'actuacions públiques i privades que incideixen sobre l'àrea d'una manera molt particular i que convé preveure de manera molt específica a l'hora de marcar estratègies i objectius. Hem considerat com a més significatives:

1) Pla territorial del Camp de Tarragona. Afecta les sis comarques i s'ha de considerar com un procés d'interacció entre el planejament estratègic i l'urbanístic.
2) Pla director urbanístic del Camp de Tarragona. Afecta 22 municipis centrals del Camp, on hi ha més pressió demogràfica i urbana.
3) Pla general d'ordenació urbana de Tarragona. És el planejament de la principal ciutat de la zona. Valorar les seves actuacions en un marc estratègic més ampli és un punt que cal considerar en la discussió estratègica.
4) Zona d'ativitat logística del Port de Tarragona. El Port és un important motor econòmic de la zona, pels efectes que té sobre la resta d'activitats i per la funcionalitat que pot tenir en el futur econòmic de l'àrea.
5) Actuacions a l'Aeroport de Reus. Juga un paper significatiu en el transport internacional de passatgers, ja sigui per motivacions turístiques, ja sigui per l'impuls dels vols de baix cost.
6) Estació del tren d'alta velocitat a Perafort. L'impacte que pot tenir sobre l'entorn és molt important. Cal ordenar-ne l'accessibilitat.
7) CIM que es preveuen a la zona. El de la Canonja, ja finalitzat, i el que es projecta a l'Arboç del Penedès, són uns elements a considerar pel que fa a les potencialitats logístiques de la zona.
8) Centrals elèctriques existents i en construcció. La zona és una gran productora d'energia elèctrica, subministradora per a la resta de Catalunya, amb una central nuclear, d'altres de cicle combinat en funcionament i construcció i parcs de producció eòlica, a més de la cogeneració de les grans empreses químiques de la zona.
9) Augment del sòl industrial a l'Alt Camp i a la Conca de Barberà. La gran reserva de sòl industrial a la zona s'està orientant cap a aquestes comarques. La seva regulació i la valoració de l'impacte i els canvis socioeconòmics que poden generar són temes a considerar en aquest procés de reflexió.

9 Generalitat de Catalunya. DPTOP (2006). Pla d'infraestructures del transport de Catalunya. Infraestructures terrestres: xarxa viària, ferroviària i logística.

10) Zones d'especial protecció. Ja siguin parcs naturals o altres zones a protegir. Cal considerar molt especialment la protecció a la franja costanera. Són aspectes a integrar en una estratègia territorial.
11) Grans actuacions turístiques. En aquests moments, pel seu impacte territorial i pels efectes sobre el sector, n'hi ha que corresponen a actuacions residencials importants. Un és Port Aventura (entre Salou i Vila-seca), i l'altre Bon Mont, a Mont-roig del Camp.
12) Llei de millora de barris, àrees urbanes i viles. Té actuacions aprovades amb assignació pressupostària a la zona; de manera específica cal ressaltar les de Reus i Tarragona.

Quarta part:
A tall de cloenda

4. A tall de cloenda

En aquest estudi s'han analitzat diferents aspectes de les sis comarques que configuren l'àrea territorial del Camp de Tarragona. S'ha considerat la realitat social i econòmica des de diverses perspectives, a partir de la valoració de la realitat actual, distingint cinc nivells d'observació: el medi físic, la dotació d'infraestructures, la realitat econòmica, els equipaments socials i el marc institucional. L'anàlisi no tracta la situació del Camp de manera exhaustiva, sinó que ens hi apropa remarcant sintèticament les dinàmiques actuals i les previsions de resultats futurs.

Els autors hem tractat d'abordar la realitat del territori del Camp de manera simple i clara, perquè posteriorment ens serveixi per valorar els plantejaments estratègics que s'han considerat determinants a l'hora d'adequar una reflexió estratègica a aquesta realitat.

El Camp ha estat un territori força estudiat. Per això els estudis sobre la zona són d'una gran varietat, i el nombre d'autors abasta una àmplia nòmina. La segona part d'aquest treball resumeix els trets principals de més de cinquanta estudis i informes. La realitat d'aquests documents ha estat essencial per endinsar-nos en la problemàtica actual del Camp i ens ha permès fer la valoració territorial i econòmica del territori. Hem classificat aquests treballs segons diversos aspectes, principalment en funció dels seus objectius.

Uns estudis tenen un caràcter normatiu, ja que aspiren, a partir de la informació analitzada, a extreure unes línies d'actuació en funció d'uns objectius, quasi sempre per corregir les deficiències i problemàtiques observades. Altres estudis tenen un caràcter més analític i ofereixen una informació cabdal per a la correcta comprensió d'aspectes parcials de la realitat del Camp.

Tot aquest ventall de coneixements ha estat la base d'un procés de discussió per determinar unes línies de planejament estratègic a la zona. S'ha considerat la seva problemàtica, les situacions crítiques, les propostes d'anàlisi, els objectius a assolir, la

possible estructura orgànica i el calendari d'una futura dinàmica de planificació estratègica al Camp de Tarragona.

Entre aquestes valoracions, en l'àmplia anàlisi que s'ha portat a terme, no volem deixar de posar l'accent en uns aspectes que són la base de les diferents reflexions que s'han anat concretant al llarg del treball i que, d'altra banda, considerem que resumeixen la realitat del Camp. Les valoracions fetes són essencials per determinar la necessitat d'una reflexió estratègica que es materialitzi en la realització d'un pla estratègic.

A tall de resum, tot seguit es presenten una sèrie de consideracions sobre la realitat de la zona. Hem agrupat aquestes conclusions importants de l'estudi en quinze punts, amb l'objectiu de considerar la significació d'aquest procés estratègic i la urgència d'iniciar-lo, definir-lo i implementar-lo. Les consideracions clau del treball són les següents:

1. Al Camp de Tarragona s'observen dues àrees diferenciades. D'una banda, les tres comarques estrictes del que s'anomena el Camp, format per l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès, principalment per les seves parts més planeres, i d'altra banda, les altres tres comarques relacionades amb aquest nucli central pel dinamisme de la franja costanera i per l'atracció que exerceixen sobre la zona interior les ciutats de Reus i Tarragona.

2. El Camp és un territori que juga el paper de cruïlla de vies de comunicació entre l'eix de la Mediterrània i la vall de l'Ebre, la qual cosa determina que per aquest territori hi transcorrin grans infraestructures de pas (carretera i ferrocarril). Aquesta situació genera una doble problemàtica, al marge de la despesa de territori que implica. Per una part, la desconnexió entre aquesta xarxa principal i de pas i la xarxa de distribució local que determina la mobilitat interna, i per l'altra, la manca d'intermodalitat entre les grans infraestructures de comunicació. En aquest segon aspecte cal destacar les plataformes intermodals amb el Port de Tarragona i l'aeroport de Reus.

3. La realitat territorial i d'infraestructures del Camp determina diferències demogràfiques importants i, també, estructures productives diverses, que es reflecteixen en una dinàmica de creixement diferenciada els darrers anys. D'una banda, hi ha un major creixement de les comarques costaneres i un creixement menor de les de l'interior. D'altra banda, a la zona es registren diversos colls d'ampolla i transformacions en la base productiva. Per exemple, els sectors amb una forta intensitat en la relació entre el capital i el treball que obtenen alts nivells de productivitat moderen la seva participació en l'economia del Camp, mentre que altres activitats intensives en mà d'obra i de menor productivitat incrementen el seu pes. La baixa especialització en sectors intensius en

tecnologia esdevé un dels punts crítics més importants de l'economia del Camp, especialment quan comparem el creixement relatiu d'aquestes activitats amb el creixement que experimenten a Barcelona i les corones metropolitanes.

4. Durant els primers anys del segle XXI l'economia del Camp ha crescut per damunt de la mitjana catalana, però amb uns motors que no són sostenibles a mitjà i llarg termini. Aquesta situació ha donat lloc a un fort augment de l'ocupació, una disminució de la productivitat per ocupat i un descens del PIB per càpita. Això ha provocat dues conseqüències immediates: d'una banda, una menor qualificació en l'ocupació i, d'una altra, una situació de la base tecnològica de l'oferta productiva de la zona inferior al de la mitjana catalana. No hi ha hagut un gran dinamisme industrial, sinó que els motors de l'economia del Camp han estat la construcció, el turisme i els serveis comercials.

5. El dinamisme econòmic del Camp genera una sèrie de problemàtiques. La primera és el creixement demogràfic, fruit de moviments migratoris que tenen tres dinàmiques: la derivada de l'àrea metropolitana de Barcelona, la de residents comunitaris (essencialment per motius de residència i també laborals) i la d'altres zones, que ha estat molt significativa els darrers anys i que té una motivació essencialment laboral. La segona és la pressió territorial, que implica un fort procés d'urbanització, sobretot a la franja costanera i als voltants de les grans ciutats. La tercera és la disminució de la productivitat per ocupat, ja que el gruix del creixement l'han liderat activitats amb baixa intensitat de capital i de tecnologia. La quarta és el dèficit de capital humà, conseqüència de les dificultats dels joves per entrar al mercat de treball amb totes les potencialitats, fet que provoca que el personal més format tingui poc interès per triar com a primera sortida laboral les empreses de la zona. I la cinquena, l'intens creixement de la població, superior a l'ocupació, que ha donat lloc a una davallada moderada del PIB per càpita.

6. El Camp no gaudeix d'una tradició administrativa ni d'uns referents identitaris entre la població. Dels sis nivells d'administració que actuen a l'àrea, no n'hi ha cap d'específic del Camp de Tarragona. Aquest és un element important, ja que dificulta una cohesió de voluntats per influir en la dinàmica de creixement futur. Al marge d'aquesta dificultat, la iniciativa de la Mesa Socioeconòmica del Camp s'ha d'interpretar com un pas essencial per assolir aquesta cohesió. La voluntat de la Mesa d'actuar en aquest territori a partir d'una sèrie d'actuacions estratègiques pot ser rellevant per a la zona.

7. El paper de les institucions per a determinar estratègies i prendre acords collectius en un territori és essencial per a la seva competitivitat futura. La coordinació de les sis administracions és un element estratègic clau. D'altra banda, a les institucions socioeconòmiques se'ls ha de reclamar una perspectiva ambiciosa i global que supediti les tàctiques individuals als interessos generals del Camp. Sols així es podrà consolidar una col·laboració més intensa entre l'àmbit públic i el privat. Darrerament hi ha importants experiències de col·laboració publicoprivades en actuacions territorials; cal que aquest encaix també es doni entre les administracions i institucions del Camp.

8. Durant els darrers anys, entre les ciutats de Reus i Tarragona s'ha articulat una àrea metropolitana que, a més dels criteris de mobilitat adients per a la seva configuració, ha donat lloc a tres mercats supralocals: el mercat de treball, el mercat de l'habitatge i el mercat del lleure i del comerç. El paper de les ciutats és essencial en un territori. La seva interrelació esdevé un motor clau per materialitzar les estratègies a preveure a la zona i, sens dubte, el compromís de Reus i Tarragona determinarà la capacitat del Camp per afrontar els reptes de futur, sobretot en una economia basada en la tecnologia i l'obertura creixent de mercats. En definitiva, les ciutats de Reus i Tarragona no s'han d'interpretar com dos espais autònoms amb relacions de veïnatge, sinó com el nucli central d'un espai ampli que gaudeix d'un gran potencial per dissenyar una estratègia de desenvolupament sostenible. El Camp necessita Reus i Tarragona, però si les dues ciutats no assumeixen el lideratge que els pertoca corren el risc d'assolir un paper secundari en el sistema urbà de Catalunya.

9. Un procés de reflexió estratègica que s'articula en un pla estratègic és un marc per actuar. Es tracta que de manera orgànica, i a través d'un procés participatiu i flexible liderat per la Mesa Socioeconòmica, s'assenyali un context que estableixi unes línies d'actuació a llarg termini i permeti assolir uns objectius en una estratègia determinada. El període temporal de la planificació estratègica del Camp hauria de ser de vuit anys. Així, el marc d'actuació se situaria entre els anys 2008 i 2015.

10. El planejament estratègic està relacionat amb el planejament urbanístic, però són dos processos de naturalesa diferent. El planejament urbà determina els drets d'edificació en un espai a través d'una reglamentació precisa, i la planificació estratègica assenyala les actuacions a desenvolupar en un espai en funció dels criteris o la missió determinada per les institucions socials i administracions del territori. No obstant això, entre els dos hi ha una estreta relació: un és el continent i l'altre és el contingut. El pla estratègic és més flexible i assenyala uns punts a considerar en el planejament

urbanístic. En el cas del Camp de Tarragona, s'han de considerar tres grans figures urbanístiques que en aquests moments es redacten a la zona:

- Pla territorial del Camp de Tarragona. Afecta les sis comarques i s'ha de considerar com un procés d'interacció entre el planejament estratègic i l'urbanístic.
- Pla director urbanístic del Camp de Tarragona. Afecta 22 municipis centrals del Camp, on hi ha més pressió demogràfica i urbana.
- Pla general d'ordenació urbana de Tarragona. És el planejament de la principal ciutat de la zona. Valorar les seves actuacions en un marc estratègic més ampli és un punt que cal considerar en la discussió estratègica.

11. Considerada aquesta problemàtica de la zona i tenint en compte la quantitat d'estudis i anàlisis que se n'han fet, ens preguntem per què fins ara no s'ha abordat la planificació estratègica del Camp de Tarragona. La resposta la podem trobar en les dificultats administratives per articular-la, ja que no ha estat fins ara que una institució de la zona (la Mesa Socioeconòmica del Camp) ha posat el problema damunt de la taula. Per ser conseqüents amb aquesta realitat, cal assumir que la planificació estratègica té un component econòmic important. Des d'una concepció àmplia, cal considerar cinc aspectes:

a. Territorials
b. Econòmics
c. Socials
d. Culturals
e. Administratius

12. Com a criteris bàsics del planejament estratègic es preveuen la democràcia, la solidaritat, la diversitat, la tolerància i la imatge. Aquests són elements essencials com a forma i filosofia del procés que es vol iniciar. Al marge d'aquesta consideració de principis, cal tenir presents una sèrie de criteris definitoris del planejament, que resumim a la taula següent.

Criteris definitoris del planejament estratègic	
Elements a considerar	**Aspectes a valorar**
Territori	Infraestructures Equilibri ambiental Conservació del paisatge
Processos econòmics	Especialització Diversificació Tecnologia Capital humà

Criteris definitoris del planejament estratègic	
Elements a considerar	**Aspectes a valorar**
Integral	Visió global Desenvolupament social Desenvolupament personal
Col·laboració	Àmbit públic i àmbit privat Interessos contradictoris
Participatiu	Associacions Persones Administracions
Llarg termini	Període temporal: 2015 Opcions d'altres
Assenyalar objectius	Element constitutiu del pla Quantificables Flexibles Valorables
Possibilitar una direcció estratègica	Lideratge del pla Estructura de funcionament per a la gestió
Noves formes de participació ciutadana	Procés integrador Enriquiment del cos social Sanejament de la democràcia participativa

13. En la realització del planejament estratègic del Camp s'han de tenir en compte una sèrie de variables critiques, essencials per emmarcar el procés de definició estratègica, les línies d'actuació i els objectius.

Identitat. Les sis comarques de l'àrea tenen un problema d'identificació en un territori que tradicionalment era un concepte geogràfic.

Sectors productius. L'economia de la zona té uns interessos diferenciats entre unes activitats productives que tenen poca interrelació de compra-venda i complementarietat entre si.

Demografia. L'àrea té un important creixement demogràfic fruit de l'emigració.

Infraestructures. La zona té un posicionament privilegiat en el marc de connexió entre el corredor de la Mediterrània i l'eix de l'Ebre.

Tecnologia. La intensitat tecnològica de les empreses del Camp és baixa comparada amb la mitjana catalana. Cal fer un gran esforç sobretot en l'aplicació de polítiques actives de foment de la innovació empresarial i en la transferència de coneixements des dels centres tecnològics i la universitat cap a l'empresa.

Cultura. Aquest ampli concepte abasta des de la cultura mercantilitzada fins a la minoritària, des de la creació cultural fins a la manifestació cultural a partir d'infraestructures o del patrimoni històric arquitectònic.

Universitat. En una societat en xarxa és un punt nodal essencial per estar present en la realitat científica, tècnica i cultural del món actual.

Administració. No hi ha una administració única al Camp de Tarragona. El funcionament de col·laboració administrativa de la zona està format per un Consorci amb dificultats per marcar estratègies i actuacions comunes.

14. L'esquema de funcionament del Pla estratègic del Camp s'ha distribuït en les fases següents:

Primera: Tot i els estudis fets de valoració de la zona, cal que l'equip redactor del pla elabori una diagnosi de l'àrea i determini els punts crítics que es plantegen sobre el territori.

Segona: S'obre un procés de discussió i participació en el marc dels sis grups de treball. A través de diverses reunions, es discuteixen els estudis previs i es consensuen unes conclusions sobre els temes específics de cada grup de treball.

Tercera: L'equip tècnic ha d'alinear les propostes sorgides de cada grup i assenyalar, d'acord amb la voluntat d'aquests, un primer avanç de les línies estratègiques i els objectius acceptats en cada grup.

Quarta: Se sotmet el document de síntesi a la discussió de cada grup perquè hi faci les matisacions pertinents. Posteriorment s'aprova en un acte de representació global dels diferents grups i participants.

Cinquena: S'implementen les propostes estratègiques i els objectius. Cal crear una estructura permanent que impliqui una continuïtat del procés de planificació estratègica, a partir d'una direcció estratègica permanent durant el període de vigència del Pla. Altrament, hi ha el perill que el pla resti com un document teòric sense cap incidència en la dinàmica futura del territori.

D'altra banda, cal recordar que durant el procés de planificació estratègica hi ha tres grans temes a tractar, que s'ordenen en el procés de determinació d'estratègies en sis taules o grups de treball. Els tres temes clau i les sis meses de treball proposades es presenten a la taula següent:

Temes	Grups de participació i línies estratègiques
A) **Territori**	a. Obres públiques i infraestructures • Equilibri territorial • Sensibilitat mediambiental • Ordenació territorial i urbanística b. Transports i comunicacions • Mobilitat sostenible • Transport públic • Intermodalitat i logística

Temes	Grups de participació i línies estratègiques
B) Societat i institucions	a. Capital humà ◆ Possibilitat de promoció social ◆ Cohesió social ◆ Formació per gestionar el coneixement b. Institucions ◆ Definició d'identitat ◆ Participació ciutadana ◆ Acceptació de lideratge
C) Activitats econòmiques i socials	a. Desenvolupament tecnològic i internacionalització ◆ Evolució del teixit industrial ◆ Turisme internacional ◆ Inversions estratègiques b. Foment de la iniciativa social i empresarial ◆ Promoció econòmica ◆ Atracció d'inversions ◆ Patrimoni històric i arquitectònic

15. El pla estratègic hauria d'establir els punts crítics, els reptes i les actuacions per al període comprès entre l'any 2008 i el 2015. Considerem que la necessitat d'aquest procés de reflexió i la conseqüent actuació pot esdevenir una de les primeres urgències. L'objectiu de la posada en funcionament dels mecanismes adients per assolir els objectius assenyalats en un període de vuit anys s'hauria de realitzar amb una certa rapidesa.

Iniciar per primera vegada un procés de planificació estratègica al Camp de Tarragona té un valor simbòlic important. Obliga les administracions, les institucions, les empreses i els ciutadans que hi participen a formular-se qüestions simples però cabdals. Cal fer-se preguntes com les següents: On som avui? Quins han estat els motors del Camp fins ara? On volem anar? Quin paper volem assolir a Catalunya? Com podem contribuir a fer de Catalunya un dels països més dinàmics d'Europa? Què cal fer per anar més enllà?

En definitiva, es tracta d'això, d'anar més enllà. Més enllà del futur que ens espera si deixem que la inèrcia decideixi per nosaltres; més enllà del futur que ens espera si no som capaços de crear una consciència col·lectiva en què participin les sis comarques del Camp. L'escenari desitjable ha de ser fruit del debat i del consens entre les parts implicades i ha de posar l'accent més en el desenvolupament sostenible i de qualitat que no pas en el desenvolupament basat en la utilització intensiva dels recursos escassos. Implica, al mateix temps, una certa dosi de modèstia per part de les administracions i les institucions. Pel que fa a les primeres, el seu potencial és constituir l'instrument executiu de les accions necessàries per assolir l'escenari de futur al qual aspiren els ciutadans.

En una economia de mercat, el camí cap al futur desitjat el fan cada dia els milers de persones i d'empreses que arrisquen i prenen decisions per millorar i tirar endavant els seus projectes. Pel que fa a les institucions, cal supeditar els interessos particulars a l'estratègia col·lectiva dissenyada entre tots. Al Camp de Tarragona, la planificació estratègica ofereix una bona ocasió per millorar la coordinació i la cooperació entre les administracions públiques i l'esfera privada. Sense alguna d'aquestes parts no tindria sentit.

Finalment, després de tot el procés no hem d'oblidar que és aleshores quan s'inicia la planificació estratègica. Cal, per això, crear estructures estables que facin el seguiment tècnic o polític de les actuacions realitzades i efectuïn els ajustaments necessaris. Arribar a compartir un escenari futur representa un gran pas; tenir la capacitat de materialitzar les iniciatives compromeses marca la diferència entre els territoris dinàmics i la rutina del dia a dia. El Camp de Tarragona cal que decideixi en un futur proper on vol jugar la partida del segle XXI.

Referències bibliogràfiques

Ackoff, R. L. (1974): *Análisis de las estructuras. Impulsar i gestionar nuevos proyectos territoriales*. Barcelona: Gili.

Camagni, R. (2002): «Papel económico y contradicciones espaciales de las ciudades globales». Dins: G. Becattini, M. T. Costa i J. Trullén, *Desarrollo local: teorías y estrategias*. Madrid: Cívitas.

Cambra de Comerç de Barcelona (2005): *El sector cultural a Catalunya*. Barcelona.

Chandler, A. D. (1996): *Escala y diversificación. La dinámica del capitalismo industrial*. Saragossa: Prensas Universitarias de Zaragoza.

Drucker, P. F. (1996): *La gestión en un tiempo de grandes cambios*. Barcelona: EDHASA.

Generalitat de Catalunya. DPTOP (2006): *Pla d'infraestructures del transport de Catalunya. Infraestructures terrestres: xarxa viària, ferroviària i logística*. Barcelona.

Idescat (2004): *Projeccions de població de Catalunya (base 2002). Principals resultats en els horitzons 2006, 2015 i 2030*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya.

Kaplan, R. S.; D.P. Norton (2000): *El cuadro de mando integral.* 2a ed. Barcelona: Gestión 2000.

Porter, M. E. (1991): *La ventaja competitiva de las naciones*. Barcelona: Plaza & Janes. Editores, SA.

Segarra, A. (dir.); Arauzo, J. M.; Brunet, I.; Carbó, J.; Fonts, A.; Llop, M.; Oliveras, J. (2002): *L'impacte de la Universitat Rovira i Virgili sobre el territori*. Valls: Cossetània.

Universitat Rovira i Virgili (2006): *Balanç del període de govern 2002-2006*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.

Van den Berg, L.; Braun, E.; Van der Meer, J. (1997): *Metropolitan Organising Capacity; Experiences with Organising Major Projects in European Cities*. Aldershot: Euricur Series, Ashgate.

Vegara, A.; De las Rivas, J. L. (2004): *Territorios inteligentes*. Alcobendas (Madrid): Fundación Metrópoli.

Membres de la Mesa Socioeconòmica del Camp

Agrupació per a la Promoció del Port de Tarragona
Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Reus
Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona
Cambra de Comerç i Indústria i Navegació de Valls
Comissió Obrera Nacional de Catalunya
Confederació Empresarial de la Província de Tarragona
PIMEC - Tarragona
Unió General de Treballadors
Unió de Pagesos
Universitat Rovira i Virgili

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya

ISBN 978-84-8424-107-2
9 788484 241072

[publicacions] urv